

ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

OLYMPICUS

ВИПУСК 2 2023

Видавничий дім
«Гельветика»
2023

Засновник: Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

OLYMPICUS

№ 2 2023

УДК 796

Журнал зареєстрований

14 березня 2023 року.

Міністерством юстиції

України № 25488-15428Р.

Журнал виходить 3 рази на рік.

Офіційний сайт видання:

journals.pdpu.od.ua/index.php/

olympicus

Рекомендовано

до друку вченою радою

ДЗ «Південноукраїнський

національний педагогічний

університет

імені К. Д. Ушинського»,

протокол № 10

від 27.04.2023 р.

Статті у виданні

перевірені на наявність

плагіату за допомогою

програмного забезпечення

StrikePlagiarism.com від

польської компанії Plagiat.pl.

Передрук матеріалів

здійснюється за умови

обов'язкового посилання

на журнал "Olympicus".

Редакційна колегія

Головний редактор:

Тодорова Валентина Георгіївна, доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор, професор кафедри гімнастики та спортивних єдиноборств, ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Члени редакційної колегії:

Атаманок Світлана Іванівна, доктор педагогічних наук, доцент, завідувачка кафедри фізичної культури, олімпійських та неолімпійських видів спорту, Національний університет «Запорізька політехніка»;

Богуславська Вікторія Юріївна, доктор наук з фізичного виховання і спорту, доцент, доцент кафедри теорії і методики спорту, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського;

Буховець Божена Олегівна, кандидат наук з фізичного виховання та спорту, викладач, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»;

Долинський Борис Тимофійович, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри гімнастики та спортивних єдиноборств, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»;

Задорожна Ольга Романівна, доктор наук з фізичного виховання та спорту, доцент, доцент кафедри теорії спорту та фізичної культури, Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського;

Лещій Наталія Петрівна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дефектології та фізичної реабілітації, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»;

Мулик Вячеслав Володимирович, доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор, ректор, Харківська державна академія фізичної культури;

Передерій Аліна Володимирівна, доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор, професор кафедри теорії спорту та фізичної культури, Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського;

Пітер Смолянов (Peter Smolianov), кандидат наук, професор кафедри науки про спорт і рух, Салемський державний університет (Salem State University), Сполучені Штати Америки;

Сосіна Валентина Юріївна, кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри хореографії та мистецтвознавства, Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського;

Теляк Оксана Ярославівна, доктор економічних наук, професор, проректор до прав навчання, Академія Спортивної Освіти у Варшаві (Academy of Sport Education in Warsaw), Польща;

Форосян Ольга Іванівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дефектології та фізичної реабілітації, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»;

Хіменес Христина Робертівна, кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, доцент кафедри теорії спорту та фізичної культури, Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського.

УДК [796.071.42+796.062:061.23](477)
DOI <https://doi.org/10.24195/olympicus/2023-2-1>

Аніканов Іван Володимирович

аспірант кафедри гімнастики та спортивних єдиноборств
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

ORCID ID: 0000-0002-7277-5855

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ СПОРТИВНИХ КЛУБІВ УКРАЇНИ

У статті проведено аналіз нормативно-правового регулювання розвитку клубної системи в Україні. Проблему розвитку спорту як соціально-економічного явища та сектору національної економіки на сучасному етапі ґрунтовно схарактеризовано у Стратегії розвитку фізичної культури і спорту до 2028 року, зокрема: нестабільний і незадовільний рівень фінансування з державного та місцевого бюджетів, відсутність фіскальних стимулів, глобальних спонсорів, механізму прямого державного фінансування спортивних ініціатив і спортсменів, що негативно позначається на розвитку спортивного середовища; необхідність узгодження з міжнародними стандартами спортивної інфраструктури; втрата позицій України у світовому спортивному русі; відсутність системності державної політики розвитку спорту; відсутність застосування технологій брендінгу системи спорту; відсутність якісних змін у спортивній індустрії; незадовільний вплив партнерської взаємодії всіх суб'єктів спорту [5, с. 3–7]. Поштовхом для розвитку індустрії спорту є беззаперечна ефективність масового спорту та регулярної оздоровчо-рекреаційної рухової активності, як інструмент, що здатний подовжити тривалість якісного життя населення, знизити витрати на медицину, підвищити ефективність праці. Розвиток системи спортивних клубів України дозволить оптимізувати організацію фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи серед населення, що закріплено в нормативно-правових і програмних документах сфери фізичної культури і спорту. **Матеріали та методи:** аналіз науково-методичної літератури та документальних джерел; аналіз, синтез і узагальнення; порівняння, зіставлення й аналогія; індукція, дедукція; системний підхід і структурно-функціональний аналіз. **Результати.** Авторами представлено аналіз основних положень Закону України «Про фізичну культуру і спорт» (1994 рік, зі змінами 2022 року), Державної програми розвитку фізичної культури і спорту України (1994 рік), Цільової комплексної програми «Фізичне виховання – здоров'я нації» (1998 рік), Національної доктрини розвитку фізичної культури і спорту (2004 рік), Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2024 року (2017 рік, зі змінами 2022 року). Аналіз ключових завдань державної політики щодо розвитку системи спортивних клубів дозволив охарактеризувати його регуляторний механізм і відстежити результати реалізації. **Висновки.** Клубна форма організації спортивної роботи є характерною для більшості країн світу. Спортивні клуби в Україні є найвищою, найбільш ефективною первинною організаційною ланкою фізкультурно-спортивного руху. Низкою дослідників приділено увагу науковому обґрунтуванню різних аспектів діяльності спортивних клубів. Проте комплексних досліджень щодо оптимізації діяльності спортивних клубів і управління такими проводилося мало. Україна, маючи на сучасному етапі характерні особливості соціально-економічного, політичного, культурного, правового розвитку, потребує актуального вивчення й обґрунтування національної системи спортивних клубів. Виявлена суперечність між наявністю та зростанням суспільного значення спортивних клубів і відсутністю науково-методичного обґрунтування їх подальшого розвитку свідчить про актуальність обраного вектора дослідження.

Ключові слова: клубна система, завдання, реформування, державна політика.

Вступ. Проблему розвитку спорту як соціально-економічного явища та сектору національної економіки на сучасному етапі ґрунтовно схарактеризовано у Стратегії розвитку фізичної культури і спорту до 2028 р., зокрема: нестабільний і незадовільний рівень фінансування з державного та місцевого бюджетів, відсутність фіскальних стимулів, глобальних спонсорів,

механізму прямого державного фінансування спортивних ініціатив і спортсменів, що негативно позначається на розвитку спортивного середовища; необхідність узгодження з міжнародними стандартами спортивної інфраструктури; втрата позицій України у світовому спортивному русі; відсутність системності державної політики розвитку спорту; відсутність застосування технологій брендингу системи спорту; відсутність якісних змін у спортивній індустрії; замалий вплив партнерської взаємодії всіх суб'єктів спорту [5, с. 3–7]. Поштовхом для розвитку індустрії спорту є беззаперечна ефективність масового спорту та регулярної оздоровчо-рекреаційної рухової активності, як інструмент, що здатний подовжити тривалість якісного життя населення, знизити витрати на медицину, підвищити ефективність праці [2, с. 4; 7, с. 1]. Розвиток системи спортивних клубів України дозволить оптимізувати організацію фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи серед населення, що закріплено в нормативно-правових і програмних документах сфери фізичної культури та спорту.

Матеріали та методи: аналіз науково-методичної літератури та документальних джерел; аналіз, синтез і узагальнення; порівняння, зіставлення й аналогія; індукція, дедукція; системний підхід і структурно-функціональний аналіз.

Результати. Відповідно до ст. 9 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» спортивні клуби є закладами фізичної культури і спорту, які забезпечують розвиток визначених напрямів фізичної культури і спорту, видів спорту, здійснюють фізкультурно-оздоровчу та/або спортивну діяльність, надають фізкультурно-спортивні послуги, виступають суб'єктами сфери фізичної культури і спорту, які гарантовано є складовими частинами державної політики, на таких окремих засадах, як:

- визнання спорту як важливого чинника досягнення фізичної та духовної досконалості людини, формування патріотичних почуттів у громадян і позитивного міжнародного іміджу держави;
- забезпечення гуманістичної спрямованості та пріоритету загальнолюдських цінностей, справедливості, взаємної поваги та гендерної рівності;
- гарантування рівних прав і можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту;
- гарантування безпеки життя та здоров'я осіб, які займаються фізичною культурою і спортом, учасників і глядачів спортивних і фізкультурно-оздоровчих заходів;
- сприяння безперервності та послідовності занять фізичною культурою та спортом громадян різних вікових груп;
- забезпечення підтримки громадських об'єднань фізкультурно-спортивної спрямованості;
- забезпечення різноманітності, високої якості та доступності фізкультурно-спортивних послуг для громадян;
- забезпечення умов для підтримки напрямів фізичної культури і спорту;
- заохочення благодійної діяльності у сфері фізичної культури і спорту;
- орієнтування на сучасні міжнародні стандарти у сфері фізичної культури і спорту, поєднання вітчизняних традицій і досягнень із світовим досвідом у цій сфері.

Практична реалізація державної політики здійснюється відповідно до програмно-цільового підходу до державного управління. Розглянемо підходи до розвитку системи спортивних клубів України, виходячи з аналізу основних завдань державних програм.

Передумовами розробки Державної програми розвитку фізичної культури і спорту України (1994 р.) визначено недооцінку соціально-економічної, оздоровчої та виховної ролі фізичної культури і спорту, відсутність чітко скоординованої програми взаємодії різних державних структур і громадських організацій, які беруть участь у фізкультурно-спортивному русі, що негативно позначається на здоров'ї населення та соціально-економічному розвитку держави. Викликало занепокоєння різке зниження рівня організації фізкультурно-оздоровчої роботи у виробничих колективах, на селі, за місцем проживання та відпочинку, скорочення мережі фізкультурно-оздоровчих і спортивних центрів, клубів і об'єднань. Зважаючи на стан і основні напрями розвитку фізичної культури та спорту в Україні того періоду, у програмі сформовано заходи реалізації основних напрямів розвитку фізичної культури і спорту, зокрема і шляхом

розширення мережі дитячо-підліткових фізкультурно-спортивних клубів за місцем проживання, а також створення регіональних центрів, клубів і оборонно-спортивних таборів із фізичної підготовки молоді до служби у Збройних силах; забезпечення обладнання діючих спортивних споруд підприємств, установ, закладів освіти, територіальних фізкультурно-оздоровчих клубів, міських оздоровчих центрів для проведення фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи з інвалідами. У сільській місцевості передбачалося реформування діючих господарських і створення нових територіальних фізкультурно-спортивних клубів із відділеннями дитячо-юнацьких спортивних шкіл, забезпечення їх відповідними фінансовими та матеріальними ресурсами. Основний акцент зроблено на розгалуженні мережі спортивних шкіл [1, с. 9–15].

З метою створення умов для реалізації державної політики у сфері зміцнення здоров'я населення України засобами фізичного виховання, фізичної культури і спорту та задоволення потреб у поліпшенні здоров'я, у фізичному та духовному розвитку у 1998 р. затверджено Цільову комплексну програму «Фізичне виховання – здоров'я нації». Орієнтуючись на те, що наявна в Україні система фізичного виховання, фізичної культури та спорту перебувала у кризовому стані й не могла задовольнити потреб населення, було запропоновано низку оновлених заходів. Гостра потреба у зміні програмних підходів і визначенні пріоритетних напрямів розвитку фізичного виховання, фізичної культури і спорту, які б забезпечували ефективне функціонування галузі в нових умовах, виникла у зв'язку зі зміною відносин і форм власності, стрімким спадом виробництва у промисловості та в аграрному секторі, глибокою економічною кризою, що призвело до згорання фізкультурно-масової роботи у виробничій сфері. Серед заходів реалізації програми запропоновано розроблення та запровадження системи організації шкільної та позашкільної фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи, орієнтованої на створення спортивних клубів, спеціалізованих спортивних класів тощо в середніх навчальних закладах. На наш погляд, досить дієвим заходом було запропоновання включення питання оздоровлення трудящих і членів їхніх сімей засобами фізичної культури, спорту та туризму до планів соціально-економічного розвитку регіонів, цільових комплексних програм, рекомендація трудовим колективам включення таких питань до колективних договорів, тарифних угод. Уперше сформульовано захід щодо сприяння формуванню системи спортивних клубів різних форм власності. Однак запропонований захід не було розкрито через дієвий механізм реалізації, що, відповідно, стримало розвиток системи спортивних клубів у той період [9, с. 10–15].

Наступний етапом інноваційного підходу до розвитку сфери фізичної культури і спорту стало затвердження Національної доктрини розвитку фізичної культури і спорту (2004 р.) як системи концептуальних ідей і поглядів на роль, організаційну структуру та завдання фізичної культури та спорту в Україні на період до 2016 р., з урахуванням стратегії розвитку держави та світового досвіду. Щодо погляду на розвиток спортивних клубів, то цей аспект представлений як захід державної політики, а саме: сприяння поширенню клубної системи у сфері фізичної культури та спорту. Проте вкотре не були визначені механізми, інструменти, засоби та шляхи оптимізації [3, с. 7].

Трансформація суспільно-економічного та політичного життя нашої держави, яка припадає на період із 2014 р., характеризується для сфери фізичної культури та спорту станом реформування, змін і наміченої сталості через функціонування та розвиток. Так, у 2015 р. Міністерством молоді та спорту України було презентовано моделі розвитку спорту в нашій державі, сформовано підходи до євроінтеграційного вектора розвитку. Серед зазначених пріоритетів апарат Міністерства пропонував спортивні клуби як оптимальну організаційну форму фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи в усіх сферах життєдіяльності людини, з послабленням ролі системи спортивних шкіл.

У результаті реалізації реформ управління сферою фізичної культури та спорту у 2017 р. затверджено Державну цільову соціальну програму розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 р., яку пролонговано до 2024 р. Оптимальним варіантом розв'язання проблеми розвитку сфери фізичної культури та спорту визначено поєднання зусиль органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства для проведення реформи

у сфері фізичної культури та спорту з метою узгодження її з європейськими вимогами та стандартами шляхом визначення як основи європейської моделі реформування відносин між органами державної влади та громадськими об'єднаннями фізкультурно-спортивної спрямованості, підвищення рівня публічності та прозорості діяльності Міністерства молоді та спорту, автономності спортивних федерацій, визначення принципів пріоритетності видів спорту, удосконалення національного антидопінгового законодавства, що сприятиме створенню умов для заняття фізичною культурою та спортом. У контексті діяльності спортивних клубів серед очікуваних результатів – забезпечення надання якісних фізкультурно-спортивних послуг спортивними клубами та фізкультурно-оздоровчими закладами, які функціонують відповідно до встановлених стандартів, що зумовлює необхідність розроблення процедур стандартизації та сертифікації діяльності спортивних клубів [4, с. 9]. Альтернативною залишається система спортивних шкіл для формування спортивного резерву та розвитку спорту вищих досягнень.

Варто зазначити, що в теоретичному та методологічному плані проблеми розвитку системи спортивних клубів, особливостей і ефективного функціонування їх на ринку фізкультурно-спортивних послуг залишаються маловивченими [8, с. 126].

Віддаючи належне доробку українських і зарубіжних учених, варто зауважити, що дотепер мало розроблені питання формування, подальшого ефективного розвитку й оцінки показників розвитку клубної системи як потенціалу економічного зростання та покращення рівня добробуту у країні.

Висновки

Клубна форма організації спортивної роботи є характерною для більшості країн світу. Спортивні клуби в Україні є найвищою, найбільш ефективною первинною організаційною ланкою фізкультурно-спортивного руху. Низкою дослідників приділено увагу науковому обґрунтуванню різних аспектів діяльності спортивних клубів. Проте комплексних досліджень щодо оптимізації діяльності спортивних клубів і управління такими проводилося мало.

Україна, маючи на сучасному етапі характерні особливості соціально-економічного, політичного, культурного, правового розвитку, потребує актуального вивчення й обґрунтування національної системи спортивних клубів. Виявлена суперечність між наявністю та зростанням суспільного значення спортивних клубів і відсутністю науково-методичного обґрунтування їх подальшого розвитку свідчить про актуальність обраного вектора дослідження.

Перспективами подальших розвідок у цьому напрямі є аналіз основних показників діяльності спортивних клубів в Україні, організаційне моделювання оптимальної організаційної структури спортивного клубу.

Література:

1. Державна програма розвитку фізичної культури і спорту в Україні, затверджено Указом Президента України від 22 червня 1994 р. № 334/94. URL: https://ips.ligazakon.net/document/U334_94?an=762 (дата звернення: 20.12.2022).
2. Дослідження впливу фізичної активності на економіку України. 2021. *Асоціація спортивних клубів України*. URL: <https://ascu.club/> (дата звернення: 01.02.2023).
3. Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту, затверджена Указом Президента України від 28 вересня 2004 р. № 1148. 16 с.
4. Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2024 р. : постанова Кабінету Міністрів України від 1 березня 2017 р. № 115. URL: <https://zakon.cc/law/document/read/1320-2015-%D1%80#n12> (дата звернення: 25.12.2022).
5. Про затвердження Стратегії розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 р. : постанова Кабінету Міністрів України від 4 листопада 2020 р. № 1089. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-2020> (дата звернення: 03.10.2022).
6. Про фізичну культуру і спорт : Закон України № 3808–XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text> (дата звернення: 12.09.2022).
7. Рекомендації щодо стратегічного розвитку фізичного виховання та спортивної підготовки учнівської молоді на період до 2025 р., затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 15 лютого 2021 р. № 194.

8. Тимо Є.В. Діяльність приватних спортивних клубів України. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 15 «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)»*. 2016. Вип. 6 (76). С. 125–128. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/13854> (дата звернення: 17.01.2023).

9. Цільова комплексна програма «Фізичне виховання – здоров'я нації», затверджено Указом Президента України від 1 вересня 1998 р. № 963/98. 48 с.

References:

1. Derzhavna prohrama rozvytku fizychnoi kultury i sportu v Ukraini Zatverdzheno Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 22 chervnia 1994 r. № 334/94 [State program for the development of physical culture and sports in Ukraine Approved by the Decree of the President of Ukraine dated June 22, 1994, № 334/94]. URL: https://ips.ligazakon.net/document/U334_94?an=762 (accessed: 20.12.2022) [in Ukrainian].

2. Doslidzhennia vplyvu fizychnoi aktyvnosti na ekonomiku Ukrainy [Study of the influence of physical activity on the economy of Ukraine]. 2021. Asotsiatsiia sportvnykh klubiv Ukrainy. URL: <https://ascu.club/> (accessed: 01.02.2023) [in Ukrainian].

3. Natsionalna doktryna rozvytku fizychnoi kultury i sportu zatverdzhena Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 28 veresnia 2004 r. № 1148 [The national doctrine of the development of physical culture and sports was approved by the Decree of the President of Ukraine dated September 28, 2004, № 1148]. 16 p. [in Ukrainian].

4. Pro zatverdzhennia Derzhavnoi tsilovoi sotsialnoi prohramy rozvytku fizychnoi kultury i sportu na period do 2024 roku : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 1 bereznia 2017 r. № 115 [On the approval of the State targeted social program for the development of physical culture and sports for the period until 2024 : Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of March 1, 2017, № 115]. URL: <https://zakon.cc/law/document/read/1320-2015-%D1%80#n12> (accessed: 25.12.2022) [in Ukrainian].

5. Pro zatverdzhennia Stratehii rozvytku fizychnoi kultury i sportu na period do 2028 r. : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 4 lystopada 2020 r. № 1089 [On the approval of the Strategy for the development of physical culture and sports for the period until 2028 : Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of November 4, 2020, № 1089]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-2020> (accessed: 03.10.2022) [in Ukrainian].

6. Pro fizychnu kulturu i sport : Zakon Ukrainy № 3808–XII [On physical culture and sports : Law of Ukraine № 3808–XII]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text> (accessed: 12.09.2022) [in Ukrainian].

7. Rekomendatsii shchodo stratehichnoho rozvytku fizychnoho vykhovannia ta sportyvnoi pidhotovky uchnivskoi molodi na period do 2025 roku [Recommendations for the strategic development of physical education and sports training of student youth for the period up to 2025], zatverdzheno nakazom ministersva osvity i nauky Ukrainy vid 15.02.2021 roku № 194 [in Ukrainian].

8. Tymo Ye.V. (2016). Diialnist pryvatnykh sportyvnykh klubiv Ukrainy [Activities of private sports clubs of Ukraine]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova. Serii 15 “Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury (fizychna kultura i sport)”*. 2016. Vyp. 6 (76). S. 125–128. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/13854> (accessed: 17.01.2023) [in Ukrainian].

9. Tsilova kompleksna prohrama “Fizyчне vykhovannia – zdorovia natsii” [Targeted complex program “Physical education – the health of the nation”], zatverdzheno Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 1 veresnia 1998 roku № 963/98. 48 p. [in Ukrainian].

Anikanov Ivan

LEGAL REGULATION OF THE DEVELOPMENT OF THE SYSTEM OF SPORTS CLUBS IN UKRAINE

The article analyzes the legal regulation of the development of the club system in Ukraine. The problem of the development of sports as a socio-economic phenomenon and a sector of the national

economy at the present stage is thoroughly characterized in the Strategy for the Development of Physical Culture and Sports until 2028, in particular: unstable and insufficient level of funding from the state and local budgets, the lack of fiscal incentives, global sponsors, a mechanism for direct government funding of sports initiatives and athletes, negatively affects the development of the sports environment; bringing the sports infrastructure in line with international standards; loss of Ukraine's positions in the world sports movement; lack of consistency in the state policy of sports development; lack of application of branding technologies by the sports system; lack of qualitative changes in the sports industry; insufficient influence of partnership interaction of all subjects of sports [5, p. 3–7]. The impetus for the development of the sports industry is the unconditional effectiveness of mass sports and regular health-improving and recreational physical activity as a tool that can prolong the quality of life of the population, reduce healthcare costs, and increase labor efficiency. The development of the system of sports clubs will allow optimizing the organization of physical culture and health and sports work among the population, which is enshrined in the legal and policy documents in the field of physical culture and sports. **Materials and methods:** analysis of scientific and methodological literature and documentary sources; analysis, synthesis and generalization; comparison, comparison and analogy; induction, deduction; system approach and structural-functional analysis Discussion. The authors present an analysis of the main provisions of the Law of Ukraine "On Physical Culture and Sports" (1994, as amended in 2022), the State Program for the Development of Physical Culture and Sports of Ukraine (1994), the Target Complex Program "Physical Education – Health of the Nation" (1998), the National Doctrine of the Development of Physical Culture and Sports (2004), the State Target Social Program for the Development of Physical Culture and Sports for the period up to 2024 year (2017, as amended in 2022). An analysis of the key objectives of the state policy for the development of the system of sports clubs made it possible to characterize its regulatory mechanism and track the results of its implementation. **Results.** The club form of organization of sports work is typical for most countries of the world. Sports clubs in Ukraine are the highest, most effective primary organizational link of the physical culture and sports movement. A number of researchers paid special attention to the scientific substantiation of various aspects of the activities of sports clubs. At the same time, there have been insufficient comprehensive studies on optimizing the activities and management of sports clubs. Ukraine, having at the present stage the characteristic features of socio-economic, political, cultural, legal development, needs an actual study and justification of the national system of sports clubs. The identified contradictions between the presence and growth of the social significance of sports clubs and the lack of scientific and methodological justification for their further development indicate the relevance of the chosen research vector.

Key words: club system, tasks, reform, public policy.

УДК 371

DOI <https://doi.org/10.24195/olympicus/2023-2-2>**Атаманюк Світлана Іванівна**

доктор педагогічних наук, кандидат наук
з фізичного виховання і спорту, доцент,
завідувач кафедри фізичної культури, олімпійських
та неолімпійських видів спорту
Національний університет «Запорізька політехніка»
ORCID ID: 0000-0002-4800-5965

Голєва Наталія Павлівна

старший викладач кафедри фізичної культури, олімпійських
та неолімпійських видів спорту
Національний університет «Запорізька політехніка»
ORCID ID: 0000-0001-8964-6139

Кириченко Олена Віталіївна

старший викладач кафедри фізичної культури, олімпійських
та неолімпійських видів спорту
Національний університет «Запорізька політехніка»
ORCID ID: 0000-0001-7136-0984

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ ДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ЗМІЦНЕННЯ ЗДОРОВ'Я ЗАСОБАМИ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

*У статті наголошено новий напрям у підходах до організації навчального процесу, який дає можливість урізноманітнювати заняття з фізичного виховання та дає можливість максимально враховувати індивідуальні особливості студента у разі навчання його інноваційних прийомів і навичок. Фізичне виховання в режимі навчальної роботи студентів регламентується навчальними планами і програмами, які розробляються і затверджуються вищими навчальними закладами. Організуючи і проводячи заняття, необхідно взяти до уваги їхні вікові морфо-функціональні та психологічні особливості. Сучасна система фізичного виховання у вишах повинна передбачати необхідність поєднання фізичного, інтелектуального, соціального й духовного здоров'я особистості. Завдання педагогів – створити відповідні умови для вдосконалення цих складників здоров'я. **Матеріали та методи.** У разі виконання дослідження використовувалися методи: аналіз наукової літератури та документальних джерел, інформаційних ресурсів Інтернету, статистичних даних; передового вітчизняного досвіду; поєднання логічного та історичного аналізу; системний аналіз; методи математичної статистики. **Результати.** Слід зазначити, що серед багатьох видів спорту, які опановуються студентами в межах ОПП, рухливі ігри займають провідні позиції. До таких відносимо футбол, волейбол, баскетбол, плавання, хокей, гандбол та ін. Вони є дуже поширеними і дозволяють розвивати фізичні якості, виховувати впевненість, наполегливість, рішучість, сміливість, дисциплінованість, здатність приймати самостійне правильне рішення. Значний оздоровчий ефект має проведення рухливих ігор на свіжому повітрі незалежно від пори року. Це зміцнює мускулатуру, покращує діяльність дихальної, серцево-судинної систем, збільшує рухливість суглобів і міцність зв'язок, стимулює обмінні процеси, позитивно впливає на нервову систему, підвищує опірність організму до простудних захворювань. **Висновки.** Узагальнюючи думки видатних науковців, погляди сучасних спеціалістів, можна констатувати, що гра розглядається як певна діяльність, спрямована на задоволення інтересів студентів та їхніх потреб, а також на ефективність фізичного розвитку та розвиток всебічно розвиненої особистості. Питання про роль гри, зокрема рухливої, як виду і методу навчання, розкриті у багатьох працях педагогів-науковців. У рухливих іграх створюються найсприятливіші умови для виховання фізичних якостей (сили, швидкості, витривалості, спритності, гнучкості). Значний оздоровчий ефект має проведення рухливих ігор на свіжому повітрі незалежно від пори року.*

Ключові слова: фізичне виховання, студенти, здоров'я особистості, рухливі ігри, різні види спорту, фізичні якості.

Вступ. Нелінійна педагогіка являє собою новий напрям у підходах до організації навчального процесу, який дає можливість урізноманітнювати заняття з фізичного виховання та дає можливість максимально враховувати індивідуальні особливості студента під час навчання його інноваційних прийомів і навичок. Багато дослідників, що орієнтовані на модернізацію системи фізичного виховання, наголошують на необхідності «ігрової раціоналізації» цієї педагогічної діяльності, широкого використання ігрових форм організації фізкультурно-спортивної діяльності та таких найпростіших з їх форм, як рухливі ігри.

Розвиток професійного інтересу студентів до навчальної роботи у процесі формування підготовки їх до професійної діяльності можливий за умови використання комплексу ігрових інновацій. Така методика проведення занять професійної і практичної підготовки формує у студентів всебічно гармонійний розвиток, зацікавлює їх до навчальної роботи та відтворює бажання до навчальної діяльності.

Фізичне виховання в режимі навчальної роботи студентів регламентується навчальними планами і програмами, які розробляються і затверджуються вищими навчальними закладами. Організуючи і проводячи заняття, необхідно взяти до уваги їхні вікові морфо-функціональні та психологічні особливості.

Сучасні зміни в освіті поступово дозволяють впроваджувати інноваційні технології навчання, що здатні створити необхідні умови як для становлення і всебічного розвитку студентів, так і для виховання активних громадян, які мають можливість сформувати відповідну систему цінностей, які сконцентровані на взаємозв'язку рухових можливостей людини та стану її здоров'я. При цьому здоров'я розглядається як психофізичний стан людини, який характеризується відсутністю патологічних змін, функціональним резервом, достатнім для повноцінної біосоціальної адаптації та збереження фізичної й психічної працездатності в умовах природного середовища існування. У зв'язку зі складністю феномена фізичної культури у сучасних умовах з'являються дослідження щодо формування нової системи уявлень про фізичну культуру та її цінності (Н. Белікова, 2013; Ю. Васьков, 2009; І. Гавриш, 2006; Б. Шиян, О. Вацеба, 2008 та ін.).

Інноваційні технології в процесі формування фізичної культури особистості відповідають реалізації соціальних завдань, які стимулюють фантазію, творчу уяву та інтелектуальну активність студентів.

Формування готовності до збереження та зміцнення здоров'я студентів – це один із раціональних шляхів модернізації системи фізичного виховання. Реалізація цього процесу можлива лише на засадах демократизації взаємодії між студентом та викладачем, де кожний з них є суб'єктом сукупної діяльності. Сучасна система фізичного виховання у вишах повинна передбачати необхідність поєднання фізичного, інтелектуального, соціального й духовного здоров'я особистості. Завдання педагогів – створити відповідні умови для вдосконалення цих складників здоров'я.

Використання інноваційних технологій на заняттях з фізичного виховання можна визнати як нову тенденцію в діяльності викладачів ЗВО, особистісно зорієнтованих на розвиток креативного мислення, що дає можливість подальшої систематизації педагогічного досвіду, класифікації теоретичних і практичних розробок.

Сучасна інноваційна система – це комплекс оздоровчих заходів, що забезпечують гармонійний розвиток, зміцнення здоров'я, підвищують продуктивність праці студентів. За таких умов стан здоров'я студентів змінюється і однозначно покращується.

Одним із засобів досягнення балансу між інтенсивною навчальною діяльністю та відновленням фізичних, інтелектуальних та емоційних сил особистості є оздоровчо-рекреаційна діяльність, яка особливого значення набуває у навчальному середовищі, що має значний потенціал у формуванні готовності до збереження та зміцнення здоров'я. Оздоровчо-рекреаційна діяльність в освітньому процесі має більш практичний, ніж теоретичний характер. Вона реалізується не тільки в межах занять фізичною культурою, а ще й за допомогою створення різних спортивних, розвивальних, творчих заходів, заходів дозвілля. Одним із основних засобів

досягнення цієї мети є рухливі гри. Рухлива гра – специфічний вид рухової оздоровчо-рекреаційної діяльності. Вона є свідомою діяльністю, спрямованою на досягнення поставленої мети. Рухлива гра як засіб рекреації має цілу низку якостей, серед яких найважливіше місце посідає її висока емоційність.

Рухлива гра належить до таких проявів ігрової діяльності, в яких яскраво виражена роль рухів (Т. Круцевич, М. Зайцева, 2005). Перевага рухливих ігор перед вправами в тому, що гра завжди пов'язана з ініціативою, фантазією, творчістю, протікає емоційно, стимулює рухову активність. У грі використовуються природні рухи здебільшого в розважальній, ненав'язливій формі. Рухливі ігри, як правило, не вимагають від учасників спеціальної підготовки. Саме завдяки цій чудовій властивості рухливі ігри, особливо з елементами змагання, більше, ніж інші форми фізичного виховання, відповідають потребам організму (А. Цьось, 1994). Під час проведення рухливих ігор формуються витримка, самовладання, правильне реагування на невдачу. Правильно організовані рухливі ігри позитивно впливають на розвиток і зміцнення кісток, м'язової системи, на формування правильної постави. Рухливі ігри активізують діяльність серця і легень, підвищують їх працездатність, сприяють поліпшенню кровообігу й обміну речовин в організмі. Ігри з активними, енергійними, багаторазово повторюваними руховими діями сприяють вдосконаленню найважливіших систем і функцій організму.

Узагальнюючи думки видатних науковців, погляди сучасних спеціалістів, можна констатувати, що гра розглядається як певна діяльність, спрямована на задоволення інтересів студентів та їхніх потреб, а також на ефективність фізичного розвитку та розвиток всебічно розвиненої особистості. Питання про роль гри, зокрема рухливої, як виду і методу навчання, розкриті у працях багатьох педагогів-науковців (Приступа, 2010, Цьось, 1994).

Характерна особливість їх – комплексність впливу на організм і на всі сторони особистості. У грі одночасно здійснюється фізичне, розумове, моральне, естетичне і трудове виховання. Активна ігрова діяльність рухового характеру і позитивні емоції, викликані нею, підсилюють усі фізіологічні процеси в організмі, поліпшують роботу всіх органів і систем.

У рухливих іграх створюються найсприятливіші умови для виховання фізичних якостей (сили, швидкості, витривалості, спритності, гнучкості). Ігровий метод особливо рекомендується використовувати на етапі початкового освоєння рухів. В іграх студенти демонструють накопичений досвід, поглиблюють, закріплюють своє уявлення про життя, вони пізнають світ у процесі ігрової діяльності. Заняття іграми збагачують учасників новими відчуттями, уявленнями, поняттями.

Слід зазначити, що серед багатьох видів спорту, які опановуються студентами в межах ОПП, рухливі ігри займають провідні позиції. До таких відносимо футбол, волейбол, баскетбол, плавання, хокей, гандбол та ін. Вони є дуже поширеними і дозволяють розвивати фізичні якості, виховувати впевненість, наполегливість, рішучість, сміливість, дисциплінованість, здатність приймати самостійне правильне рішення.

Значний оздоровчий ефект має проведення рухливих ігор на свіжому повітрі незалежно від пори року. Це зміцнює мускулатуру, покращує діяльність дихальної, серцево-судинної системи, збільшує рухливість суглобів і міцність зв'язок, стимулює обмінні процеси, позитивно впливає на нервову систему, підвищує опірність організму до простудних захворювань.

Актуальність проблеми реалізації гри як засобу формування та вдосконалення різноманітних умінь та навичок основних рухів, зумовлюється концептуальними положеннями та державними вимогами реформування освіти в Україні, спрямованими на розвиток особистості. Викладач має цілеспрямовано впроваджувати елементи інноваційних технологій здоров'язбереження до навчально-виховного процесу, що призведе до значного покращення усіх рівнів здоров'я студентів та сформованості в них здоров'язбережувальної компетенції.

Зростаючі вимоги до підготовки молодих спеціалістів ставлять перед викладачами кафедр завдання щодо підвищення ефективності фізичного виховання як активної молоді, що займається фізкультурою та спортом, так і для спортивно інертних індивідуумів. Саме тому необхідно

вдосконалювати методи викладання, шукати нові форми та засоби, що зацікавлять і забезпечать створення прагнення до самовдосконалення – підвищення рівня фізичної підготовки студентів як щодо спортивної діяльності, так і до високоякісної праці. Рухливі ігри є одним із ефективних засобів та методів підвищення ефективності навчального процесу з фізичного виховання, а також створення стійкого інтересу до регулярних занять фізичною культурою та спортом у студентів.

У процесі проведення різнопланових ігор викладач повинен постійно вести педагогічний нагляд за поведінкою учасників, які займаються, звертати увагу на особливості їхнього характеру, темпераменту, фізичних можливостей. У ході гри викладач повинен спостерігати, як учасники гри проявляють ініціативу і наполегливість, дисциплінованість і вимогливість до себе, відношення їх до своїх помилок, партнерів по команді, до суперників. Ці спостереження можуть мати велике значення для наступної роботи зі студентами як у загальноосвітньому, так і у виховному плані.

Рухливі ігри та фізичні вправи не тільки покращують здоров'я та розвивають організм, але також є засобом для виховання характеру, впливають на поведінку студентів. Під час гри студенти вчаться підкорювати свої інтереси інтересам колективу, спільними зусиллями отримувати поставлені цілі. Варто зазначити, що в процесі гри розвиваються фізичні особливості студентів, а також інтелектуальний рівень.

Проте нині у світі набувають популярності й автентичні ігри, які також мають потенціал для фізичного розвитку, але при цьому враховують культурні традиції тих народів, які їх започаткували. Відзначається особливо велике значення народних і національних рухливих ігор та видів спорту. Вони підвищують інтерес до фізкультурно-спортивної діяльності, а також сприяють духовно-моральному, в тому числі патріотичному вихованню студентів. Для впровадження до практики фізичного виховання пропонуються й інші види рухливих ігор: сюжетні ігри, імпровізаційно-творчі рухливі ігри, рефлексивно-метафоричні рухові ігри, ігри на основі «інтеграції інтелектуального і рухового компонентів» та ін.

Останніми роками у фізичному вихованні робиться акцент на спортивну орієнтацію, залучення студентів до спорту, до цінностей спортивної культури. Тому аналіз окремих інноваційних видів рухової активності, які нині поширені у суспільстві, потребує подальшого дослідження.

Література:

1. Атаманюк С.І. Інноваційні види рухової активності та підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту до їх використання : монографія. Суми : ФОП Цьома, 2020. С. 65–69.
2. Белікова Н.О. Сучасні тенденції професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту. *Вісник Чернігівського нац. пед. ун-ту ім. Т.Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт*. Чернігів, 2013. Вип. 112, Т. 2. С. 52–56.
3. Круцевич Т., Зайцева М. Інноваційні процеси у сфері підготовки кадрів з фізичної культури. *Теорія і методика фізичного виховання*. 2005. № 4. С. 41–45.
4. Цьось А.В. Українські народні ігри та забави : навчальний посібник. Луцьк : Волинське обласне редакційно-видавниче підприємство «Надстир'я», 1994.

References:

1. Atamaniuk S.I. (2020) Innovatsiini vydy rukhovoї aktyvnosti ta pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv fizychnoi kultury i sportu do yikh vykorystannia [Innovative types of motor activity and preparation of future physical culture and sports specialists for their use]: monohrafiia. Sumy : FOP Tsoma. S. 65–69 [in Ukrainian].
2. Bielikova N.O. (2013) Suchasni tendentsii profesiinoї pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv z fizychnoho vykhovannia ta sportu [Modern trends in the professional training of future specialists in physical education and sports]. *Visnyk Chernihivskoho nats. ped. un-tu im. T.H. Shevchenka. Serii: Pedagogichni nauky. Fizychno vykhovannia ta sport*. Chernihiv. Vyp. 112, T. 2. S. 52–56 [in Ukrainian].

3. Krutsevych T., Zaitseva M. (2005) Innovatsiini protsesy u sferi pidhotovky kadriv z fizychnoi kultury [Innovative processes in the field of physical culture training]. *Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia*. 2005. № 4. S. 41–45 [in Ukrainian].

4. Tsos A.V. (1994) Ukrainski narodni ihry ta zabavy [Ukrainian folk games and entertainment]: Navchalnyi posibnyk. Lutsk : Volynske oblasne redaktsiino-vydavnyche pidpriemstvo «Nadstyria», 1994 [in Ukrainian].

Atamanyuk Svitlana, Holieva Nataliia, Kyrychenko Olena

FORMING THE READINESS OF STUDENTS TO PRESERVE AND STRENGTHEN HEALTH BY MEANS OF GAME TECHNOLOGIES

*The article emphasizes a new direction in approaches to the organization of the educational process, which makes it possible to diversify physical education classes and provides the opportunity to take into account the individual characteristics of the student as much as possible when teaching him innovative techniques and skills. Physical education in the mode of educational work of students is regulated by curricula and programs, which are developed and approved by higher educational institutions. When organizing and conducting classes, it is necessary to take into account their age-related morpho-functional and psychological features. The modern system of physical education in universities should provide for the need to combine physical, intellectual, social and spiritual health of the individual. The task of teachers is to create appropriate conditions for improving these components of health. **Materials and Methods.** The research methods were used: analysis of scientific literature and documentary sources, information resources of the Internet, statistical data; advanced domestic experience; combination of logical and historical analysis; system analysis; methods of mathematical statistics. **Results.** It should be noted that among the many types of sports mastered by students within the OPP, mobile games occupy leading positions. These include football, volleyball, basketball, swimming, hockey, handball, etc. They are very common and allow you to develop physical qualities, develop confidence, perseverance, determination, courage, discipline, and the ability to make the right decision independently. Active games in the fresh air have a significant health-improving effect, regardless of the season. It strengthens the muscles, improves the activity of the respiratory and cardiovascular systems, increases the mobility of the joints and the strength of the ligaments, stimulates metabolic processes, has a positive effect on the nervous system, and increases the body's resistance to colds. **Conclusions.** Summarizing the opinions of outstanding scientists and the views of modern specialists, it can be stated that the game is considered as a certain activity aimed at satisfying the interests of students and their needs, as well as at the effectiveness of physical development and the development of a comprehensively developed personality. Questions about the role of play, in particular mobile play, as a type and method of learning, are revealed in many works of pedagogues-scientists. In mobile games, the most favorable conditions are created for the development of physical qualities (strength, speed, endurance, dexterity, flexibility). Active games in the fresh air have a significant health-improving effect, regardless of the season.*

Key words: physical education, students, personal health, active games, various sports, physical qualities.

УДК 376.056.26

DOI <https://doi.org/10.24195/olympicus/2023-2-3>**Буховець Боже́на Оле́гівна**

кандидат наук з фізичного виховання і спорту,
викладач кафедри гімнастики та спортивних єдиноборств
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

ORCID ID: 0000-0003-2386-3995**Scopus-Author ID:** 57219904689**Погорелова Олена Олександрівна**

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри гімнастики та спортивних єдиноборств
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

ORCID ID: 0000-0002-6667-162X**Дишель Галина Олександрівна**

старший викладач кафедри біології і охорони здоров'я
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

ORCID ID: 0000-0002-4850-94142**Research ID:** D 4619-2018

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ МОТОРНИХ ПОРУШЕНЬ У ДІТЕЙ ІЗ ДЕПРИВАЦІЄЮ ЗОРУ

У статті розглянуто дані сучасних наукових досліджень, присвячених аналізу прояву моторних порушень у дітей із депривацією зору. Неправильне функціонування зорового аналізатора призводить до порушень у фізичному та психічному розвитку, починаючи з дитячого віку.

У дітей із патологією органів зору виникають труднощі в наслідуванні й опануванні просторових уявлень і рухових дій, формується неправильна поза під час виконання рухових дій. Зниження рухової активності призводить до низького розвитку м'язової сили, порушень у розвитку опорно-рухового апарату. Дані рухові порушення є обмеженням у розвитку дрібної моторики. Установлено, що малорухливий спосіб життя призводить до деформації скелета та м'язової млявості. У дітей із депривацією зору спостерігається слабкий розвиток усіх функціональних систем (серцево-судинної, вегетативної), порушується координаційний розвиток (орієнтування у просторі, сенсорно-перцептивні здібності), отже, страждають всі рівні моторного розвитку. Ці чинники впливають і на виникнення спонтанних рухів різних частин тіла.

У корекції моторних порушень у дітей із депривацією зору вагому роль відіграє патологія сенсомоторної сфери, пов'язаної з порушенням кінестетичного почуття. Воно проявляється в неправильному уявленні про виконання та покращення рухів, у проблемах, пов'язаних із порушенням рухово-кінестетичної пам'яті. Саме ця пам'ять лежить в основі освоєння всіх без винятку рухових актів.

Порушення кінестетичних відчуттів не дає можливості особам із моторними порушеннями правильно відтворювати схему рухової дії, задані звуки, слова. Це може призводити до недостатності коркового аналізу кінестетичних імпульсів. Вони виявляються у труднощах вибору потрібної комбінації рухів, що спостерігається в дітей із депривацією зору.

Ключові слова: моторні порушення, діти з депривацією зору, зоровий аналізатор, кінестетичні відчуття.

Вступ. Депривація зору патогенно впливає на життєдіяльність дітей різного віку, а також знижує пристосувальні можливості організму. Унаслідок депривації зору в дітей можуть розвинути такі моторні розлади: порушення просторових образів, чуттєвого пізнання світу, самоконтролю та саморегуляції. Такі порушення супроводжуються розвитком супутніх захворювань. У сучасних наукових дослідження відзначають, що в 40 % дітей із депривацією зору констатують мінімальну мозкову дисфункцію (далі – ММД), тобто незначні пошкодження відділів центральної нервової системи. Найбільш характерними для дітей із ММД є: рухова розгальмованість, метушливість, надмірна рухова активність, поведінкові порушення, гіперактивність, зниження інтелекту, неорганізованість [1, с. 20].

Проблема осіб із порушенням зору має значну історичну основу та вже вивчена за багатьма напрямками. Термін «порушення зору» у категорії H53, H54 з Міжнародної класифікації хвороб (МКХ-10) включає категорію 0 для помірного або відсутнього порушення зору, категорію 1 для помірного погіршення зору, категорію 2 для тяжкого порушення зору, категорії 3, 4 та 5 для сліпоти, категорію 9 для некваліфікованих порушень зору [1, с. 18].

У дітей із депривацією зору спостерігається слабкий розвиток усіх функціональних систем (серцево-судинної, вегетативної), порушується координаційний розвиток (орієнтування у просторі, сенсорно-перцептивні здібності), отже, страждають усі рівні моторного розвитку. Ці чинники впливають на виникнення спонтанних рухів різних частин тіла [3, с. 78].

Важливо звернути увагу на те, що у вивченні особливостей моторного розвитку осіб із порушенням зору необхідно враховувати високу різноманітність рівнів наявного захворювання очей. Ступінь порушення зору визначається різними критеріями, зокрема й гостротою та полями зору. За наявною класифікацією серед дітей із депривацією зору виділяють два рівні: слабозорі та сліпі. До слабозорих відносять осіб із гостротою зору від 0,05 до 0,2, у сліпих цей показник варіюється від 0 до 0,04. Сліпі поділяються на тотально сліпих і частково сліпих осіб. У разі часткової сліпоти в людини зберігається світловідчуття чи розрізнення форми фігур за гостроти зору від 0,005 до 0,04 одиниці [5, с. 252].

Мета роботи – аналіз моторних порушень у дітей із депривацією зору.

Методи дослідження. Теоретичний аналіз даних спеціальної літератури з обраної теми дослідження передбачав використання таких методів: реконструкції, аперцепції, аспективного, герменевтичного, критичного та концептуального аналізу [6, с. 270].

Метод реконструкції, який полягав у можливості змінювати послідовність висловлень автора, відбирати потрібний матеріал, що відповідає темі наукового дослідження, із зазначенням літературного джерела, поєднувати його з висловленням інших дослідників, інтерпретувати, оцінювати текст, не змінюючи авторського варіанта [7, с. 2].

Метод аперцепціювання реалізується у вигляді доповнення використовуваного та прийнятого за аксіому наукового твердження з літературного джерела із власними висновками.

Аспективний аналіз застосовувався для вивчення думки інших авторів з теми дослідження.

Герменевтичний аналіз використовувався для виявлення змісту основних термінів і понять для отримання нової інформації для роботи та внесення наукової новизни в дослідження.

Критичний аналіз – це метод, що застосовувався для виявлення сильних і слабких сторін наукових сучасних досліджень.

Концептуальний аналіз – аналіз наукових текстів у ракурсі концепції або теорії, що дало можливість автору провести пошук концептуальних основ дослідження та дійти висновків.

Проблемний аналіз – аналіз невирішених питань, що потребують доповнення у стадії дослідження наукової проблеми, був направлений на інтерпретацію проблеми та вибір методів дослідження [10, с. 323].

Результати. Дисфункція зорового аналізатора призводить до порушень у фізичному та психічному розвитку, починаючи з дитячого віку. У дітей із патологією органів зору виникають труднощі в наслідуванні й опануванні просторових уявлень і рухових дій, формується неправильна поза під час виконання рухових дій. Зниження рухової активності призводить до низького розвитку м'язової сили, порушень у розвитку опорно-рухового апарату. Дані рухові

порушення є обмеженням у розвитку дрібної моторики. Установлено, що малорухливий спосіб життя призводить до деформації скелета та м'язової млявості. У дітей із депривацією зору виявляють порушення постави у вигляді викривлення хребта, що негативно впливає на рівень фізичної підготовленості, працездатності та на регуляцію всіх довільних рухів дитини. Необхідно зазначити, що науковці відмічають порушення постави у 80% досліджуваних дітей із зоровою депривацією [9, с. 883].

Експериментально та практично встановлено, що порушення зору за різними критеріями (поля та гострота зору, світлорозрізнення та визначення форми предметів) негативно впливає на фізичний і психічний розвиток дітей і має кількісний і якісний показник. Доведено, що порушення зору впливає на фізичний розвиток. Гіпокінезія також робить істотний внесок у рівень фізичного розвитку осіб із порушенням зору. Усе це призводить до розладів психічного розвитку на тлі зниженої самооцінки та негативного впливу соціального оточення. Порушення зору в дітей різного віку першочергово ускладнює просторове орієнтування, затримує формування рухових навичок і призводить до зниження рівня як рухової, так і пізнавальної активності. У значній кількості дітей із патологією зорового аналізатора науковці відзначають значне відставання у фізичному розвитку [8, с. 2139].

Також у дитини з порушенням зору виникають складності у просторовому орієнтуванні та свободі виконання рухових дій. Дослідниками також встановлено, що в разі порушення зору виникають проблеми зі сприйняттям об'єктів, знижуються повнота, цілісність і швидкість сприйняття. У дітей із депривацією зору знижені диференціювання та зорова зосередженість. Також особи з порушенням зору можуть відчувати серйозні проблеми у визначенні кольору, форми, величини та просторового розташування предметів. Їм буває непросто орієнтуватися у просторі та на робочій поверхні, що спричиняє складнощі в опануванні практичних навичок самообслуговування в майбутньому [3, с. 78].

Серед вторинних порушень у дітей із дисфункцією зору спостерігається слабкість загальної моторної мускулатури та дихальних м'язів. У дітей із порушеннями зору під час наукових досліджень виявляють низку ортопедичних порушень, а саме деформації стоп (варус, валгус, еквінус), що змінюють фізіологічний патерн ходьби та патогенно впливають на всі ланки опорно-рухового апарату дитини (далі – ОРА) [9, с. 883].

У дітей із зоровою депривацією порушується утримання заданого положення тіла у просторі та під час виконання рухів, найчастіше під час ходьби, бігу та в більшості природних рухах, під час рухливих ігор. Також у даній категорії дітей науковці констатують координаційні розлади та неможливість реалізації точності в різних рухах [4, с. 1110].

Моторні порушення в дітей із депривацією зору здебільшого виникають як наслідок труднощів у зоровому наслідуванні й опануванні просторових уявлень і загальних рухових дій. Однак необхідно зазначити, що моторні порушення можуть мати індивідуальний характер і різний ступінь прояву, відповідно до ступеня прояву патології органів зору [9, с. 884].

Моторні порушення в дітей із зоровою депривацією зумовлені низкою причин:

- розладами функцій зору на основі органічних порушень, що супроводжуються труднощами формування фізичних якостей;
- обмеженнями можливостей зорового наслідування, що породжує спотворене уявлення про навколишню дійсність;
- несприятливими періодами дошкільного та шкільного виховання, що гальмує розвиток пізнавальної та рухової активності;
- зниженням імунітету до інфекційних і простудних захворювань, що призводить до пропусків академічних занять і зниження успішності учнів;
- генетичними захворюваннями;
- гострими інфекційними захворюваннями;
- вродженими аномаліями органів зору та всіх сенсорних систем.

Науковці вважають, що ефективна корекція моторних порушень у дітей із депривацією зору залежить від вибору оптимального вікового етапу. Відомо, що корекції моторних порушень

найкраще піддаються діти раннього віку, молодшого та середнього шкільного віку. Оскільки діти даних вікових категорій перебувають у сприятливих сенситивних періодах для освоєння різних видів рухової діяльності та формування звички до систематичних занять фізичною культурою, опанування навички здорового способу життя, що забезпечує реалізацію особистісних, життєвих потенціалів [6, с. 270].

Науковці визначають, що саме у шкільному віці максимально розвиваються м'язово-рухові відчуття, покращується зоровий і дотиковий контроль за виконанням рухів, удосконалюється координація між зоровими відчуттями та виконанням рухів. Науково обґрунтовано, що узгодженість рухів рук і очей людини розвивається з дитинства. Ще з раннього віку саме рука відіграє роль хапальної зброї, а без залучення зорового аналізатора маніпулятивна діяльність рук не розвивається [7, с. 3].

У сучасних наукових дослідженнях відображені дані, які констатують той факт, що в дітей молодшого та середнього шкільного віку з депривацією зору рівень фізичного розвитку та фізичної підготовленості значно нижчий від їх однолітків, які не мають порушення зору. У процесі аналізу літератури з тифлопедагогіки та тифлопсихології нами виділено дані про результат багаторічних досліджень компенсаторного пристосування дітей із депривацією зору, що характеризує процес компенсації як заміщення втрачених функцій з опорою на здібності, що збереглися [10, с. 324].

В оцінці даного процесу використовують різні рівні формування компенсації, починаючи від рефлекторного, в основі якого лежать біологічні принципи функціонування організму, які використовують збереження з метою заміни втрачених функціональних дефектів. З іншого боку, оцінюється складна форма компенсації із соціального розвитку в умовах довкілля та професійної діяльності людини. Після узагальнення всіх підходів до розвитку компенсації в осіб із порушенням зору важливо розглядати цей процес як відшкодування втрачених функцій, пов'язане з перебудовою механізмів фізичного та психічного розвитку, психіки, а також адаптації до нових умов життя, зумовлене отриманими чи набутими порушеннями зору [7, с. 5].

Визначення особливостей моторного розвитку дітей із порушенням зору із психологічного погляду виявило, що для вироблення необхідних стереотипів рухових навичок варто надавати великого значення виконання рухів у визначеній послідовності та точному відтворенні схеми руху по пам'яті. Унаслідок точного дотримання схеми виробляються необхідні навички діяльності, доведені до автоматизму [2, с. 83].

Для цілей проведеного дослідження зазначимо той факт, що для успішності та специфіки корекції проявів моторних порушень велике значення має період набуття порушення зору. У разі пізнішого періоду настання порушення зору вплив на фізичний і моторний розвиток знижується. Однак вікові параметри також впливають на особливості формування компенсаторних рухових дій через брак динамічності центральної нервової системи (ЦНС). Установлено, що компенсація порушеного розвитку відбувається однаково та незалежно від характеру дефекту. Поширена думка, що провідна нервова сигналізація може не збігатися із зоною порушення, що є важливим фактом у формуванні реабілітаційних програм [5, с. 254].

Висновки. У корекції моторних порушень у дітей із депривацією зору вагому роль відіграє патологія сенсомоторної сфери, пов'язаної з порушенням кінестетичного почуття. Воно проявляється в неправильному уявленні про зроблений рух, у проблемах, пов'язаних із порушенням рухово-кінестетичної пам'яті. Саме ця пам'ять лежить в основі освоєння всіх без винятку рухових актів [7, с. 4].

Порушення кінестетичних відчуттів не дає можливості особам із моторними порушеннями правильно відтворювати схему рухової дії, задані звуки, слова. Це може призводити до недостатності коркового аналізу кінестетичних імпульсів. Вони виявляються у труднощах вибору потрібної комбінації рухів, що також може спостерігатися в дітей із депривацією зору [10, с. 326].

Література:

1. Бутов Р. Фізична реабілітація дітей шкільного віку з вадами зору в умовах спеціалізованих навчальних закладів : автореф. дис. Київ : Національний університет фізичного виховання і спорту України, 2016. 23 с.
2. Особливості змін мозкового кровообігу дітей середнього шкільного віку з функціональними порушеннями зору за впливом методу Фельделькرایз / Б. Буховець та ін. *Інноваційна педагогіка*. 2021. № 32. С. 80–85.
3. Демчук С. Характеристика просторової організації тіла молодших школярів із депривацією зору в процесі фізичного виховання. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві* : збірник наукових праць. 2016. № 33. С. 76–80.
4. Кашуба В., Савлюк С. Біологічні передумови розробки концепції формування просторової організації тіла дітей 6–10 років із депривацією зору = Biological preconditions for the development of the formation concept of spatial organization of body of the children with vision deprivation. *Journal of Education, Health and Sport formerly Journal of Health Sciences*. Kazimierz Wielki University in Bydgoszcz, 2017. № 7 (7). P. 1095–1112.
5. Кравченко І., Гладов В. Особливості фізичного виховання дітей із порушеннями зору. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2017. № 1 (65). С. 250–259.
6. Савлюк С. Передумови розробки концепції з формування просторової організації тіла дітей із депривацією сенсорних систем у процесі фізичного виховання. *Вісник Прикарпатського університету*. 2017. № 26. С. 269–277.
7. Global Prevalence and Causes of Visual Impairment and Blindness in Children: A Systematic Review and Meta-Analysis / Ab. Yekta et al. *J Curr Ophthalmol*. 2022, Jan – Mar. № 34 (1). P. 1–15. DOI: 10.4103/joco.joco_135_21.
8. Global burden of paediatric vision impairment: A trend analysis from 1990 to 2017 / P. Abdolalizadeh et al. *Eye (Lond)*. 2021. № 35. P. 2136–2145.
9. Global variations and time trends in the prevalence of childhood myopia, a systematic review and quantitative meta-analysis: Implications for etiology and early prevention / A.R. Rudnicka et al. *Br J Ophthalmol*. 2016. № 100. P. 882–900.
10. Danish Rural Eye Study: The association of preschool vision screening with the prevalence of amblyopia / B. Hoeg et al. *Acta Ophthalmol*. 2015. 93. P. 322–329.

References:

1. Butov R.S. Physical rehabilitation of school-aged children with visual impairments in the conditions of specialized educational institutions: abstract. Kyiv : National University of Physical Education and Sports of Ukraine, 2016. 23 p.
2. Bukhovets B.O., Dolynskyi B.T., Borschenko V.V., Pogorelova O.O. Peculiarities of changes in cerebral blood circulation in middle school-age children with functional visual impairment under the influence of the Feldelkrais method. *Innovative pedagogy*. 2021. № 32. S. 80–85.
3. Demchuk S. Characteristics of the spatial organization of the body of younger schoolchildren with visual impairment in the process of physical education. *Physical education, sports and health culture in modern society: a collection of scientific works*. 2016. № 33. P. 76–80.
4. Kashuba V., Savlyuk S. Biological preconditions for the development of the formation concept of spatial organization of the body of children 6–10 years old with vision deprivation = Biological preconditions for the development of the formation concept of spatial organization of the body of the children with vision deprivation. *Journal of Education, Health and Sport formerly Journal of Health Sciences*. Kazimierz Wielki University in Bydgoszcz, 2017. № 7 (7). P. 1095–1112.
5. Kravchenko I., Gladov V. Peculiarities of physical education of children with visual impairments. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*. 2017. № 1 (65). P. 250–259.
6. Savlyuk S. Rethinking the development of the concept of shaping the space organization of the body of children from the deprivation of sensory systems in the process of physical development. *Bulletin of the Carpathian University*. 2017. № 26. P. 269–277.
7. Yekta Ab., Hooshmand Elh., Saatchi M., Ostadimoghaddam H., Asharlous Am., Taheri Az. Global Prevalence and Causes of Visual Impairment and Blindness in Children: A Systematic Review and Meta-Analysis. *J Curr Ophthalmol*. 2022, Jan – Mar. № 34 (1). P. 1–15. DOI: 10.4103/joco.joco_135_21.

8. Abdolalizadeh P., Chaibakhsh S., Falavarjani K.G. Global burden of pediatric vision impairment: A trend analysis from 1990 to 2017. *Eye (Lond)*. 2021. № 35. P. 2136–2145.
9. Rudnicka A.R., Kapetanakis V.V., Wathern A.K., Logan N.S., Whincup P.H. Global variations and time trends in the prevalence of childhood myopia, a systematic review and quantitative meta-analysis: Implications for aetiology and early prevention. *Br J Ophthalmol*. 2016. № 100. P. 882–900.
10. Hoeg B., Moldow B., Ellervik C., Klemp K., Erngaard D., La Cour M., Danish Rural Eye Study: The association of preschool vision screening with the prevalence of amblyopia. *Acta Ophthalmol*. 2015. № 93. P. 322–329.

Bukhovets Bozhena, Pohorelova Olena, Dyshel Halyna

FEATURES OF THE MANIFESTATION OF MOTOR DISORDERS IN CHILDREN WITH VISUAL DEPRIVATION

The article examines the data of modern scientific research devoted to the analysis of the manifestation of motor disorders in children with vision deprivation. Incorrect functioning of the visual analyzer leads to violations in physical and mental development, starting from childhood.

Children with pathology of the visual organs have difficulties in imitating and mastering spatial representations and motor actions, an incorrect posture is formed when performing motor actions. A decrease in motor activity leads to a low development of muscle strength, disorders in the development of the musculoskeletal system. These movement disorders are a limitation in the development of fine motor skills. It has been established that a sedentary lifestyle leads to deformations of the skeleton and muscle weakness. In children with deprivation of vision, weak development of all functional systems (cardiovascular, autonomic systems) is observed, coordination development is disturbed (orientation in space, sensory and perceptual abilities), all levels of motor development suffer. These factors influence the occurrence of spontaneous movements of various parts of the body.

For the correction of motor disorders in children with visual deprivation, the pathology of the sensorimotor sphere associated with the disorder plays an important role kinesthetic sense. It manifests itself in a wrong idea about the completed and already perfect movement, in problems associated with a violation of motor-kinesthetic memory. It is this memory that underlies the mastery of all movement acts without exception.

Violation of kinesthetic sensations does not allow persons with motor disorders to correctly reproduce the scheme of motor action, given sounds, words. This can lead to insufficient cortical analysis of kinesthetic impulses. They are manifested in the difficulty of choosing the right combination of movements, which can also be observed in children with visual deprivation.

Key words: motor disorders, children with visual impairment, visual analyzer, kinesthetic sensations.

УДК 797.178:796.015 (045)

DOI <https://doi.org/10.24195/olympicus/2023-2-4>**Долинський Борис Тимофійович**

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри гімнастики та спортивних єдиноборств
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
ORCID ID: 0000-0002-3745-2460

Філіпов Владислав Юрійович

аспірант кафедри гімнастики та спортивних єдиноборств
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
ORCID ID: 0000-0001-8958-1136

ТЕОРЕТИКО МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСОБИ ОЦІНКИ РІВНЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ ДІТЕЙ У SUP-СПОРТІ

Тренування із SUP-спорту забезпечують необхідний рівень адаптації та зміцнення стану здоров'я дітей, сприяють розвитку психофізичних здібностей. Позитивний результат тренувального процесу залежить від функціонального стану та рівня тренуваності організму дітей, який можна визначити й оцінити за допомогою функціональних проб і тестів. Контроль за фізичною підготовленістю та надійністю показників визначаються відповідністю результатів їх застосування справжнім змінам на рівні тієї або іншої якості у спортсмена в умовах кожного з видів контролю, а також стабільністю результатів, які отримують під час багаторазового використання показників у тих самих умовах. Рівень і особливості фізичного розвитку визначаються за допомогою антропометрії, тобто системи вимірювань і досліджень лінійних розмірів та інших фізичних характеристик тіла, яка дозволяє оцінити рівень і гармонійність фізичного розвитку порівнянням основних антропометричних показників обстежуваного (зріст, вага тіла, ОГК) із середніми показниками (стандартами фізичного розвитку) у відповідній віковій групі. Функціональний стан серцево-судинної та вегетативної нервової системи визначається за допомогою ортостатичної проби (зміна положення тіла). Для визначення стану дихальної системи в дітей використовують затримку дихання під час вдиху (проба Штанге) та під час видиху (проба Генчі). Для оцінювання рівня координації руху дітей, яка порушується у зв'язку з різними аномаліями в центральній і периферичній нервових систем, у вестибулярному апараті, застосовуються три варіанти координаційної проби Ромберга. Теоретико-методологічні засоби оцінки рівня фізичної підготовленості дітей до SUP-спорту є важливим критерієм для збереження та зміцнення стану здоров'я, визначення ступеня й гармонійності фізичного розвитку спортсмена.

Ключові слова: методи оцінки, фізична підготовленість, функціональний стан, контроль, фізичне навантаження.

Вступ. Одним із пріоритетних напрямів освіти в Україні є збереження та зміцнювання стану здоров'я дітей, отже, основною метою тренувального процесу в дітей шкільного віку варто визначити формування свідомого ставлення до власного здоров'я [8, с. 5]. Тренування із SUP-спорту забезпечують необхідний рівень адаптації та зміцнення стану здоров'я дітей, сприяють розвитку психофізичних здібностей [7, с. 3]. Позитивний результат тренувального процесу залежить від функціонального стану та рівня тренуваності організму дітей, який можна визначити й оцінити за допомогою функціональних проб і тестів. За методикою тестування можна успішно програмувати найбільш оптимальний руховий режим, індивідуалізувати засоби та методи роботи [6, с. 65].

Основні методи діагностики функціонального стану організму дітей, що займаються спортом, застосовуються для визначення:

- стану серцево-судинної системи організму;
- системи кровообігу;
- стану дихальної системи організму;
- показників системи зовнішнього дихання;
- стану центральної, периферичної та вегетативної нервових систем [7, с. 4].

Комплексний підхід до оцінки функціонального стану організму має величезне значення як на початку тренування, так і на різних його етапах, а також у змагальній діяльності. Отримані результати можуть констатувати не тільки позитивний вплив фізичних вправ на організм людини. Негативні наслідки можуть виникнути в разі нераціонального планування об'єму й інтенсивності фізичних навантажень [5, с. 105].

Контроль за фізичною підготовленістю передбачає: вимірювання рівня сили, швидкості, швидкісно-силових якостей, витривалості, спортивної працездатності, спритності та гнучкості. Для цього прийнято використовувати три варіанти тестування:

1. Комплексну оцінку фізичної підготовленості.
2. Оцінку рівня розвитку якої-небудь якості, наприклад, швидкості чи сили.
3. Оцінку рівня виявлення однієї з форм якості, наприклад швидкісної витривалості [10, с. 209].

У створенні умов для об'єктивної оцінки стану спортсмена у процесі етапного, поточного й оперативного контролю під час вибору показників варто враховувати: вік спортсменів та їхню стать, кваліфікацію, спрямованість тренувального процесу. Найінформативнішими у процесі контролю є показники, що відповідають специфіці тренувальних навантажень, що застосовують на даному етапі підготовки, меті та завданням конкретного виду контролю [10, с. 209]. Основними вимогами, висуненими до показників, що використовують у контролі, є інформативність і надійність. Інформативність свідчить, наскільки точно показник відповідає оцінці якості чи властивості [2, с. 128].

Надійність показників визначається відповідністю результатів їх застосування справжнім змінам на рівні тієї або іншої якості (властивості) у спортсмена в умовах кожного з видів контролю, а також стабільністю результатів, які отримують під час багаторазового використання показників у тих самих умовах [3, с. 207].

Мета роботи – визначити методи оцінки рівня фізичної підготовленості дітей, що займаються SUP-спортом.

Методи дослідження. Теоретичний аналіз даних спеціальної літератури з обраної теми дослідження передбачає застосування таких методів: емпіричного, аспектного та концептуального аналізу.

Результати дослідження та їх обговорення. Рівень і особливості фізичного розвитку визначаються насамперед за допомогою антропометрії, тобто системи вимірювань і досліджень лінійних розмірів та інших фізичних характеристик тіла. Існує три методи оцінювання рівня фізичного стану: антропометричних стандартів, кореляції, індексування [7, с. 4].

Метод антропометричних стандартів дозволяє оцінити рівень і гармонійність фізичного розвитку порівнянням основних антропометричних показників обстежуваного (зріст, вага тіла, ОГК) із середніми показниками (стандартами фізичного розвитку) у відповідній віковій групі. Для визначення рівня розвитку розраховують сигмальне відхилення показника за формулою: $\frac{M1-M}{\delta}$, де $M1$ – розмір ознаки в обстежуваного, M – середній розмір ознаки у відповідній віковій групі (табл. 1), δ – середнє квадратичне відхилення (табл. 1). Відхилення індивідуальних показників від середніх у межах $\pm 1,0 \delta$ вказує на середній фізичний розвиток (рис. 1). У разі розвитку нижче середнього сигмальне відхилення показника перебуває в межах від -1 до -2δ , за низького розвитку – менше -2δ . У разі фізичного розвитку вище середнього сигмальне відхилення показника перебуває в межах від $+1$ до $+2 \delta$, за високого розвитку – більше $+2 \delta$ [1, с. 12].

Для визначення функціонального стану організму людини, яка виконує фізичні вправи, найбільш важливі зміни систем кровообігу та дихання, саме вони мають основне значення щодо

вирішення питання про допуск до занять з веслування та про «дозу» фізичного навантаження, від них істотно залежить рівень фізичної підготовленості [1, с. 13].

Таблиця 1

Середні показники фізичного розвитку підлітків України
(А.М. Сердюк, Н.С. Полька, 2003 р.)

Вік, років	Зріст, см		Вага, кг		ОГК, см	
	М	δ	М	δ	М	δ
Хлопчики						
13	157,0	8,96	45,88	7,81	75,87	7,75
14	162,92	8,57	51,36	9,11	78,46	6,43
15	170,86	8,42	57,30	8,98	83,88	5,94
16	173,88	7,26	60,74	9,04	87,47	6,88
17	176,72	6,26	63,10	7,85	88,38	5,61
Дівчата						
13	156,29	7,57	45,98	8,22	75,74	6,40
14	160,85	6,22	49,04	8,63	79,14	7,33
15	162,77	5,82	52,48	8,01	82,39	5,33
16	163,20	6,44	53,01	6,69	83,02	4,53
17	163,05	6,21	54,18	7,12	83,28	4,98

Примітки: ОГК – окружність грудної клітки, М – середній розмір ознаки у відповідній віковій групі, δ – середнє квадратичне відхилення.

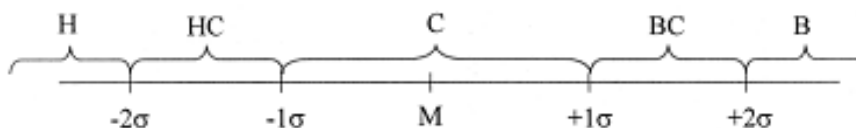

Рис. 1. Шкала оцінки рівня фізичного розвитку:

**С – середній розвиток, НС – розвиток нижче середнього, Н – низький розвиток,
ВС – розвиток вище середнього, В – високий розвиток**

Метод антропометричних індексів дозволяє провести орієнтовну оцінку фізичного розвитку шляхом визначення зв'язків між окремими антропометричними показниками [1, с. 14].

Найбільш часто використовують такі антропометричні індекси:

а) *індекси для визначення ідеальної ваги тіла:*

1. *Індекс Брока – Бругша:*

– для росту 155–165 см ідеальна вага тіла = зріст – 100;

– для росту 166–175 см ідеальна вага тіла = зріст – 105;

– для росту 175 і вище ідеальна вага тіла = зріст – 110.

2. *Індекс Бернгарда:* вага тіла = зріст * об'єм грудей / 240.

3. *Індекс Лоренца:* вага тіла = (зріст – 100) – (зріст – 150 / 4).

4. *Формула Амосова:*

– для чоловіків – (зріст (у см)*4 / 2,54 – 128)*0,453;

– для жінок – (зріст (у см)*3,5 / 2,54 – 108)*0,453 [1, с. 15].

Найважливіший показник функціонального стану серцево-судинної системи організму – це пульс (частота серцевих скорочень, ЧСС), важливе його вимірювання. Зазвичай на заняттях веслування треба заміряти ЧСС до і після проходження дистанції. Норма ЧСС до початку дистанції має становити 60–80 уд./хв, винятком може бути показник нижче 60 уд./хв (брадикардія) у більш тренуваних веслувальників, це здатність роботи серця в економному режимі. Після проходження дистанції з високим темпом ЧСС має становити більше ніж 180 уд./хв, це показник ефективного веслування об'ємом 90% та вище від максимуму. На останньому відрізку дистанції спортсмен повинен додати максимум темпу та веслувати на межі своїх можливостей

до фінішної точки. Методом для оцінки функціонального стану ЧСС організму застосовується функціональна проба – 20 присідань за 30 сек. Після 5-хвилинного відпочинку в дітей підраховується пульс у 10-секундні інтервали до отримання трьох однакових цифр. Після 20 присідань із підняттям рук уперед відразу ж підраховується пульс сидячи. За зміною ЧСС можна судити про пристосування апарату кровообігу до даного навантаження. Нормою реакції на пробу із 20 присіданнями є підвищення пульсу в межах 60–80% від початкової величини [4, с. 68].

Функціональний стан СС та вегетативної нервової системи визначається за допомогою **ортостатичної проби** (зміна положення тіла). У положенні лежачи (після 2–3 хвилин відпочинку) підраховується ЧСС, потім після спокійного підведення знову визначається частота пульсу. Різниця (після) між показниками ЧСС у горизонтальному та вертикальному положенні не повинна перевищувати 20 уд./хв. В оцінюванні важливий не стільки рівень показника ортостатичної проби, скільки його динаміка [8, с. 5].

На практиці фізичного виховання також часто застосовуються проби із затримкою дихання, які характеризують стан нервово-регуляторних механізмів, які регулюють кровообіг і дихання. Затримка дихання під час вдиху (**проба Штанге**) проводиться в положенні сидячи після глибокого, але не максимального вдиху. Потім затуляють ніс пальцями і за секундоміром відмічають час затримки. Тривалість затримки дихання великою мірою залежить від вольових зусиль, тому в затримці дихання розрізняють час чистої затримки та вольовий компонент. Початок останнього фіксується до першого скорочення діафрагми (коливання черевної стінки). Для хлопців нормальним показником вважається 50–60 сек, для дівчат – 30–40 сек. З нарощуванням тренуваності час затримки дихання збільшується, а в разі втоми знижується [7, с. 4].

Проба із затримкою дихання під час видиху (**проба Генчі**) проводиться після звичайного видиху. Методика проведення така ж. Після повного видиху та вдиху знову видихають і затримують дихання. Для хлопців гарним показником вважається 30–40 сек, для дівчат – 20–30 сек [7, с. 4].

Для визначення рівня координації руху, яка порушується у зв'язку з різними аномаліями в центральній і периферичній нервових систем, а також у вестибулярному апараті, застосовуються три варіанти координаційної **проби Ромберга**:

1. Стійка із зімкнутими ногами (п'ятки та носки разом), руки витягнуті вперед, очі заплющені.

2. Ноги стоять на одній лінії (п'ятка однієї ноги притулена до носка іншої), руки витягнуті вперед, очі заплющені.

3. Стопа однієї ноги ставиться на коліно іншої, руки витягнуті вперед, очі заплющені.

За секундоміром відмічається час першого коливання тулуба. Нормальним для першого положення вважається час 30 сек і більше, для другого – 20 сек і більше, для третього – 15 сек і більше [7, с. 4].

Також методом оцінки рівня фізичної підготовленості спортсменів є вправи для підтримання та покращення фізичної форми під час заняття SUP-спортом і серфінгом. Коли немає можливості проводити тренувальний процес на воді, підготовка спортсменів до майбутніх змагань може реалізовуватись тренуванням на суші для покращення загальної фізичної підготовки (далі – ЗФП) [9, с. 116].

Під час тренування ЗФП застосовують такі фізичні вправи, як: махи з гирею; присідання; мертва тяга; мертва тяга, стоячи на одній нозі; випади в різні боки; пліометричні стрибки; тяга на тросовому тренажері однією рукою; жим над головою двома руками й однією; підйоми набивного м'яча; повороти з набивним м'ячем, спринт; віджимання та підтягування [4, с. 68].

Для тренування на рівновагу тіла на одну ногу застосовуються такі вправи: стрибки на одній нозі; із заплющеними очима: баланс стоячи на подушці або повороти верхньої частини тіла; баланс на одній нозі з підкиданням набивного м'яча; тяга на тросовому тренажері, стоячи на одній нозі; прави на баланс-борді; болгарські спліт-присідання; випади [5, с. 105].

Таблиця 2

Розминка	
1. Присідання з контролем дихання	Присідаючи – видихаємо, коли встаємо, вдихаємо, витягуючи водночас руки вгору.
2. Скручування торса, стоячи на одній нозі	Підніміть одну ногу, трохи зігнувши її в коліні, відвівши стегно трохи назад; руки мають бути розташовані попереду вашого тіла. Починайте неквапливі скручування корпусу, у процесі контролюючи рухи та зберігаючи рівновагу, стоячи на одній нозі.
3. Віджимання зі скручуванням	В упорі лежачи підніміть одну руку вгору, поверніться у в. п. Повторіть те саме, стоячи на іншій руці.
4. Поза воїна	З позиції стоячи зробіть випад уперед, витягніть руки вгору, поверніться у в. п. Повторіть те саме з іншою ногою. Можна додати нахили в бік.
5. Обертання руками зігнувшись	Тримаючи спину прямою, злегка зігнувши коліна, нахиліть ваш торс уперед. Знайдіть такий кут, за якого ви відчуєте, як задня частина колін починає злегка тягтися. Витягніть руки вбік і почніть ними обертати за невеликим радіусом. Зробіть 30 повторів у кожний бік.
6. Стрибки зірочкою	З позиції стоячи здійсніть стрибок так, щоб приземлитися з розставленими ногами та витягнутими руками. Наступним стрибком поверніться у вихідне положення. Повторіть кілька разів.
7. Обхвати колін стоячи	Стійте з рівною, витягнутою спиною. Підтягніть до грудей коліно, обхопіть його руками та притисніть до живота/грудей. Намагайтеся тягнути коліно якомога вище, тримаючи пряму спину.

Також застосовують на тренування ЗФП вправи для прокачування м'язів плечей і верхньої частини спини, як-от:

1. Рухи, що повторюють веслування, з гантелями.
2. Тяга до лица на тросовому тренажері.
3. Тяга з випрямленими руками на тросовому тренажері.
4. Відведення рук із гантелями в різні боки [6, с. 71].

Одним із головних критеріїв оцінки рівня фізичної підготовленості є *витривалість*. Тривалі заняття на воді, катання на великих хвилях або в умовах сильних течій поінт-брейків вимагають витривалого тіла. Саме тому в SUP-спорті та серфінгу тренування обов'язково має включати вправи, що направлені на збільшення витривалості. Під час занять із веслування відбуваються швидкі викиди енергії, які змінюються тривалими періодами з низькими витратами енергії. Отже, тренування витривалості має включати вправи, які враховують обидва ці аспекти. Найкращий вид заняття – інтервальне тренування. Інтервальне тренування може поєднуватися практично з будь-якими видами вправ, як-от:

1. Циклічні тренування.
2. Стрибки на скакалці.
3. Інтервальне тренування на веслувальному тренажері.
4. Боксування.
5. Інтервальний біг (біг підтюпцем протягом п'яти хвилин, різке прискорення на 30–60 секунд, знову біг підтюпцем протягом п'яти хвилин і так далі).
6. Плавання [10, с. 209].

Висновки. Теоретико-методологічні засоби оцінки рівня фізичної підготовленості дітей у SUP-спорті є важливим критерієм для збереження та зміцнення стану здоров'я та визначення ступеня та гармонійності фізичного розвитку спортсмена.

Для визначення оцінки рівня фізичної підготовленості спортсмена використовують засоби діагностики функціонального стану організму, тестування фізичних якостей і методи антропометричних стандартів. Дані показники служать для підвищення рівня фізичної підготовленості спортсмена та реалізації тренувального процесу для підготовки до майбутніх змагань.

Література:

1. Вікова фізіологія / О. Виноградов та ін. ; ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка». Луганськ, 2010. С. 12–15.
2. Волков Л. Теорія спортивного відбору: здібності, обдарованість, талант. Київ : Вежа, 1997. 128 с.

3. Веслування на байдарках і каное та веслувальний слалом / Ю. Воронцов та ін. Київ, 2007. 83 с.
4. Козлов Б. Критерії спортивного відбору і орієнтація веслувальників-каноїстів. Хмельницький, 2021. 68 с. С. 12–13.
5. Кошура А. Теорія і Методика спортивних тренувань. Чернівці, 2021. 105 с.
6. Особливості функціональних можливостей веслярів на байдарках та каное високої кваліфікації / Є. Лисенко та ін. *Наука в олімпійському спорті*. 2004. № 02. С. 65–71.
7. Писанець І. Методи оцінки фізичного стану студента у процесі фізичного виховання. Бердянський державний педагогічний університет. С. 3–4.
8. Сосіна В. Фізична підготовка спортсменів. Львів, 2013. С. 5.
9. Веслувальний спорт / А. Тіхоміров та ін. Миколаїв, 2018. 116 с.
10. Контроль фізичної підготовленості / О. Шинкарук та ін. Київ, 2017. 209 с.

References:

1. Vynogradov O.O., Vynogradov O.A., Boyarchuk O.D., Physiology of age ; Taras Shevchenko LNU. Luhansk, 2010. P. 12–15.
2. Volkov L.V. Theory of sports selection: abilities, giftedness, talent. K. : Tower, 1997. 128 p.
3. Vorontsov Yu.O., Maslachkov Yu.M., Cherednychenko O.O., Kayaking and canoeing and slalom rowing. Kyiv, 2007. 83 p.
4. Kozlov B.Yu., Sports selection criteria and orientation of rowers-canoeists, Khmelnytskyi, 2021. P. 12–13. 68 p.
5. Koshura A.V., Theory and Methodology of Sports Training. Chernivtsi, 2021. 105 p.
6. Lysenko E., Shynkaruk O., Samuylenko V. [etc.] Peculiarities of functional capabilities of highly qualified kayak and canoe rowers. *Science in Olympic sports*. 2004. № 02. P. 65–71.
7. Pysanets I., Methods of assessing a student's physical condition in the process of physical education. Berdyansk State Pedagogical University. P. 3–4.
8. Sosina V.Yu., Physical training of athletes. Lviv, 2013. 5 p.
9. Tikhomirov A.I., Kozubenko O.S., Usatyuk G.F., Rowing sport. Mykolaiv, 2018. 116 p.
10. Shinkaruk O., Voronova V.I., Borisova O.V. Control of physical fitness. Kyiv, 2017. 209 p.

Dolynskiy Borys, Filipov Vladyslav

THEORETICALLY METHODOLOGICAL MEANS OF ASSESSING THE LEVEL OF PHYSICAL FITNESS OF CHILDREN IN SUP-SPORTS

Training in SUP sports provides the necessary level of adaptation and strengthening of children's health, promotes the development of psychophysical abilities. The positive result of the training process depends on the functional state and level of training of the children's body, which can be determined and evaluated with the help of functional samples and tests. Control of physical fitness and reliability of indicators is determined by the correspondence of the results of their application to actual changes at the level of one or another quality in the athlete in the conditions of each type of control, as well as the stability of the results obtained during repeated use of the indicators in the same conditions. The level and features of physical development are determined using anthropometry, i.e. a system of measurements and studies of linear dimensions and other physical characteristics of the body, which allows to assess the level and harmony of physical development by comparing the main anthropometric indicators of the subject (height, body weight, OGC) with average indicators (standards) physical development) in the appropriate age group. The functional state of the cardiovascular and autonomic nervous system is determined using an orthostatic test (change in body position). To determine the condition of the respiratory system and children, breath retention during inhalation (Stange test) and during exhalation (Henchi test) is used. Three versions of Romberg's coordination test are used to assess the level of coordination of children's movement, which is disturbed due to various anomalies in the central and peripheral nervous systems, in the vestibular apparatus. Theoretically, methodological means of assessing the level of physical fitness of children in SUP sports are an important criterion for preserving and strengthening the state of health and determining the degree and harmony of an athlete's physical development.

Key words: *evaluation methods, physical fitness, functional state, control, physical load.*

УДК [796.071.4:796.01:316]

DOI <https://doi.org/10.24195/olympicus/2023-2-5>

Кліменко Анастасія Віталіївна

аспірантка кафедри педагогіки

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

ORCID ID: 0000-0001-5830-7679

ТЕНДЕНЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО ДІАЛОГУ ІЗ ПРОБЛЕМ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СФЕРИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

У статті представлено, що багатовекторність сфери фізичної культури і спорту передбачає її участь у формуванні, зміцненні, збереженні здоров'я громадян, підвищенні працездатності та збільшенні тривалості активного життя населення, утвердженні міжнародного спортивного авторитету України. Водночас у країні має місце недооцінка соціально-економічної, оздоровчої та виховної ролі фізичної культури і спорту, відсутня чітко скоординована програма взаємодії різних державних структур і громадських організацій, які беруть участь у фізкультурно-спортивному русі, що негативно позначається на здоров'ї населення та соціально-економічному розвитку держави. Одна із ключових проблем, з якою стикається сфера, – це невідповідність суспільним запитам і потребам держави та європейським стандартам системи її кадрового забезпечення. Одним із дієвих інструментів подолання недоліків функціонування та розвитку системи є соціальний діалог, який дозволить урахувати внутрішні причини та євроінтеграційні устремління. **Матеріали та методи.** Методологічна база дослідження зорієнтована на комплексне розв'язанні проблеми, що потребує міждисциплінарного підходу. Методи аналізу і синтезу, абстрагування й узагальнення. **Результати.** Авторами представлено засади європейської політики щодо побудови соціального діалогу у сфері спорту. Розкрито взаємозв'язок між розвитком людського капіталу та системою кадрового забезпечення сфери фізичної культури і спорту. Представлено тенденції щодо розвитку ринку праці у сфері фізичної культури і спорту в Україні, орієнтуючись на перспективи розвитку освіти. **Висновки.** Система фізкультурно-спортивної освіти в Україні розвивається в ринковому середовищі, головними параметрами якого є стан попиту та пропозиції товару «робоча сила фахівця сфери фізичної культури і спорту». Основу ринкового середовища становить галузевий ринок праці, який функціонує та розвивається в тісному взаємозв'язку з ринком освітніх послуг, які надають заклади фахової передвищої та вищої освіти за спеціальностями 017. Фізична культура і спорт, 014.11. Середня освіта (фізична культура). Відповідно, одним із шляхів досягнення узгодженості суб'єктів ринку праці сфери фізичної культури і спорту є запровадження системного моніторингу галузевого ринку праці на всіх рівнях адміністративно-територіального устрою, а також корегування відповідної нормативно-правової бази. Оптимізація кадрового забезпечення сфери фізичної культури і спорту являє собою комплекс дій, які спрямовані на розвиток кадрового потенціалу. Шляхами реалізації цього вектора розвитку сфери є планування кадрових потреб; установлення кваліфікаційних вимог до відповідних професій; підготовка та безперервний професійний розвиток фахівців; сертифікація готовності фахівців до ефективного виконання функціональних обов'язків; здійснення матеріального та морального заохочення працівників. Соціальний діалог із проблем кадрового забезпечення сфери фізичної культури і спорту має бути націлений на адаптацію до мінливого ринку праці на тлі переходу до цифрової та кліматично нейтральної економіки, появи нових форм зайнятості. Результати галузевого соціального діалогу роботодавців, працівників і представників закладів фахової передвищої та вищої освіти сприятимуть поліпшенню умов життя та праці фахівців (оплата праці, тривалість робочого дня, щорічна відпустка, відпустка по догляду за дитиною, навчання, заходи з охорони здоров'я та безпеки).

Ключові слова: людський потенціал, кадри, фізкультурно-спортивні організації, ринок праці, зайнятість, соціально-економічна роль.

Вступ. Багатовекторність сфери фізичної культури і спорту передбачає її участь у формуванні, зміцненні, збереженні здоров'я громадян, підвищенні працездатності та збільшенні тривалості активного життя населення, утвердженні міжнародного спортивного авторитету України. Водночас у країні має місце недооцінка соціально-економічної, оздоровчої та виховної ролі фізичної культури та спорту, відсутня чітко скоординована програма взаємодії різних державних структур і громадських організацій, які беруть участь у фізкультурно-спортивному русі, що негативно позначається на здоров'ї населення та соціально-економічному розвитку держави. І одна із ключових проблем, з якою стикається сфера, – це невідповідність суспільним запитам і потребам держави та європейським стандартам системи її кадрового забезпечення. Одним із дієвих інструментів подолання недоліків функціонування та розвитку системи є соціальний діалог, який дозволить урахувати внутрішні причини та євроінтеграційні устремління.

Матеріали та методи. Методологічна база дослідження зорієнтована на комплексне розв'язання проблеми, що вимагає міждисциплінарного підходу. Методи аналізу і синтезу, абстрагування й узагальнення.

Результати. Стратегічним завданням сталого розвитку України є розвиток людського капіталу з метою забезпечення умов для розвитку національної економіки, яке поєднує в собі такі блоки питань:

- медико-демографічна ситуація;
- охорона здоров'я;
- освіта і наука;
- культура;
- фізична культура і спорт;
- рівень життя, зайнятість і соціальна підтримка населення;
- забезпечення рівності чоловіків і жінок [8, с. 3].

Людський капітал формує 70 % національного багатства розвинутих країн і 33 % національного багатства України. Такий суттєвий ріст частки людського капіталу в національному багатстві розвинутих країн пояснюється насамперед формуванням економіки знань, яка є частиною постіндустріального розвитку. Відповідно до методології Світового банку, оцінка людського капіталу має відображати продуктивність наступного покоління працівників у порівнянні з еталоном повної освіти та 100 % здоров'я людей. Відповідно до оцінок Світового банку, народжена у 2020 р. українська дитина до повноліття набуде лише 63 % продуктивності в порівнянні з еталоном.

Критеріями оцінки людського капіталу держави є:

- рівень здоров'я та тривалість життя населення;
- рівень освіти та її відповідність потребам ринку праці;
- зайнятість і продуктивність праці;
- рівень науки й інновацій [3, с. 4; 4, с. 77; 5].

Орієнтуючись на виклики та суперечності, з якими стикається сфера фізичної культури та спорту, М. Дутчаком (2020 р.) сформульоване сучасне трактування поняття «кадрове забезпечення сфери фізичної культури і спорту», визначено його стратегію в Україні, яка передбачає вирішення низки актуальних завдань, як-от:

- 1) запровадження нової методики збору й аналізу статистичної інформації стосовно задіяних фахівців;
- 2) установлення соціальних нормативів рівня забезпеченості кадрами, які провадять фізкультурно-оздоровчу та спортивну діяльність, на кожні 10 тисяч громадян;
- 3) здійснення комплексних заходів зі створення нових робочих місць;
- 4) підвищення престижності професій на ринку праці;
- 5) розроблення та затвердження галузевої рамки кваліфікацій і відповідних професійних стандартів;
- 6) формування та реалізація стратегії розвитку фахової освіти [1, с. 125].

Інноваційний підхід до підготовки кадрів для сфери фізичної культури і спорту орієнтується на ключові напрями перспективного розвитку освіти, які сформульовані колективом авторів у Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні (2021 р.), як-от:

1. Провідна роль освіти та її науково-методичного супроводу в умовах інноваційного типу прогресу.
2. Безперервна освіта впродовж життя від народження людини.
3. Людиноцентризм, реалізація особистого потенціалу в освіті.
4. Компетентнісний підхід, орієнтація на ключові компетентності для навчання впродовж життя.
5. Інтеграція та синергія формальної, неформальної й інформальної освіти.
6. Забезпечення та вдосконалення якості освіти, підтримання її конкурентоспроможності як основи успішності нації.
7. Утворення європейського та світового просторів освіти та досліджень, європейська та глобальна освітня та дослідницька інтеграція.
8. Націєутворювальна місія освіти [6, с. 164].

На наш погляд, одну із провідних і активних ролей у соціальному діалозі із проблем кадрового забезпечення сфери фізичної культури і спорту відіграє Федерація роботодавців України, діяльність якої стратегічно спрямована на:

1. Сприяння формуванню здорового ринкового середовища у сфері професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, зокрема:
 - участь у формуванні критеріїв якості освіти з метою забезпечення відповідності даних критеріїв вимогам ринку праці;
 - матеріальне стимулювання якісної освіти;
 - справедлива прозора конкуренція в доступі до публічного фінансування закладів освіти.
2. Реформування системи державного та регіонального замовлення на підготовку кадрів із професійною (професійно-технічною), фаховою передвищою та вищою освітою відповідно до потреб і тенденцій розвитку ринку праці.
3. Налагодження співпраці між роботодавцями та закладами освіти в регіонах для посилення впливу роботодавців на формування структури підготовки кадрів відповідно до потреб роботодавців [7, с. 3].

Однак натеper Всеукраїнське об'єднання організацій роботодавців галузі культури, відпочинку та розваг «Всеукраїнська спілка підприємців індустрії розваг», яке є членом Федерації роботодавців, не бере участь в обговоренні ключових питань соціального діалогу із проблем кадрового забезпечення сфери фізичної культури та спорту.

Останніми роками актуалізуються аналіз та імплементація досвіду, а також дієвих практик із питань реалізації цілей сталого розвитку, який накопичено в галузі фізичної культури та спорту за кордоном, що є надзвичайно цінним для спортивної сфери України [2, с. 63; 10, с. 730].

Аналіз Огляду Департаменту Організації Об'єднання Націй зі спорту для розвитку та миру, що окреслює внесок спорту в цілі сталого розвитку (2015 р.), дозволив авторам М. Дутчаку, Г. Путятиній розкрити потенціал зайнятості в системі спорту, з огляду на нову структуру сталого розвитку, для сприяння синергії, узгодженості та гармонізації програм для реалізації цілей сталого розвитку. На основі узагальнення тематичних публікацій авторами визначено роль і потенціал сфери спорту в реалізації всіх 17 цілей сталого розвитку з урахуванням інституційних особливостей системи зайнятості. Аналіз принципів, практик і норм, які транслюються Європейським Союзом у вирішенні питань зайнятості у сфері спорту, демонструє їхню спроможність і активне застосування як на локальному, так і на глобальному рівнях [2, с. 69].

Європейською комісією в контексті реалізації принципів ефективного управління представлено ініціативу, спрямовану на подальше зміцнення та просування соціального діалогу, як оптимального інструменту вирішення національних проблем. Соціальний діалог партнерів (стейкхолдерів) для вирішення нагальних проблем також рекомендовано використовувати як

інструмент дієвого рішення для адаптації ринку праці до цифровізації, ефективної діяльності організацій, а також навчання робочої сили екологічно чистих і цифрових навичок [9, с. 17].

З метою посилення соціального діалогу та колективного партнерства Європейською комісією сформульовано такі рекомендації:

- забезпечення консультації партнерів із розроблення та реалізації економічної політики, політики зайнятості та соціальної політики;
- розгляд і адаптація нових форм праці та нетипової зайнятості;
- забезпечення підвищення потенціалу організації працівників і роботодавців через безперешкодний доступ до інформації про них;
- заохочення розширення членства в соціальному партнерстві для діалогу профспілок і роботодавців;
- сприяння соціальному діалогу на міжнародному рівні [9, с. 33].

Соціальний діалог усередині фізкультурно-спортивної організації може бути синонімом діалогу із працівниками, якщо під час такої взаємодії розглядаються питання сталого розвитку та соціальної відповідальності менеджменту. Такий соціальний діалог може зробити стратегію соціальної відповідальності більш надійною для зовнішніх стейкхолдерів, оскільки вона підтримуватиметься працівниками конкретної організації.

Швидка інтеграція України в загальноєвропейський простір забезпечується безпосередньо та через реалізацію пілотного проєкту порівняння Національної рамки кваліфікацій із Європейською рамкою кваліфікацій, що сприятиме вдосконаленню Національної системи кваліфікацій України; модернізації ринку праці; розвитку освіти впродовж життя, формуванню спільних з Європейським Союзом інструментів взаємовизнання професійних і освітніх кваліфікацій.

Отже, соціальний діалог із проблем кадрового забезпечення сфери фізичної культури та спорту є стійким механізмом обговорення та погодження між зацікавленими сторонами (державою, роботодавцями, профспілками, освітніми та навчальними закладами), який дозволяє управляти ризиками функціонування та визначає стратегічні напрями розвитку системи кадрового забезпечення сфери фізичної культури і спорту.

Висновки

1. Система фізкультурно-спортивної освіти в Україні розвивається в ринковому середовищі, головними параметрами якого є стан попиту та пропозиції товару «робоча сила фахівця сфери фізичної культури і спорту». Основу ринкового середовища становить галузевий ринок праці, який функціонує та розвивається в тісному взаємозв'язку з ринком освітніх послуг, які надають заклади фахової передвищої та вищої освіти за спеціальностями 017. Фізична культура і спорт, 014.11. Середня освіта (фізична культура). Відповідно, одним із шляхів досягнення узгодженості суб'єктів ринку праці сфери фізичної культури і спорту є запровадження системного моніторингу галузевого ринку праці на всіх рівнях адміністративно-територіального устрою, а також корегування відповідної нормативно-правової бази.

2. Оптимізація кадрового забезпечення сфери фізичної культури і спорту являє собою комплекс дій, які спрямовані на розвиток кадрового потенціалу. Шляхами реалізації цього вектора розвитку сфери є планування кадрових потреб; установлення кваліфікаційних вимог до відповідних професій; підготовка та безперервний професійний розвиток фахівців; сертифікація готовності фахівців до ефективного виконання функціональних обов'язків; здійснення матеріального та морального заохочення працівників. Соціальний діалог із проблем кадрового забезпечення сфери фізичної культури та спорту має бути націлений на адаптацію до мінливого ринку праці на тлі переходу до цифрової та кліматично нейтральної економіки та появи нових форм зайнятості.

3. Результатами галузевого соціального діалогу роботодавців, працівників і представників закладів фахової передвищої та вищої освіти стануть поліпшенню умов життя та праці фахівців (оплата праці, тривалість робочого дня, щорічна відпустка, відпустка по догляду за дитиною, навчання, заходи з охорони здоров'я та безпеки).

Перспективами подальших розвідок у цьому напрямі є аналіз кількісних показників стану ринку праці сфери фізичної культури і спорту.

Література:

1. Дутчак М. Сучасна концепція кадрового забезпечення сфери фізичної культури і спорту в Україні. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2020. Вип. 2. С. 124–129. DOI: 10.32652.
2. Дутчак М., Путятіна Г. Інституційні особливості системи зайнятості у сфері спорту в Європейському Союзі. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2022. Вип. 4. С. 63–71. DOI: 10.32652.
3. Ковтунець В. Вимоги ринку праці до освітніх та професійних кваліфікацій працівників. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2022. Вип. 4 (1). С. 1–7. URL: <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/316> (дата звернення: 08.12.2022).
4. Ковтунець В., Поліщук Н. Національна система кваліфікацій як інструмент формування якісного людського капіталу. *Законодавче забезпечення розвитку реального сектору економіки*. 2020. Вип. 5. С. 71–87. URL: <https://nqa.gov.ua/news/nacionalna-sistema-kvalifikacijak-instrument-formuvanna-akisnogo-ludskogo-kapitalu> (дата звернення: 11.01.2023).
5. Матеріали Міжнародного форуму «Людський капітал: безпека, відновлення, євроінтеграція», 8–9 грудня 2022 р. URL: <https://forum2022.nqa.gov.ua> (дата звернення: 15.10.2022).
6. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні : монографія / Нац. акад. пед. наук України ; за заг. ред. В. Кременя. Київ : КОНВІ-Прінт, 2021. 384 с.
7. Стратегія діяльності Федерації роботодавців України у сфері освіти і розвитку людського капіталу. URL: <https://fru.ua/ua/media-center/analytics> (дата звернення: 23.11.2022).
8. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 р. «Про Стратегію людського розвитку» : Указ Президента України від 2 червня 2021 р. № 225/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2252021-39073> (дата звернення: 17.11.2022).
9. Commission sets out concrete actions for greater involvement of social partners at national and EU level Brussels, 25 January 2023. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_23_290 (дата звернення: 01.02.2023).
10. Simmons Rob. Professional Labor Markets in the Journal of Sports Economics. *Journal of Sports Economics* 2022. Vol. 23 (6) P. 728–748. DOI: 10.1177/15270025211051062_journals.sagepub.com.

References:

1. Dutchak M., Putjatina Gh. (2022). Instytucijni osoblyvosti systemy zajnjatosti u sferi sportu v Jevropejsjkomu Sojuzi [Institutional features of the employment system in the field of sports in the European Union]. *Teorija i metodyka fizychnogho vykhovannja i sportu*. Vyp. 4. P. 63–71. URL: <https://doi.org/10.32652> (accessed: 25.09.2022) [in Ukrainian].
2. Dutchak M. (2020). Suchasna koncepcija kadrovogho zabezpechennja sfery fizychnoji kuljturny i sportu v Ukrajinі [The modern concept of personnel support in the field of physical culture and sports in Ukraine]. *Teorija i metodyka fizychnogho vykhovannja i sportu*. Vyp. 2. P. 124–129. URL: <https://doi.org/10.32652> (accessed: 28.01.2023) [in Ukrainian].
3. Kovtunecj V., Polishhuk N. (2020) Nacionaljna sistema kvalifikacij jak instrument formuvannja jakisnogho ljudsjkogho kapitalu [The national system of qualifications as a tool for the formation of high-quality human capital]. *Zakonodavche zabezpechennja rozvytku realjnogho sektoru ekonomiky*. Vyp. 5. P. 71–87. URL: <https://nqa.gov.ua/news/nacionalna-sis-tema-kvalifikacijak-instrument-formuvanna-akisnogo-ludskogo-kapitalu> (accessed: 08.12.2022) [in Ukrainian].
4. Kovtunecj V.V. (2022). Vymoghy rynku praci do osvitnikh ta profesijnykh kvalifikacij pracivnykiv [Labor market requirements for educational and professional qualifications of employees]. *Visnyk Nacionaljnoji akademiji pedagoghichnykh nauk Ukrajinjy*. Vyp. 4 (1). P. 1–7. URL: <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/316> (accessed: 11.01.2023) [in Ukrainian].
5. Materialy Mizhnarodnogho forumu “Ljudsjkyj kapital: bezpeka, vidnovlennja, jevointeghracija”, 8–9 ghrudnja 2022 roku [Materials of the International Forum “Human Capital: Security, Recovery, European Integration”, December 8–9, 2022] URL: <https://forum2022.nqa.gov.ua> (accessed: 15.10.2022) [in Ukrainian].

6. Nacionaljna dopovidj pro stan i perspektyvy rozvytku osvity v Ukrajini : monoghracija [National report on the state and prospects of education development in Ukraine : monograph] / Nac. akad. ped. nauk Ukrajiny / za zagh. red. V.Gh. Kremenja. Kyjiv : KONVI-Print, 2021. 384 p. [in Ukrainian].

7. Strateghija dijajnosti federaciji robotodavciv Ukrajiny u sferi osvity i rozvytku ljudsjkogho kapitalu [Strategy of the Federation of Employers of Ukraine in the field of education and human capital development]. URL: <https://fru.ua/ua/media-center/analytics> (accessed: 23.11.2022) [in Ukrainian].

8. Ukaz Prezydenta Ukrajiny vid 2 chervnja 2021 roku № 225/2021 «Pro rishennja Rady nacionaljnoji bezpeky i oborony Ukrajiny vid 14 travnja 2021 roku “Pro Strateghiju ljudsjkogho rozvytku”» [Decree of the President of Ukraine dated June 2, 2021, № 225/2021 “On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated May 14, 2021 “On the Strategy of Human Development”]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2252021-39073> (accessed: 17.11.2022) [in Ukrainian].

9. Commission sets out concrete actions for greater involvement of social partners at national and EU level Brussels, 25 January 2023. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_23_290 (accessed: 01.02.2023).

10. Simmons Rob (2022). Professional Labor Markets in the Journal of Sports Economics. *Journal of Sports Economics*. Vol. 23 (6). P. 728–748. URL: <https://doi.org/10.1177/15270025211051062> journals.sagepub.com (accessed: 21.01.2023).

Klymenko Anastassia

TENDENCIES OF SOCIAL DIALOGUE ON THE PROBLEMS OF STAFFING THE SPHERE OF PHYSICAL CULTURE AND SPORTS

*The article presents that the multi-vector nature of the sphere of physical culture and sports implies its participation in the formation, strengthening, preservation of the health of citizens, increasing the working capacity and increasing the duration of the active life of the population, and establishing the international sports authority of Ukraine. At the same time, there is an underestimation of the socio-economic, health-improving and educational role of physical culture and sports in the country, there is no clearly coordinated program of interaction between various state structures and public organizations participating in the physical culture and sports movement, which negatively affects the health of the population and social economic development of the state. And one of the key problems that the sphere faces is the discrepancy between the public demands and the needs of the state and the European standards of its staffing system. One of the effective tools for overcoming shortcomings in the functioning and development of the system is social dialogue, which will take into account internal causes and European integration aspirations. **Materials and methods.** The methodological basis of the study is focused on a comprehensive solution to the problem that requires an interdisciplinary approach. Methods of analysis and synthesis, abstraction and generalization. **Discussion.** The authors present the foundations of the European policy on building a social dialogue in the field of sports. The interrelation between the development of human capital and the system of staffing in the sphere of physical culture and sports is revealed. The tendencies of the labor market development in the field of physical culture and sports in Ukraine are presented, focusing on the prospects for the development of education. **Results.** The system of physical culture and sports education in Ukraine is developing in a market environment, the main parameters of which are the state of supply and demand for goods, the labor force of a specialist in the field of physical culture and sports. The basis of the market environment is the sectoral labor market, functioning and developing in close relationship with the market of educational services provided by institutions of professional higher and higher education in the specialties 017 Physical culture and sports, 014.11 Secondary education (physical culture). Accordingly, one of the ways to achieve consistency among the subjects of the labor market in the field of physical culture and sports is the introduction of systemic monitoring of the sectoral labor market at all levels of the administrative-territorial structure, as well as the adjustment of the relevant regulatory framework. Optimization of staffing in the sphere of physical culture and sports is a set of actions aimed at developing human resources. The way to implement this vector of development of the sphere is planning of personnel needs;*

establishing qualification requirements for relevant professions; training and continuous professional development of specialists; certification of the readiness of specialists for the effective performance of functional duties; implementation of material and moral incentives for employees. Social dialogue on the issues of staff in the sphere of physical culture and sports should be aimed at adapting to the changing labor market against the background of the transition to a digital and climate-neutral economy and the emergence of new forms of employment. The results of the social dialogue between employers, employees and representatives of institutions of professional higher and higher education will help improve the living and working conditions of specialists (wages, working hours, annual leave, parental leave, training, health and safety measures).

Key words: *human potential, personnel, sports organizations, labor market, employment, social and economic role.*

УДК 61:06-13/1220

DOI <https://doi.org/10.24195/olympicus/2023-2-6>**Кокотєєва Анастасія Сергіївна**

старший викладач

Національний університет «Одеська політехніка»

ORCID ID: 0000-0002-6653-7471**Тітова Ганна Віталіївна**

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри спортивних ігор

Державний заклад «Південноукраїнський національний

педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

ORCID ID: 0000-0003-1309-5443**Романенко Сергій Степанович**

доктор економічних наук,

доцент кафедри спортивних ігор

Державний заклад «Південноукраїнський національний

педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

ORCID ID: 0000-0002-4446-9244

ОРГАНІЗАЦІЯ СПОРТИВНО ОРІЄНТОВАНОГО ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ІЗ ПРІОРИТЕТНИМ ЗАСТОСУВАННЯМ СПОРТИВНИХ ІГОР

У статті показано, що в основу методики й організації фізичної підготовки молоді має бути покладено концепцію тренування як єдину науково обґрунтовану концепцію управління розвитком фізичного потенціалу людини. Спортивно орієнтоване фізичне виховання має потужний ціннісний потенціал, що пов'язано з тим, що цінності спорту є аналогічними таким самим ціннісним орієнтаціям у будь-якій іншій діяльності. Функції спортивно орієнтованого фізичного виховання такі: виховна (емоційне, моральне, естетичне виховання), пізнавальна (розуміння сутності людини як соціобіологічного індивідуума, правила побудови навчально-тренувального процесу тощо); творча (талановитість у поєднанні з фізичною силою та здоров'ям), оздоровча (гармонія фізичного та психічного самопочуття), соціальна (досвід міжособистісних стосунків), мотиваційна (ставлення до особистісного рівня спортивно підготовки). Проблемою фізичного виховання в закладах вищої освіти стало стійке байдуже ставлення до навчально-тренувальних занять у 16,9 % здобувачів вищої освіти, 28,3%, студентів не відчують їхнього сприятливого впливу, 22,6 % залишаються індивідуально-бездіяльними. Для зміни ситуації, що склалась, у статті сформульовано основи організації спортивно орієнтованого фізичного виховання в закладах вищої освіти із пріоритетним застосуванням спортивних ігор: вільний вибір фізкультурно-спортивно діяльності, організація тренувальних впливів, формування навчально-тренувальних груп з урахуванням особистісних характеристик, фізичної підготовленості, мотивів та інтересів, оптимальність тренувальних навантажень та їхня адекватність, наступність регламентованих і самостійних форм занять, відмова від нормативного підходу, стимуляція успіху для формування мотивів у пізнавально-моторній діяльності.

Ключові слова: спорт, фізичне виховання, заклади вищої освіти, спортивні ігри.

Вступ. Необхідність наполегливо реалізовувати такі масштабні проекти, як цільова програма «Фізичне виховання – здоров'я нації», відкриває низку пріоритетних напрямів, серед яких теоретичне й експериментальне обґрунтування стратегії та тактик інноваційних перетворень національної, регіональних і локальних систем фізичного виховання дітей, підлітків і молоді; розроблення нових технологій фізичного виховання учнів на основі особистісно орієнтованих, спортивних форм його організації [1].

Нині частина молоді має декларативне ставлення до спорту, коли інтерес до нього посідає високе місце у структурі інтересів, але практично не реалізується. У такому разі він набуває споглядального, пасивного характеру. Усе це визначає зниження кількості студентів, які займаються у спортивних секціях, клубах тощо [2].

Причинами цього явища виступають: по-перше, високі цілі спортивної підготовки та неможливість їх відтворення в масовій практиці; по-друге, відсутність матеріальних умов досягнення цих цілей для більшості студентів; по-третє, висока конкурентоспроможність щодо спорту. До цього можна додати й розповсюдження пасивних видів масових комунікацій (кіно, телебачення, низка громадських течій тощо).

Отже, спорт, як сфера реалізації інтересів студентської молоді, повинен мати власну теорію та методичні напрями щодо виховання в неї потреби до практичних занять фізичними вправами.

Мета дослідження – теоретично-прикладне обґрунтування фізичного виховання студентів, заснованого на засадах спортивно орієнтованого змісту з використанням ігрових видів спорту.

Матеріали та методи. У дослідженні взяли участь 53 здобувача вищої освіти 18–21 років, які навчались в Південноукраїнському національному педагогічному університеті імені К.Д. Ушинського й Одеській політехніці. Методами дослідження виступили: аналіз спеціальної науково-методичної літератури (системний підхід – структурний, функціональний аспекти), соціологічні методи (опитування).

Результати. Аналіз спеціальної науково-методичної літератури показав, що пройдений спортом шлях проб, помилок, жертв і важких перемог – це енциклопедія технологій культурного перетворення фізичного, психічного та морального в людині [3; 5]. Не використовувати досвід спорту у фізкультурному вихованні сучасної студентської молоді – значить, припуститися великої стратегічної помилки.

Ідея про залучення засобів спорту до процесу обов'язкового фізичного виховання полягає в адаптуванні високих спортивних технологій, що добре зарекомендували себе у великому спорті, до підвищення ефективності фізичного виховання. Такий процес називається «спортизація» [2]. Спортивно орієнтована діяльність – багатогранне педагогічне та суспільне явище, що має самостійне загальнокультурне, естетичне, моральне, розумове, престижне й інші значення [7; 9; 12].

Специфічні цінності спорту мають високу інтегративність і варіативність. Насамперед це стосується виховної цінності спорту. У студентському житті спорт – це «школа характеру», «школа емоцій», «школа волі», «школа чесної гри», що підкреслює величезну цінність його в емоційному, моральному, естетичному вихованні молоді людини [3; 8; 9].

Нині широкомасштабно йде розвиток нового виду виховання засобами змагань, тренувальних навантажень, спортивної підготовки, у процесі чого формується особистість спортсмена, здатного досягти високого спортивного результату, бути особистістю в найвищому розумінні цього слова.

Спорт як соціальний чинник начебто модельно відтворює альтернативу сучасної культури, зберігає та зміцнює сутнісні механізми соціально-культурного життя людини та переходу в субкультуру індивіда, формує його як соціально компетентну особистість. Окрім того, сучасний спорт дає людині можливість оцінити своє ставлення до довкілля, через ці відносини затвердити своє місце в суспільстві [5]. Саме у спортивній діяльності найяскравіше проявляються пріоритетні для сучасного суспільства цінності, як-от рівність шансів на успіх, досягнення успіху, прагнення бути першим, перемогти не тільки суперника, а й самого себе [10].

Спорт виступає потужним чинником соціалізації особистості, прояву її соціальної активності. Через спорт студентська молодь напрацьовує досвід міжособистісних стосунків, вибудовує взаємозв'язки та взаємодії один з одним і з педагогом, іншими спортсменами, собою та спортивним арбітром. Саме у спорті може народитися справжній керівник і організатор, оскільки спорт багато в чому моделює життєві ситуації [7; 8].

Спорт являє собою особливий шик творчо-пошукової діяльності. Давно пішло в минуле уявлення про спортсмена як про людину, якій потрібні тільки сила, спритність, витривалість. Відомо, що для досягнення високого результату спортсмен повинен імпровізувати, критично мислити, використовувати набуті знання, починаючи з розуміння сутності людини як соціобіологічного індивідуума до правил побудови навчально-тренувального процесу.

Ціннісний потенціал спортивної підготовки унікальний, оскільки пройшов багаторазову перевірку і добір на найрізноманітніших рівнях цього процесу. По-перше, це пріоритет тренування як основного способу фізичного перетворення людини. По-друге, формування у спортсменів ціннісного ставлення до процесу спортивної підготовки й участі в ньому. Тут пріоритетним стає питання мотивації молоді до занять фізичними вправами. Саме ставлення спортсмена до особистісного рівня спортивної підготовки є найважливішою його цінністю та водночас суспільним, загальним надбанням, якщо розглядати його як зразок для наслідування. По-третє, настанову великого спорту про те, що у спортивній підготовці немає дрібниць, потрібно поширити на фізичне виховання.

Концепція спортивного тренування – це поки що єдина науково обґрунтована концепція управління розвитком фізичного потенціалу людини. Витривалість, сила, спритність, високий рівень працездатності можуть бути набутими тільки шляхом тренування, шляхом використання ефекту цілеспрямовано організованого процесу адаптації організму до фізичних навантажень необхідного обсягу і належної інтенсивності [2; 11].

Досвід роботи показує, що навчально-тренувальні заняття не гарантують активізацію студентів до підвищення спортивної майстерності. Значно виражені суперечності між освітньо-виховними завданнями та рівнем знань, умінь і навичок студентів; змістом навчання й інтересами молоді; колективною формою навчання й індивідуальним рівнем підготовленості тощо, що характерно для так званої традиційної системи фізичного виховання.

Опитування 53 здобувачів вищої освіти показало, що традиційна система навчально-тренувальних занять у ЗВО здійснює сприятливий вплив на 32,0 % студентів; інша частина не сприймає її, часом чинячи протидію (28,3 %); третя залишається індіферентно-бездіяльною (22,6 %), 16,9 % демонструють стійке байдуже ставлення до навчально-тренувальних занять.

Виходом із ситуації, що склалась, може бути створення груп спортивно орієнтованого фізичного виховання студентів, які, по суті, мають стати основою відродження та розвитку масового студентського спорту, докорінно змінити не тільки фізкультурне життя молоді, а й загалом спосіб і стиль життя вищої школи.

Для цього у ЗВО необхідно активувати використання спортивно-видових технологій, навчально-тренувальних програм із видів спорту, які є найбільш популярними у студентської молоді; загальнорозвивальних технологій (напряму рухової діяльності з використанням елементів спортивно-видових технологій і навчально-тренувальних програм занять ЗФП); оздоровчих технологій, які розроблені з урахуванням найпоширеніших у студентському середовищі захворювань (серцево-судинних, органів дихання, порушення постави, органів травлення) [2; 5; 11].

У сфері спорту діють зазвичай екстремальні режими перетворення фізичного потенціалу молодої людини, що відрізняє його від фізичного виховання, яке традиційно склалося в гуманітарних і технічних ЗВО. І тут постає необхідність своєрідного компромісу, що дає змогу повною мірою використати досягнення теорії фізичної культури, досвід спортивної діяльності та водночас уникнути примітивізму й організаційно-методичної недостатності фізичного виховання.

У процесі досліджень виявлено, що необхідність емоційної розрядки для студентської молоді зумовлює віддання переваги саме змагальним формам організації занять, деякі можливості для реалізації яких представляють, наприклад, спортивні ігри [6]. Значні зміни у правилах змагань (спрощення) роблять різні види спорту більш доступними для широкого кола студентської молоді. У принципі, видом спорту може стати будь-який вид фізкультурної діяльності, що вдосконалює людські здібності, якщо він оформлюється як спортивне змагання та функціонує за законами спортивного вдосконалення.

Упровадження концепції тренування в поєднанні з навчанням у методику фізичного виховання може виявитися вирішальним чинником перетворення менталітету (спосіб життя, мислення, звичаї тощо) викладачів і тренерів, які працюють із молоддю. У цій ситуації важливо, що можна буде зважати на інтереси студентської молоді, створювати якомога більшу кількість альтернативних програм, які враховують культурно-історичні традиції, матеріально-технічну забезпеченість конкретних навчальних закладів і професійні можливості педагогічних колективів. Формування спортивного стилю життя сучасного студентства саме собою передбачає високу організованість життєдіяльності молодшої людини.

Модернізація системи фізичного виховання із пріоритетним використанням спортивних ігор побудована на таких принципах, як: вільний вибір спортивної гри; організація тренувальних впливів; формування навчально-тренувальних груп з урахуванням особистісних характеристик, фізичної підготовленості, мотивів та інтересів; оптимальність тренувальних навантажень та їхня адекватність; наступність регламентованих і самостійних форм занять; відмова від нормативного підходу; стимуляція успіху для формування мотивів у пізнавально-моторній діяльності.

На рис. 1 наведено дидактичну модель спортивно орієнтованого фізичного виховання студентів за пріоритетного використання спортивних ігор.

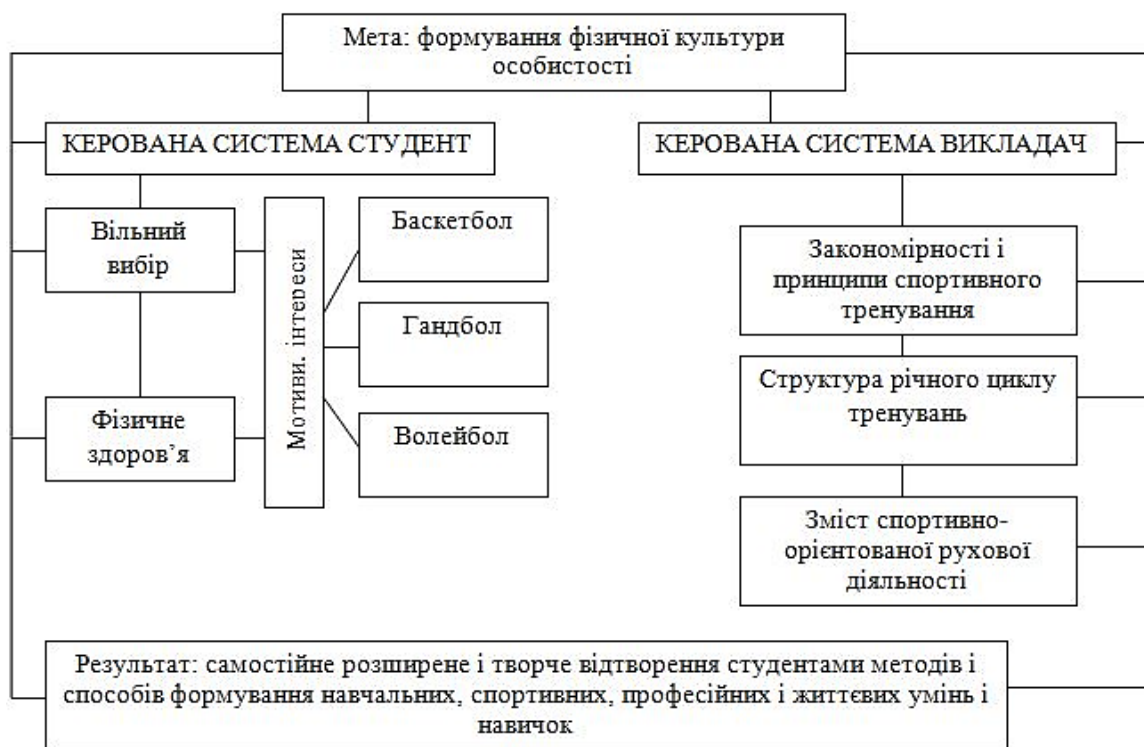

Рис. 1. Дидактична модель спортивно орієнтованого фізичного виховання студентів за пріоритетного використання спортивних ігор

Навчально-тренувальне заняття включає фізичне тренування, спрямоване на підвищення загальної фізичної підготовки, на навчання й удосконалення технічних прийомів, комбінацій в обраному виді спорту, опанування методики та практики освоєння життєво важливих умінь і навичок.

Засвоєння матеріалу визначається за трьома позиціями, як-от:

1. Змагальна діяльність із прийманням контрольних нормативів із фізичної підготовленості. У кожному семестрі планується виконання студентами не більше 5 тестів.
2. Тести зі спортивно-технічної підготовленості в обраному виді спорту розробляються кафедрою фізичного виховання окремо.
3. Результати участі у вишівських та інших змаганнях.

Досвід роботи зі студентами ЗВО показує, що систематичні заняття обраним видом спортивних ігор варто розглядати як демонстрацію постійного прагнення студентської молоді підтримувати свої психічні та психофізіологічні здібності на рівні професійної придатності. Отже, систематичні заняття спортом в умовах ЗВО є життєвою нормою студентської молоді, моральним критерієм, ціннісною орієнтацією їх на майбутню професійну діяльність.

Висновки. Отже, проведене дослідження дає змогу припустити, що методика організації навчально-тренувальних занять із фізичної культури, яка враховує спортивно орієнтовані інтереси та потреби студентів гуманітарних і технічних ЗВО, є раціональною та може бути високо результативною системою виховання фізичної культури сучасної молоді.

1. Значення спортивно орієнтованого фізичного виховання полягає в ціннісних орієнтаціях студентів на спортивну діяльність, які є аналогічними таким самим ціннісним орієнтаціям у будь-якій іншій діяльності. Тому спортивно зорієнтовану діяльність молоді варто розглядати як обов'язкову для кожної молоді людини сферу формування особистості, її підготовку до життєдіяльності. Також зростають соціальна значущість і престижність спортивно орієнтованої діяльності в ЗВО країни. Спорт дає студентській молоді можливість підніматися до вершин фізичної, духовної та культурної досконалості. Цьому сприяють функції спортивно орієнтованого фізичного виховання системи фізичного виховання: виховна, освітня, творча, оздоровча, соціальна, мотиваційна тощо.

2. Аналіз проблем фізичного виховання в ЗВО дозволив виявити суперечності між освітньо-виховними завданнями та рівнем знань, навичок і вмінь студентів; змістом навчання й інтересами молоді; колективною формою навчання й індивідуальним рівнем привласнення діяльності. Установлено, що 16,9 % студентів демонструють стійке байдуже ставлення до навчально-тренувальних занять.

3. Сформульовано основи організації спортивно орієнтованого фізичного виховання в ЗВО за пріоритетного використання спортивних ігор: вільний вибір фізкультурно-спортивної діяльності, організація тренувальних впливів, формування навчально-тренувальних груп з урахуванням особистісних характеристик, фізичної підготовленості, мотивів та інтересів, оптимальність тренувальних навантажень та їхня адекватність, наступність регламентованих і самостійних форм занять, відмова від нормативного підходу, стимуляція успіху для формування мотивів у пізнавально-моторній діяльності.

Перспективою подальших досліджень буде створення спортивно-орієнтованих програм із фізичного виховання в ЗВО на основі індивідуальних мотивів та інтересів студентів.

Література:

1. Закон про фізичну культуру і спорт від 24.12.1993 р. № 3809–XII. Дата оновлення 25.07.2021 р. / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text> (дата звернення: 10.06.2022).

2. Гладощук О.Г. Вищий навчальний заклад як середовище по формуванню фізкультурно-оздоровчої самоорганізації студентської молоді. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2018. № 1. С. 292–295.

3. Донцов Д.А., Сагова З.А. Соціально-психологіческая диагностика спортивних груп и коллективов. *Педагогіка*. 2018. № 8. С. 38–43.

4. Мосейчук Ю.Ю. Теоретико-методологічні основи формування культури здоров'я у майбутніх учителів фізичної культури : монографія. Чернівці : Місто, 2018. 436 с.

5. Олексин І.Я. Спортивна та фізична активність в контексті способу життя сучасної людини. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Серія «Філософські науки»*. 2019. № 86. С. 61–70.

6. Олійник І.С., Дорошенко Е.Ю. Соціометричні показники в системі оцінки психологічного клімату волейбольної команди. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2018. № 3. С. 93–98.

7. Подгорна В.В., Дроздова К.В. Загальногуманістичний підхід до підготовки фахівців у галузі фізичної культури і спорту. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. 2019. Вип. 66. С. 166–169.

8. Вплив силових тренувань на психоемоційний стан студентів / В.В. Подгорна та ін. *Перспективи та інновації науки*. 2021. № 5 (5). С. 542–554.

9. Вплив специфіки спортивної діяльності на виховання міжособистісного спілкування та колективної взаємодії студентів / В.В. Подгорна та ін. *Modern management: theories, concepts, implementation* : Monograph / Editors: Marian Duczmal, Tetyana Nestorenko. Opole : The Academy of Management and Administration in Opole, 2021. P. 286–294.

10. Тіняков А.О. Психолого-педагогічний потенціал фізичної культури і спорту у вихованні навичок лідерства студентів вищих навчальних закладів. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2016. № 3. С. 23–32.

11. Фурдуй С.Б., Ніфака Я.М. Роль фізичної культури в процесі соціалізації студентської молоді. *Молодий вчений*. 2018. № 1 (53). С. 395–399.

References:

1. Zakon Ukrainy “Pro fizychnu kul'turu i sport” [Law of Ukraine «On Physical Culture and Sports»]. (*n.d.*). *zakon.rada.gov.ua*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text> [in Ukrainian].

2. Hladoshchuk O.H. (2018). Vyshchyy navchal'nyy zaklad yak seredovyshe po formuvannu fizkul turno-ozdorovchoyi samoorhanizatsiyi studentskoyi molodi [Higher educational institution as an environment for the formation of physical culture and health self-organization of student youth]. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho natsionalnoho universytetu* [Scientific Bulletin of Uzhhorod National University]. № 1. P. 292–295 [in Ukrainian].

3. Dontsov D.A., & Sagova, Z.A. (2018). Sotsial'no-psikhologicheskaya diagnostika sportivnykh grupp i kollektivov [Socio-psychological diagnostics of sports groups and teams]. *Pedagogika* [Pedagogy]. № 8. P. 38–43.

4. Moseichuk Yu.Yu. (2018). Teoretyko-metodolohichni osnovy formuvannia kultury zdorovia u maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury [Theoretical and methodological foundations of the formation of health culture in future teachers of physical culture]. Chernivtsi [in Ukrainian].

5. Oleksyn I.Ya. (2019). Sportyvna ta fizychna aktyvnist' v konteksti sposobu zhyttya suchasnoyi lyudyny [Sports and physical activity in the context of modern lifestyle]. *Visnyk Zhytomys'koho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Filosofs'ki nauky – Bulletin of Zhytomyr State University named after Ivan Franko. Philosophical sciences*. № 86. P. 61–70 [in Ukrainian].

6. Oliynyk I., & Doroshenko E. (2018). Sotsiometrychni pokaznyky v systemi otsinky psykhologichnoho klimatu voleybolnoyi komandy [Sociometric indicators in the system of assessing the psychological climate of the volleyball team.]. *Sportyvnyy visnyk Prydniprov'ya* [Sports Bulletin of the Dnieper]. № 3. P. 93–98 [in Ukrainian].

7. Podhorna V.V., Drozdova K.V. (2019). Zahal'nohumanistychnyy pidkhid do pidhotovky fakhivtsiv u haluzi fizychnoi kultury i sportu [General humanistic approach to the training of specialists in the field of physical culture and sports]. *Naukovyy chasopys Natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova* [Scientific journal of the National Pedagogical University named after M.P. Drahomanov]. № 66. P. 166–169 [in Ukrainian].

8. Podhorna V.V., Smolyakova I.D. & Apenko D.V. (2021). Vplyv sylovykh trenuvan' na psykhoemotsiynny stan studentiv [The influence of strength training on the psycho-emotional state of students]. *Perspektyvy ta innovatsiyi nauky – Prospects and innovations of science*. № 5 (5). P. 542–554 [in Ukrainian].

9. Podhorna V.V., Smolyakova I.D. & Drozdova K.V. (2022). Vplyv spetsyfyky sportyvnoyi diyal'nosti na vykhovannya mizhosobystisnoho spilkuvannya ta kolektyvnoyi vzayemodiyi studentiv [The influence of the specifics of sports activities on the education of interpersonal communication and collective interaction of students.]. *Modern management: theories, concepts, implementation* : Monograph / Editors : Marian Duczmal, Tetyana Nestorenko. Opole. P. 286–294 [in Ukrainian].

10. Tynakov A.O. (2016). Psykholoho-pedahohichnyy potentsial fizychnoi kul'tury i sportu u vykhovanni navychok liderstva studentiv vyshchyykh navchal'nykh zakladiv [Psychological and pedagogical potential of physical culture and sports in the education of leadership skills of students of higher educational institutions]. *Teoriya i praktyka upravlinnya sotsial'nymy systemamy* [Theory and practice of social systems management]. № 3. P. 23–32 [in Ukrainian].

11. Furduy S.B. & Nifaka Ya.M. (2018). Rol fizychnoi kultury v protsesi sotsializatsiyi studentskoyi molodi [The role of physical culture in the process of socialization of student youth]. *Molodyy vchenyy* [Young scientist]. № 1 (53). P. 395–399 [in Ukrainian].

Kokotieieva Anastasiia, Titova Hanna, Romanenko Serhii

**ORGANIZATION OF SPORTS-ORIENTED PHYSICAL EDUCATION
IN THE CALL ON THE PRIORITY USE OF SPORTS GAMES**

The article shows that, according to the theoretical and methodological concepts that have been developing in the country in recent years, it should be assumed that the methodology and organization of physical training of young people should be based on the concept of training as a single scientifically based concept of managing the development of human physical potential. Sport-oriented physical education has a very powerful value potential, which is due to the fact that the values of sport are similar to the same value orientations in any other activity. The functions of sports-oriented physical education are: educational (understanding the essence of a person as a socio-biological individual, rules for building the educational and training process, etc.); creative (talent combined with physical strength and health), health (harmony of physical and mental well-being), social (experience of interpersonal relationships), motivational (attitude to the personal level of sports training). The problem of physical education in higher education institutions is the persistent indifference to training sessions among 16.9 % of higher education students, 28.3 % of students do not feel their favorable influence, sometimes opposing them, and 22.6 % remain indifferent and inactive. In order to eliminate the current situation, the article formulates the basics of organizing sports-oriented physical education in higher education institutions on the priority use of sports games: free choice of physical culture and sports activities, organization of training influences, formation of training groups taking into account personal characteristics, physical fitness, motives and interests, optimality of training loads and their adequacy, continuity of regulated and independent forms of training, rejection of normative.

Key words: sports, physical education, higher education institutions, sports games.

УДК [796.078(1-4):796.075.2]

DOI <https://doi.org/10.24195/olympicus/2023-2-7>**Кольчак Валентина Андріївна**аспірантка кафедри гімнастики та спортивних єдиноборств
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»

ORCID ID: 0000-0001-6608-5148

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПОЛІТИЧНИХ СТРАТЕГІЙ У ПРОЦЕСІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ СФЕРОЮ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

У статті здійснено спробу дослідження політичних стратегій у сфері державного управління фізичною культурою та спортом, оскільки їх упровадження та реалізація створить можливості врахування індивідуальних інтересів кожної людини під час формування політики розвитку фізичної культури і спорту на основі нових економічних перетворень і ринкових відносин, спираючись на демократичні та гуманістичні засади та європейські стандарти життя. Матеріали та методи. Під час виконання дослідження використані як загальнонаукові методи (аналізу, синтезу, єдності історичного та логічного), так і окремі методологічні підходи міждисциплінарного змісту, а саме: системний, компаративний і структурно-функціональний аналіз. У статті знайшли відображення публікації, основані на сучасному дослідницькому матеріалі. Детальному аналізу підлягав зміст нормативно-правових документів, які розкривають сутність державного управління сферою фізичної культури та спорту. Результати. Визначено пріоритетні напрями розвитку сфери фізичної культури і спорту України з урахуванням системи ресурсного забезпечення сфери. Представлено класифікацію взаємозв'язків між державною політикою та стратегією державного управління сферою фізичної культури і спорту, що розкривається в необхідності налагодження діалогової взаємодії між державою та суспільством. Висновки. Політична стратегія державного управління сферою фізичної культури і спорту являє собою принципи, засоби та методи, за допомогою яких суб'єкти задовольняють свої інтереси та розв'язують конкретні проблеми. Це процес стратегічного планування й управління на основі інтересів усіх соціальних груп населення. Оптимальна політична стратегія забезпечує баланс між економічною та соціальною складовими частинами сфери. Отже, структура політичної стратегії державного управління сферою фізичної культури і спорту включає такі складові частини:

- економічну (методи та способи здійснення ресурсного забезпечення);
- нормативну (принципи та методи організації сфери фізичної культури і спорту);
- соціальну (участь окремих індивідів та їх об'єднань у процесі формування стратегії);
- структурно-управлінську (методи та способи управління сферою фізичної культури та спорту);
- комунікативну (процедури обміну інформацією між суб'єктами й об'єктами сфери фізичної культури та спорту).

Саме оптимальний механізм взаємодії цих складових частин дозволяє забезпечити конструктивний діалог між суб'єктами й об'єктами сфери фізичної культури та спорту, оцінити якість фізкультурно-спортивних послуг споживачами, розширити можливості задоволення потреб усіх зацікавлених сторін у реформуванні сфери.

Ключові слова: політика, стратегія, розвиток, держава, управління, фізкультурно-спортивні організації.

Вступ. Сфера фізичної культури та спорту є важливою складовою частиною подальшого розвитку суспільства як складної, організованої, динамічної соціальної системи, що спирається на зміни в соціально-економічному та політичному середовищі. Одне із пріоритетних завдань держави й органів влади – покращення здоров'я та якості життя населення. Проте лише держава не може створити в повному обсязі сприятливі умови для забезпечення належних стандартів фізкультурно-спортивних послуг. До цього процесу потрібне залучення

фізкультурно-спортивних організацій, органів державного управління, органів місцевого самоврядування, інституцій громадського суспільства та громадян. Головним завданням політичної стратегії держави є узгодження діяльності всіх акторів цього процесу. Саме це підкреслює актуальність дослідження політичних стратегій у сфері державного управління фізичною культурою і спортом, оскільки їх упровадження та реалізація створить можливості врахування індивідуальних інтересів кожної людини під час формування політики розвитку фізичної культури та спорту на основі нових економічних перетворень і ринкових відносин, спираючись на демократичні та гуманістичні засади та європейські стандарти життя.

Матеріали та методи. Під час виконання дослідження використані як загальнонаукові методи (аналізу, синтезу, єдності історичного та логічного), так і окремі методологічні підходи міждисциплінарного змісту, а саме: системний, компаративний і структурно-функціональний аналіз. У статті знайшли відображення публікації, ґрунтовані на сучасному дослідницькому матеріалі. Детальному аналізу підлягав зміст нормативно-правових документів, які розкривають сутність державного управління сферою фізичної культури і спорту.

Результати. Реалії сьогодення є справжнім випробуванням на зрілість для української держави та суспільства, які відкривають нові можливості, проте також породжують виклики. Останні 20 років характеризуються незворотною демократичних процесів і шляхом реформ (реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади, фінансова децентралізація), формується та реалізовується нова державна регіональна політика, спрямована на згуртованість держави та всього українського простору; здійснюється поступове вирівнювання асиметрії розвитку між регіонами, посилення їхньої конкурентоспроможності; швидкими темпами модернізувалася та відновлювалася інфраструктура; планування регіонального розвитку в Україні формується на основі європейських практик [1, с. 7–10; 13].

Підходи до реформування сфери фізичної культури і спорту з метою ефективного функціонування та розвитку в Україні також узгоджуються з міжнародними практиками [13, с. 218].

Аналіз сутності стратегічного управління та політики, як стратегії управління державою, дозволяє нам опиратися на те, що стратегія відображає унікальний гнучкий план досягнення конкретної цілі (цілей) у визначеному конкурентному середовищі, засоби, які потрібні для цього, а політика – відображає фіксований набір принципів і правил у системі, які необхідні для ефективного процесу ухвалення рішень [3, с. 146]. Отже, стратегія розвитку фізичної культури і спорту – це комплекс довгострокових стратегічних заходів з отримання конкурентних і ринкових переваг із метою сталого зростання всієї економіки держави, який включає або визначає рамки політики як набір стимулюючих заходів зростання. Щодо до державної політики у сфері фізичної культури і спорту, то це комплекс інструментів та інституцій, що забезпечують стратегічний курс держави в розвитку людського потенціалу.

Інструментами державної політики виступають урядові постанови та розпорядження, нормативно-правові акти, закони й інші заходи в легальному правовому полі, які Уряд застосовує до учасників ринку фізкультурно-оздоровчих і спортивних послуг із метою покращення їх конкурентоспроможності та стимулювання росту ринку.

Інституціями є урядові та неурядові організації, місією яких є вироблення конкретних «правил гри» учасників ринку в довгостроковій перспективі, включно із правилами взаємодії, регулюванням структурних дисбалансів економіки тих чи інших секторів. Таких цілісний та інтегрований підхід дає системне підґрунтя для розробників стратегій та інструментальних політик, що, на нашу думку, має базуватися на технологізації процесів стратегування [5, с. 244].

У підсумку підкреслимо, що стратегії, політики, інструменти, інституції, а також процеси їх розроблення – це окремі, предметні області знань і досвіду, які застосовуються на різних рівнях і різних напрямках управління державою.

Шляхом аналізу доступної вітчизняної науково-методичної літератури, різноманітних програмно-нормативних, правових та інших офіційних документів встановлено, що організаційні

основи сфери фізичної культури та спорту є важливою ланкою розвитку національної системи фізичного виховання та спорту [2, с. 214; 7, с. 74].

Аналіз нормативно-правової бази державного управління сферою фізичної культури та спорту, а також сформованої галузевої стратегії дозволяє стверджувати, що проблема розвитку сфери фізичної культури та спорту полягає в незадовільній цілісності та детальності саме в інструментах і механізмах реалізації за завданнями міжгалузевих стратегій соціально-економічного розвитку [9–11].

Питання стратегічного управління розвитком державного сектору в Україні залишаються недоопрацьованими, що пов'язано зі складністю пропонування в умовах політичної й економічної нестабільності довгострокової стратегії державного управління загалом [6, с. 35].

Основними суб'єктами формування державної політики у сфері фізичної культури та спорту є центральні органи державної влади, а саме Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України та Президент України. Державне управління фізичною культурою та спортом здійснюється центральним органом виконавчої влади (Міністерством молоді та спорту України), що забезпечує реалізацію державної політики у сфері фізичної культури і спорту, за сприяння інших органів державної влади й органів місцевого самоврядування.

Стратегічне управління сферою фізичної культури та спорту прагне до забезпечення належного балансу правових, нормативних і політичних інструментів ефективної діяльності систем фізичної культури та спорту, що означає: забезпечення дотримання законів і вимог нормативно-правових актів усіма суб'єктами сфери; досягнення адекватної рівноваги владних механізмів, стимулів управління, передового досвіду, санкцій; узгодження стимулів розвитку системи фізичної культури та спорту для досягнення державної політики.

Варто зазначити, що інститути громадського суспільства опосередковано впливають на процеси формування державної політики у сфері фізичної культури та спорту, що потребує поглиблення наукових досліджень із зазначеної проблематики.

Започаткована у 2016 р. реформа децентралізації влади базується на засадах державної регіональної політики. Стратегічним планувальним документом державної регіональної політики України на 7 років із синхронізацією українського планувального циклу з європейським є Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2027 р., який необхідно враховувати у процесі визначення шляхів удосконалення управління сферою фізичної культури та спорту. Стратегією передбачається трирівнева система планування регіонального розвитку: на національному, регіональному та місцевому рівнях; застосування практики розроблення стратегій розвитку громад на 7 років, опираючись на чіткі рекомендації Мінрегіону; створення єдиної геоінформаційної системи здійснення моніторингу й оцінювання розвитку регіонів і територіальних громад. Стратегією запроваджено нові підходи до державної регіональної політики в новому плановому періоді, а саме: перехід до територіально спрямованої політики розвитку на основі стимулювання використання власного потенціалу територій, надання підтримки окремим територіям, що характеризуються особливими проблемами соціально-економічного розвитку, високим історико-культурним потенціалом, екологічними умовами та потребами охорони навколишнього природного середовища [8].

Отже, потрібні ідентифікація й оцінка нових викликів, що постали перед Україною загалом і регіонами зокрема, у контексті функціонування та розвитку системи фізичної культури та спорту як сектору економіки (розроблення рівневих стратегій, програм, планів), що потребує вдосконалення законодавства з регіонального розвитку.

Важливою ланкою ефективного управління сферою фізичної культури та спорту є політичний діалог, який надасть можливість прискорити перетворення сфери в напрямі повного задоволення потреб населення в якісних фізкультурно-оздоровчих і спортивних послугах. Базою для його налагодження, на наш погляд, є загальне розуміння важливості цифровізації системи та децентралізації управління її розвитком, упровадження інновацій.

Управління сферою фізичної культури та спорту здійснюється на таких загальних засадах:

– основними принципами стратегії розвитку сфери фізичної культури та спорту є: солідарність у відносинах між громадянами та суспільством; справедливість у наданні

фізкультурно-оздоровчих і спортивних послуг; дотримання етичних і ціннісних правил, які забезпечують баланс між правовими, економічними та політичним інструментами;

– економічна ефективність реалізації стратегії та соціальна справедливість у суспільстві забезпечуються шляхом посилення соціальної відповідальності;

– стан сфери фізичної культури та спорту зумовлюється рівнем соціально-економічного розвитку країни та регіонів, рівнем освіти, рівнем життя населення.

З огляду на те, що сфера фізичної культури та спорту стосується кожної людини, нагальним є включення до механізмів формування державної політики інститутів громадського суспільства, які функціонально забезпечують запити на можливі напрями формування стратегії держави, а державні органи влади перетворюють ці запити на конкретні заходи та здійснюють таку реалізацію.

На наш погляд, досить вдалим є експеримент співпраці Міністерства молоді та спорту України зі спортивними федераціями щодо розподілу фінансування та формування програмного бачення розвитку видів спорту. Також співпраця із проектом Fitness Connekt UA, Асоціацією спортивних клубів України. Однак характер цієї співпраці не є систематичним і послідовним.

Комплексний підхід до аналізу й оцінки управління сферою фізичної культури та спорту, з урахуванням нових умов, викликів і ризиків, а також наявних та інноваційних технологічних і організаційних можливостей, дасть змогу обґрунтувати стратегії розвитку та досягти глобальних цілей формування гуманістичних цінностей, створення умов для всебічного гармонійного розвитку людини, сприяння досягненню фізичної та духовної досконалості людини, виявлення резервних можливостей організму, формування патріотичних почуттів у громадян і позитивного іміджу держави у світовому співтоваристві.

Висновки. Політична стратегія державного управління сферою фізичної культури та спорту являє собою принципи, засоби та методи, за допомогою яких суб'єкти задовольняють свої інтереси та розв'язують конкретні проблеми. Це процес стратегічного планування й управління на основі інтересів усіх соціальних груп населення. Оптимальна політична стратегія забезпечує баланс між економічною та соціальною складовими частинами сфери. Отже, структура політичної стратегії державного управління сферою фізичної культури та спорту включає такі складові частини:

- економічну (методи та способи здійснення ресурсного забезпечення);
- нормативну (принципи та методи організації сфери фізичної культури та спорту);
- соціальну (участь окремих індивідів і їх об'єднань у процесі формування стратегії);
- структурно-управлінську (методи та способи управління сферою фізичної культури та спорту);
- комунікативну (процедури обміну інформацією між суб'єктами й об'єктами сфери фізичної культури та спорту).

Саме оптимальний механізм взаємодії цих складових частин дозволяє забезпечити конструктивний діалог між суб'єктами й об'єктами сфери фізичної культури та спорту, оцінити якість фізкультурно-спортивних послуг споживачами, розширити можливості задоволення потреб усіх зацікавлених сторін у реформуванні сфери.

Перспективою подальших розвідок у цьому напрямі є уточнення характеристик основних принципів стратегії реформування сфери фізичної культури та спорту європейських країн за участю інституцій громадського суспільства.

Література:

1. Аналітичний звіт до Повідомлення Комісії для Європейського парламенту, Європейської ради. Висновок Європейської комісії щодо заявки України на членство в Європейському Союзі. Брюссель. 01.02.2023 р. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/> (дата звернення: 28.01.2023).
2. Вавренюк С.А. Теоретико-правові основи державного управління фізичною культурою і спортом в Україні. *Теорія та практика державного управління* : збірник наукових праць. Харків, 2014. Вип. 3 (46). С. 210–215.

3. Дейниховська К.А. Політика як стратегія чи стратегія політики. *Актуальні проблеми державного управління* : збірник наукових праць. Харків, 2007. Вип. 2 (32). С. 140–147.
4. Про засади державної регіональної політики : Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 13. 90 с.
5. Клевцевич Н.А. Європейський досвід децентралізації публічного управління: можливості застосування в Україні. *Наукові проблеми господарювання на макро-, мезо- та мікро-економічному рівнях* : збірник матеріалів XIX Міжнародної науково-практичної конференції, 17–18 травня 2021 р. Одеса. С. 244–245. DOI: 10.32680/978-966-992-589-3.
6. Регіональний розвиток в Україні: суспільно-просторова нерівність і поляризація : монографія / К.В. Мезенцев та ін. Київ, 2014. С. 33–36.
7. Моргунов О.А. Світові моделі публічного адміністрування у сфері фізичної культури і спорту. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія «Юридичні науки»*. 2021. Том 32 (71). № 6. С. 70–75. DOI: 10.32838/TNU-2707-0581/2021.6/11.
8. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 рр. : постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 21.09.2022).
9. Про затвердження Державного соціального стандарту у сфері фізичної культури і спорту : наказ Міністерства молоді та спорту України від 28 березня 2013 р. № 559/23091. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0559-13> (дата звернення: 17.10.2022).
10. Про затвердження Стратегії розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 р. : постанова Кабінету Міністрів України від 4 листопада 2020 р. № 1089. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-2020> (дата звернення: 10.10.2022).
11. Про фізичну культуру і спорт : Закон України № 3808–XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text> (дата звернення: 12.09.2022).
12. Шевчук О.Р. Механізми державного регулювання фізичної культури і спорту в Україні : дис. ... канд. держ. упр. : 25.00.02. Харків, 2019. 202 с.
13. Measuring the non-financial performance of firms through the lens of the OECD Well-being Framework: A common measurement framework for “Scope 1” Social performance / V. Siegerink et al. *OECD Papers on Well-being and Inequalities*. Paris : OECD Publishing, 2022. № 03. DOI: 10.1787/28850c7f-en.

References:

1. Analitichnyj zvit do Povidomlennja Komisiji dlja Jevropejskogho Parlamentu, Jevropejskoji Rady. Vysnovok Jevropejskoji Komisiji shhodo zajavky Ukrajinu na chlenstvo v Jevropejskomu Sojuzi. Brjusselj [Analytical report to the Communication of the Commission for the European Parliament, the European Council. Conclusion of the European Commission regarding Ukraine’s application for membership in the European Union. Brussels]. 01.02.2023. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/> (accessed: 28.01.2023) [in Ukrainian].
2. Vavrenjuk S.A. (2014). Teoretyko-pravovi osnovy derzhavnogho upravlinnja fizychnoju kuljturoju i sportom v Ukrajinі [Theoretical and legal foundations of state management of physical culture and sports in Ukraine]. *Teorija ta praktyka derzhavnogho upravlinnja* : zb. nauk. pracj. Kh. Vyp. 3 (46). P. 210–215 [in Ukrainian].
3. Dejnykhovsjka K.A. (2007). Polityka jak strateghija chy strateghija polityky [Politics as a strategy or policy strategy]. *Aktualjni problemy derzhavnogho upravlinnja* : zb. nauk. pracj. Kh. Vyp. 2 (32). P. 140–147 [in Ukrainian].
4. Zakon Ukrajinu “Pro zasady derzhavnoji reghionaljnoji polityky” [Law of Ukraine “On the Principles of State Regional Policy”]. *Vidomosti Verkhovnoji Rady Ukrajinu*. 2015. № 13. 90 p. [in Ukrainian].
5. Kljevcevych N.A. (2021). Jevropejskyj dosvid decentralizaciji publicnogho upravlinnja: mozhlyvosti zastosuvannja v Ukrajinі [European experience of decentralization of public administration: possibilities of application in Ukraine]. *Zbirnyk materialiv XIX Mizhnarodnoji nauково-praktychnoji konferenciji “Naukovi problemy ghospodarjuvannja na makro-, mezo- ta mikroekonomichnomu rivnjakh”*, 17–18 travnja 2021 r. Odesa. P. 244–245. URL: <https://doi.org/10.32680/978-966-992-589-3> (accessed: 17.01.2023) [in Ukrainian].

6. Mezentsev K.V., Pidhrushnyi H.P., Mezentseva N.I. (2014). Rehionalnyi rozvytok v Ukraini: suspilno-prostorova nerivnist i poliaryzatsiia: monohrafiia [Regional development in Ukraine: socio-spatial inequality and polarization : monograph]. K., 2014. P. 33–36 [in Ukrainian].

7. Morhunov O.A. (2021). Svitovi modeli publichnoho administruvannia u sferi fizychnoi kultury i sportu [World models of public administration in the field of physical culture and sports]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Seriia "Yurydychni nauky"*. Tom 32 (71). № 6. P. 70–75 URL: <https://doi.org/10.32838/TNU-2707-0581/2021.6/11> (accessed: 23.12.2022) [in Ukrainian].

8. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 5 serpnia 2020 roku № 695 "Pro zatverdzhennia Derzhavnoi stratehii rehionalnoho rozvytku na 2021-2027 roky" [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated August 5, 2020, № 695 "On approval of the State Strategy for Regional Development for 2021–2027"]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> (accessed: 21.09.2022) [in Ukrainian].

9. Pro zatverdzhennia Derzhavnoho sotsialnoho standartu u sferi fizychnoi kultury i sportu : Nakaz Ministerstva molodi ta sportu Ukrainy vid 28 bereznia 2013 r. № 559/23091 [On the approval of the State Social Standard in the field of physical culture and sports : Order of the Ministry of Youth and Sports of Ukraine dated March 28, 2013, № 559/23091]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0559-13> (accessed: 17.10.2022) [in Ukrainian].

10. Pro zatverdzhennia Stratehii rozvytku fizychnoi kultury i sportu na period do 2028 roku : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 4 lystopada 2020 r. № 1089 [On the approval of the Strategy for the development of physical culture and sports for the period until 2028 : Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of November 4, 2020, № 1089]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-2020> (accessed: 10.10.2022) [in Ukrainian].

11. Pro fizychnu kulturu i sport : Zakon Ukrainy № 3808–XII [On physical culture and sports: Law of Ukraine № 3808–XII]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text> (accessed: 12.09.2022) [in Ukrainian].

12. Shevchuk O.R. Mekhanizmy derzhavnoho rehuliuвання fizychnoi kultury y sportu v Ukraini [Mechanisms of state regulation of physical culture and sports in Ukraine] : dys. ... k. derzh. upr. : 25.00.02. Kharkiv, 2019. 202 p. [in Ukrainian].

13. Siegerink, V., Shinwell M. and Žarnic Ž. (2022). "Measuring the non-financial performance of firms through the lens of the OECD Well-being Framework: A common measurement framework for "Scope 1" Social performance", OECD Papers on Well-being and Inequalities, OECD Publishing, Paris, 2022, № 03. URL: <https://doi.org/10.1787/28850c7f-en> (accessed: 25.11.2022).

Kolchak Valentyna

ORGANIZATIONAL AND LEGAL FOUNDATIONS OF POLITICAL STRATEGIES IN THE PROCESS OF STATE MANAGEMENT IN THE SPHERE OF PHYSICAL CULTURE AND SPORTS

The article attempts to study political strategies in the field of state management of physical culture and sports, since their introduction and implementation will create opportunities to take into account the individual interests of each person in the formation of a policy for the development of physical culture and sports based on new economic transformations and market relations, based on democratic and humanistic foundations and European standards of life. Materials and methods. During the research, both general scientific methods (analysis, synthesis, unity of historical and logical) and separate methodological approaches to interdisciplinary content were used, namely: systemic, comparative and structural-functional analysis. The article reflects publications based on modern research material. The content of normative-parvo documents, revealing the essence of state management in the sphere of physical culture and sports, was subject to a detailed analysis. Discussion. The priority directions of development of the sphere of physical culture and sports of Ukraine are determined, taking into account the system of resource provision of the sphere. The classification of interrelations between the state policy and the strategy of state management in the field of physical culture and sports is presented, which is revealed in the need to establish a dialogue interaction between the state and society. Results. The political strategy of state management in the field of physical culture and sports is the principles, means and methods by which the subjects satisfy their interests and solve

specific problems. This is a process of strategic planning and management based on the interests of all social groups of the population. The optimal political strategy provides a balance between the economic and social components of the sphere. Thus, the structure of the political strategy of state management in the sphere of physical culture and sports includes the following components:

- economic (methods and ways of implementation of resource provision);*
- normative (principles and methods of organizing the sphere of physical culture and sports);*
- social (participation of individuals and their associations in the process of strategy formation);*
- structural and managerial (methods and ways of managing the sphere of physical culture and sports);*
- communicative (procedures of information exchange between subjects and objects of the sphere of physical culture and sports).*

It is the optimal mechanism for the interaction of these components that allows for a constructive dialogue between subjects and objects of the sphere of physical culture and sports, to assess the quality of physical culture and sports services by consumers, and to expand the possibilities of satisfying all stakeholders in reforming the sphere.

Key words: *policy, strategy, development, state, management, sports organizations.*

УДК 796.011.1

DOI <https://doi.org/10.24195/olympicus/2023-2-8>**Подгорна Вікторія Віталіївна**

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри фізичного виховання та спорту
Національний університет «Одеська політехніка»
ORCID ID: 0000-0003-3395-8314

Рісслінг Руслан Сергійович

старший викладач
Національний університет «Одеська політехніка»
ORCID ID: 0000-0002-0707-6732

Бобшко Володимир Васильович

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри спортивних ігор
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
ORCID ID: 0000-0002-9958-9497

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ СПОРТИВНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПЕРІОД ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ І ГУМАНІЗАЦІЇ ОСВІТИ

У статті проведено аналіз чинників, що зумовили інтенсифікацію розвитку інтересу до спортивно-ігрової діяльності на сучасному етапі реформування освіти. Це надало змогу скласти уявлення про основоположні закономірності формування фізичної культури студентів закладів вищої освіти, до яких можна віднести збільшення потреби молоді в активних формах відпочинку, традиційних і нових ігрових видах спорту, які за своїм змістом найбільше відповідають цілям, які зазвичай ставить студентська молодь у заняттях різними видами рухової діяльності. Дослідження свідчать, що традиційні навчальні заняття з фізичного виховання оцінюються багатьма студентами як необхідний навчальний обов'язок і не являють собою природної потреби для них (56,7 %); студентам бракує диференційованого підходу у виборі видів і форм рухової активності (51,9 %). У ситуації, що склалась, тільки 30,7 % студентів включають різні форми занять фізичними вправами в повсякденне життя, а витрати часу на фізичну культуру на тиждень у середньому становлять 10,5 % загального бюджету часу. На нестачу інвентарю та спортивної форми вказують 11,5 %, що свідчить про досить потужні можливості закладів вищої освіти забезпечити студентів матеріально-технічною базою за вільного вибору ігрових видів спорту. Отже, одним із засобів освітнього та культурного розвитку особистості може бути самовираження молодшої людини у вільно обраній спортивно-ігровій діяльності. Показано, що в умовах вільного вибору студентами самостійної стратегії фізкультурного та загальнокультурного розвитку до навчальних програм із різних видів спортивних ігор варто включити два основні розділи: обов'язковий, що забезпечує формування пріоритетних потреб у фізичній культурі; особистісно ціннісний, що враховує індивідуальність кожного студента, його мотиви, потреби, інтереси, регіональні умови та традиції. Навчально-виховний процес у закладі вищої освіти за умови використання засобів спортивно-ігрової діяльності реалізує, по суті, поетапне переведення студента з об'єкта в суб'єкт діяльності.

Ключові слова: спорт, фізичне виховання, заклади вищої освіти, спортивні ігри.

Вступ. Вивчення потреб та інтересів молоді у спортивно-ігровій діяльності – процес досить складний – вони динамічні, різноманітні, диференційовані. Однак варто зазначити, що сам процес розвитку інтересів і потреб у різних видах спортивно-ігрової діяльності останнім часом різко активізувався [2; 5; 6]. Це знаходить своє відображення у значних змінах популярності

традиційно культивованих і нетрадиційних видів, форм спортивно-ігрової діяльності, які швидко знаходять численних шанувальників серед студентської молоді. Відзначається збагачення спортивних інтересів молоді у зв'язку зі зняттям ідеологічних, економічних, інформаційних та інших штучних обмежень на шляху природного перебігу еволюції ігрових видів спорту [8; 9].

Водночас аналіз чинників, що зумовили інтенсифікацію розвитку інтересу до спортивно-ігрової діяльності на сучасному етапі, дає змогу скласти уявлення про основоположні закономірності формування фізичної культури молоді загалом. До їх числа варто насамперед віднести збільшення потреби молоді в активних формах відпочинку, що стимулює розвиток традиційних і нових ігрових видів спорту, які за своїм змістом найбільше відповідають тим цілям, які студентська молодь зазвичай ставить, коли займається різними видами фізичної культури. Важливим залишається забезпечення необхідного обсягу й інтенсивності фізичних навантажень, потреба в емоційній розрядці [2; 4; 8].

Мета дослідження – осмислення проблеми соціокультурного вдосконалення фізичного виховання студентів шляхом вільного вибору спортивно-ігрової діяльності.

Матеріали та методи. у дослідженні взяли участь 104 здобувача вищої освіти 18–22 років, які навчаються в Національному університеті «Одеська політехніка» та Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського». Методами дослідження виступили: аналіз спеціальної науково-методичної літератури, соціологічні методи (опитування, анкетування).

Результати. Дані, отримані в результаті анкетування 104 студентів у Національному університеті «Одеська політехніка» та Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» (м. Одеса), показують, що інтерес студентів до спортивно-ігрової діяльності визначається:

- активізацією пізнавальної діяльності та розвитком свідомого ставлення до рухових дій, що вивчаються у процесі ігрової діяльності (16,3%);
- підвищенням освітньої спрямованості навчально-тренувальних занять, поглибленням теоретичних основ навчання рухових дій, встановленням міжпредметних зв'язків (12,5 %);
- диференційованим підходом до студентів під час вибору видів і форм спортивно-ігрової діяльності (51,9 %);
- використанням даних контрольних випробувань фізичної підготовленості, рівня працездатності та результатів медичного огляду з метою вивчення їх у динаміці (15,4 %).

Аналіз показав, що традиційні навчальні заняття з фізичного виховання оцінюються багатьма студентами як необхідний навчальний обов'язок і не являють собою природної потреби для них (56,7 %). Саме на цій основі, на жаль, здійснюється формування у студентів ставлення до свого фізичного вдосконалення, усвідомлення особистої відповідальності у використанні системи знань у спортивно-ігровій діяльності. Відомо, що будь-яка людина відчуває неприйняття примусу і звичайно чинить опір йому. У цьому разі примус може виховувати впертість, небажання дотримуватися ні порад, ні вимог педагога. Багато фахівців вказують, що ігноруванням цієї педагогічної аксіоми не можна домогтися ефекту у формуванні будь-якої культурної потреби, зокрема й у сфері фізичного виховання [1; 3]. «Рефлекс свободи», сформульований академіком І.П. Павловим, можна «загнати вглиб», але вилучити його зі свідомості людини неможливо. Недооцінка цієї закономірності є, на наш погляд, однією з головних причин поступового вилучення фізичної культури зі сфери потреб та інтересів студентської молоді, тенденції зниження освітнього та виховного значення фізкультурно-спортивної діяльності в ЗВО.

Кількість студентів, які включають різні форми занять фізичними вправами в повсякденне життя в Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», – 30,7 %, у Національному університеті «Одеська політехніка» – 25,9 %. Вибірка серед інститутів нефізкультурного профілю цих університетів доводить, що витрати часу на фізичну культуру на тиждень у студентів у середньому становлять 10,5 % загального бюджету часу. Зовнішніми чинниками, що перешкоджають фізкультурно-спортивній

діяльності студентів, є брак вільного часу (18,2 %), брак фізкультурних знань (16,3 %). На брак можливості вибору виду спортивної діяльності посилаються 51,9 % респондентів. Матеріально-технічне забезпечення ЗВО здатне забезпечити заняття традиційними ігровими видами спорту, про це свідчить те, що, за даними анкетування, тільки 11,5 % студентів зазначили нестачу інвентарю та спортивної форми.

Правомірно стверджувати, що у формуванні потреби студентів у заняттях різними видами фізкультурно-спортивної діяльності варто виходити з потреби у «природному». Цей процес у педагогічній системі видається справою вкрай складною. Пріоритетним тут, мабуть, може бути свобода вибору, яка перетворює нав'язану особистості діяльність на внутрішню, усвідомлену та прийняту нею переконання в необхідності фізкультурно-спортивної діяльності. Самовираження молодого людини у вільно обраній спортивно-ігровій діяльності слугує одним із способів освітнього та культурного розвитку особистості.

Такий досвід має місце в коледжах США, де плануються три основні форми організації занять: одним із видів спорту у групі або самостійно, без участі у змаганнях і складання нормативів, а просто для вивчення техніки цього виду та зміцнення здоров'я; з участю в будь-яких масових змаганнях за особистим вибором; заняття у факультативних групах за вибором з обов'язковим відвідуванням, дотриманням вимог і складанням заліків для отримання балів, які йдуть у диплом.

Позиція децентралізації колишніх навчальних програм із фізичного виховання, упорядкування регіональних програм із фізичної культури дають змогу ЗВО планувати та проводити заняття з урахуванням потреб студентів у спортивно-ігровій діяльності з урахуванням місцевих традицій, матеріальної бази, професіоналізму педагогів. Після здобуття необхідних теоретичних і методико-практичних знань і умінь студент з урахуванням особистих мотивів самостійно розробляє свою програму спортивного тренування. Така система організації занять з урахуванням статі, віку, характеру навчальної діяльності, фізичної підготовленості, інтересів і потреб кожного студента в різного роду спортивно-ігровій діяльності зумовлює постійне вдосконалення професійної майстерності педагога, спонукає шукати оригінальні форми проведення занять, опановувати нові види фізкультурно-спортивної діяльності, що мають неабияку популярність серед студентів.

Як показали педагогічні спостереження, що були проведені нами раніше [6], спортивно-ігрова діяльність студентської молоді формується в основному під впливом двох чинників. З одного боку – рівень соціальних досягнень суспільства, з його наукою, освітою, ринковою економікою, культурними та регіональними традиціями висуває конкретні вимоги до розвитку психофізичних здібностей молодого людини; з іншого – кожний індивід вибірково орієнтується на цінності фізичної культури, виходячи зі своїх особистих інтересів і цілей у даному виді загальної культури людини. Як показує досвід роботи, це приводить кожного студента до індивідуальної системи стосунків у сфері фізичної культури, що виявляється у специфічній формі рухової активності.

Різноманітність інтересів студентів пов'язана із задоволенням процесом і результатом діяльності: набуття нових умінь, знань і навичок, опанування складних рухових дій, подолання фізичних навантажень, виконання контрольних нормативів, поліпшення спортивних результатів, виконання розрядних норм, а також потреби, пов'язані з перспективами: зміцнити здоров'я, стати фізично повноцінним і досконалим, розвинути фізичні якості, бути спортсменом, майстром спорту, чемпіоном, виховати волю, характер, рішучість.

Інтереси у сфері фізичної культури тісно взаємопов'язані із соціальною активністю, на яку суттєво впливають такі стійкі елементи психічної структури особистості, якими є цінності. Вони виступають як важливий чинник розвитку потреб. Цінності існують незалежно від конкретної особистості як елемент культури і стають елементами духовної культури особистості, важливим регулятором поведінки [4; 6; 9]. Знання ціннісних орієнтацій особистості студента дає змогу ефективніше застосовувати засоби стимуляції активності, оцінювати результати виховної роботи та чітко координувати її у процесі виховання особистості.

В умовах вільного вибору студентами спортивно-ігрової діяльності та самостійної стратегії фізкультурного та загальнокультурного розвитку до навчальних програм із різних видів спортивних ігор варто включити два основні розділи: обов'язковий, що забезпечує формування основних (пріоритетних) потреб у фізичній культурі; особистісно ціннісний, що враховує індивідуальність кожного студента, його мотиви, потреби, інтереси, регіональні умови та традиції. На цій основі буде більш успішно забезпечуватися побудова різноманітних за формою і змістом елективних (за вибором) і факультативних курсів, зокрема й авторських, інтегративних та інших програм. За цих умов навчальна дисципліна «Фізичне виховання» розглядається в контексті загальної культури, доводиться до молоді як важливий вид культури, що впливає на всі сторони життєдіяльності майбутнього фахівця, на його моральне, духовне та фізичне оздоровлення, що, зрештою, реалізується в індивідуальному стилі та способі життя.

У процесі усвідомленого формування потреб у спортивно-ігровій діяльності необхідні не тільки добре збалансовані оптимуми фізичних і духовних проявів студентів, а і здатність діяти з високим ступенем мобілізації ресурсів свого організму в умовах тренування. Одним з аспектів цієї проблеми є вивчення функціональних, фізичних (тілесних і психофізіологічних) кондицій студентів, набутих ними у процесі фізичного виховання. Дотепер у ЗВО не вироблено педагогічної системи організації й управління фізичним вихованням студентської молоді із пріоритетом тренування як найефективнішого способу перетворення фізичного потенціалу особистості студента. Ми впевнені, що без розроблення методології розвитку фізичного виховання студентів у неспеціальній (непрофесійній) фізкультурній освіті, без вільної спортивної діяльності, фізичної рекреації та впровадження нових нетрадиційних технологій у практичну діяльність кафедр фізичного виховання перейти до вдосконалення цього процесу практично дуже складно.

Однією з таких спроб є розроблена педагогічна система формування потреб у фізичній культурі, яка заснована на базі різних видів фізичної культури з елементами спортивного тренування. У її основу покладено концепцію необхідної достатності фізичних навантажень, організації педагогічних впливів та їх суворой збалансованості з індивідуальною фізичною підготовленістю, здібностями, потребами та мотивами у фізкультурній діяльності з акцентом на культуротворчі функції [3].

Важливо, щоб студент уявляв, що знання, набуті в обраному виді спортивної гри, не тільки дають змогу реалізувати потребу в удосконаленні біологічного способу життєдіяльності організму через оптимальний фізичний розвиток, а й сприяють задоволенню соціально значущих потреб особистості студента – спілкування, прагнення пізнання, самоствердження (моральні й естетичні риси сучасної молоді).

Без міцного засвоєння знань неможливий жоден акт свідомої діяльності молоді людини з освоєння рухових умінь, практичного використання їх із метою зміцнення здоров'я, корекції статури, духовного та фізичного розвитку. Завдяки багаторічним педагогічним спостереженням встановлено, що тільки на основі індивідуальних знань спортивно-ігрової діяльності може бути по-справжньому творчою, що дає змогу особистості знаходити оригінальні шляхи задоволення інтересів і потреб у сфері фізичного виховання та спорту. Глибокі знання в застосуванні засобів, методів і способів виконання вправ, усвідомлення суті тренувального процесу дають змогу плідно займатися самовдосконаленням.

Отже, регіональні навчальні програми з фізичної культури мають виходити з того, що метою фізкультурної освіти має бути навчання студентів основ індивідуальної рухової діяльності, під якою варто розуміти свідомо керовану фізкультурну активність молоді людини, спрямовану на розвиток та вдосконалення її власної психофізичної природи. Досягнення цієї мети має здійснюватися в умовах навчально-виховного педагогічного процесу, що реалізує, по суті, поетапне переведення студента з об'єкта в суб'єкт діяльності.

Висновки. На шляху демократизації та гуманізації освіти відмічається збільшення потреби студентської молоді в активних формах відпочинку, збагачення спортивних інтересів, що стимулює розвиток традиційних і нових ігрових видів спорту.

У результаті опитування студентів з'ясовано, що традиційні навчальні заняття з фізичного виховання не являють собою природної потреби для них (56,7%); 30,7% студентів включають різні форми занять фізичними вправами в повсякденне життя, а витрати часу на фізичну культуру на тиждень у середньому становлять 10,5% загального бюджету часу.

Установлено, що одним із засобів освітнього та культурного розвитку особистості може бути використання в освітньому процесі ігрових видів спорту, які за своїм змістом найбільше відповідають інтересам і цілям студентської молоді, що допоможе сформувати в ЗВО специфічну систему стосунків у сфері фізичної культури (з урахуванням статі, віку, характеру навчальної діяльності, фізичної підготовленості, інтересів і потреб кожного студента в різного роду спортивно-ігровій діяльності), що, по суті, буде поетапним переведенням студента з об'єкта в суб'єкт діяльності.

Література:

1. Гладощук О.Г. Вищий навчальний заклад як середовище з формування фізкультурно-оздоровчої самоорганізації студентської молоді. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2018. № 1. С. 292–295.

2. Донцов Д.А., Сагова З.А. Соціально-психологічна діагностика спортивних груп і колективів. *Педагогіка*. 2018. № 8. С. 38–43.

3. Кутек Т.Б. Етапи формування фізичної культури особистості *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2013. № 3. С. 207–210.

4. Олексин І.Я. Спортивна та фізична активність у контексті способу життя сучасної людини. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філософські науки*. 2019. № 86. С. 61–70.

5. Олійник І.С., Дорошенко Е.Ю. Соціометричні показники в системі оцінки психологічного клімату волейбольної команди. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2018. № 3. С. 93–98.

6. Вплив специфіки спортивної діяльності на виховання міжособистісного спілкування та колективної взаємодії студентів / В.В. Подгорна та ін. *Modern management: theories, concepts, implementation : Monograph / Editors : Marian Duczmal, Tetyana Nestorenko*. Opole : The Academy of Management and Administration in Opole, 2021. P. 286–294.

7. Разумовський С.О. Маркетинг фізичної культури як елемент соціальної сфери суспільства (соціально-філософський аналіз). *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2013. № 2 (35). С. 199–203.

8. Тіняков А.О. Психолого-педагогічний потенціал фізичної культури і спорту у вихованні навичок лідерства студентів вищих навчальних закладів. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2016. № 3. С. 23–32.

9. Фурдуй С.Б., Ніфака Я.М. Роль фізичної культури у процесі соціалізації студентської молоді. *Молодий вчений*. 2018. № 1 (53). С. 395–399.

References:

1. Hladoshchuk O.H. (2018). Vyshchyy navchal'nyy zaklad yak seredovyshe po formuvannyyu fizkulturno-ozdorovchoyi samoorhanizatsiyi studentskoyi molodi [Higher educational institution as an environment for the formation of physical culture and health self-organization of student youth]. *Naukovyy visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu [Scientific Bulletin of Uzhhorod National University]*. № 1. P. 292–295 [in Ukrainian].

2. Dontsov D.A., & Sagova, Z.A. (2018). Sotsialno-psikhologicheskaya diagnostika sportivnykh grupp i kollektivov [Socio-psychological diagnostics of sports groups and teams]. *Pedagogika [Pedagogy]*. № 8. P. 38–43.

3. Kutek T.B. (2013). Etapy formuvannya fizychnoyi kul'tury osobystosti Slobozhans'kyy naukovosporyvnyy visnyk [The stages of formation of personal physical culture]. *Slobozhanskyi naukovosporyvnyi visnyk [Slobozhansky Scientific u Sports Bulletin]*. № 3. P. 207–210 [in Ukrainian].

4. Oleksyn I.Ya. (2019). Sportyvna ta fizychna aktyvnist v konteksti sposobu zhyttya suchasnoyi lyudyny [Sports and physical activity in the context of modern lifestyle]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Filosofski nauky – Bulletin of Zhytomyr State University named after Ivan Franko. Philosophical sciences*. № 86. P. 61–70 [in Ukrainian].

5. Oliynyk I., & Doroshenko E. (2018). Sotsiometrychni pokaznyky v systemi otsinky psykholohichnoho klimatu voleybolnoyi komandy [Sociometric indicators in the system of assessing the psychological climate of the volleyball team]. *Sportyvnyy visnyk Prydniprovyia* [*Sports Bulletin of the Dnieper*]. № 3. P. 93–98 [in Ukrainian].

6. Podhorna V.V., Smolyakova I.D. & Drozdova K.V. (2022). Vplyv spetsyfiky sportyvnoyi diyal'nosti na vykhovannya mizhosobystisnoho spilkuvannya ta kolektyvnoyi vzayemodiyi studentiv [The influence of the specifics of sports activities on the education of interpersonal communication and collective interaction of students.]. *Modern management: theories, concepts, implementation* : Monograph / Editors : Marian Duczmal, Tetyana Nestorenko. Opole. P. 286–294 [in Ukrainian].

7. Razumovs'kyi S.O. (2013). Marketynh fizychnoyi kul'tury yak element sotsial'noyi sfery suspil'stva (sotsial'no-filosofs'kyi analiz) [Marketing of physical culture as an element of the social sphere of society (socio-philosophical analysis)]. *Slobozhans'kyi naukovo-sportyvnyy visnyk – Slobozhansky scientific and sports bulletin*. № 2 (35). P. 199–203 [in Ukrainian].

8. Tinyakov A.O. (2016). Psykholoho-pedahohichnyy potentsial fizychnoyi kultury i sportu u vykhovanni navychok liderstva studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv [Psychological and pedagogical potential of physical culture and sports in the education of leadership skills of students of higher educational institutions]. *Teoriya i praktyka upravlinnya sotsial'nymy systemamy* [*Theory and practice of social systems management*]. № 3. P. 23–32 [in Ukrainian].

9. Furdyy S.B. & Nifaka Ya.M. (2018). Rol fizychnoyi kultury v protsesi sotsializatsiyi studentskoyi molodi [The role of physical culture in the process of socialization of student youth]. *Molodyy vchenyy* [*Young scientist*]. № 1 (53). P. 395–399 [in Ukrainian].

Podhorna Vitoriaa, Risslinh Ruslan, Boboshko Volodymyr

IMPROVING PHYSICAL EDUCATION OF STUDENTS BY MEANS OF SPORTS AND GAME ACTIVITIES IN THE PERIOD OF DEMOCRATIZATION AND HUMANIZATION OF EDUCATION

The article analyzes the factors that have led to the intensification of the development of interests in sports and game activities at the present stage of education reform. This made it possible to form an idea of the fundamental laws of formation of physical culture of students of higher education institutions, which include the increasing need of young people for active forms of recreation, traditional and new game sports, which in their content most closely correspond to the goals usually set by students engaged in various types of physical culture. Research shows that traditional physical education classes are assessed by many students as a necessary academic obligation and do not represent a natural need for them (56,7 %); students lack a differentiated approach when choosing types and forms of physical activity (51,9 %). In the current situation, only 30,7 % of students include various forms of physical activity in their daily lives, and the average time spent on physical education per week is 10,5 % of the total time budget, and the lack of equipment and sports uniforms is 11, 5%. The latter indicates that higher education institutions have sufficient strong capacities to provide students with the material and technical base for a free choice of game sports. Thus, one of the ways of educational and cultural development of a personality can be self-expression of a young person in freely chosen sports and game activities. It is shown that in the conditions of students' free choice of an independent strategy of physical and general cultural development, two main sections should be included in the curricula for various types of sports games: compulsory, which ensures the formation of priority needs in physical education; personal and value-based, which takes into account the individuality of each student, his or her motives, needs, interests, regional conditions and traditions. The educational process in higher education institutions, provided that the means of sports and game activities are used, realizes, in fact, the gradual transfer of a student from an object to a subject of activity.

Key words: sport, physical education, higher education institutions, sports games.

УДК 796

DOI <https://doi.org/10.24195/olympicus/2023-2-9>**Сосіна Валентина Юріївна**

кандидат педагогічних наук, професор,
завідувачка кафедри хореографії та мистецтвознавства,
Львівський державний університет фізичної культури ім. Івана Боберського
ORCID ID: 0000-0003-4866-532X

Бойко Андрій Борисович

старший викладач кафедри хореографії та мистецтвознавства
Львівський державний університет фізичної культури ім. Івана Боберського
ORCID ID: 0009-0006-8086-7254

Токар Тетяна Василівна

викладач кафедри хореографії та мистецтвознавства
Львівський державний університет фізичної культури ім. Івана Боберського
ORCID ID: 0000-0002-2723-6094

ПРОГРАМА РОЗВИТКУ ВИРАЗНОСТІ ТА АРТИСТИЗМУ У СПОРТСМЕНІВ 10–12 РОКІВ, ЯКІ ЗАЙМАЮТЬСЯ ТЕХНІКО-ЕСТЕТИЧНИМИ ВИДАМИ СПОРТУ

У статті розглянуто питання важливості формування виразності та артистизму у виконанні змагальних вправ з використанням засобів хореографії у представників техніко-естетичних видів спорту (ТЕВС). У цих видах спорту хореографічна підготовка (ХП) давно стала невід'ємним складником процесу підготовки спортсменів – від новачка до майстрів високого класу. Головна мета ХП у спорті – це виховання культури рухів, а також артистичності та виразності, які оцінюються суддями нарівні з технічним складником. Артистизм і виразність – досить складні поняття, які визначають суб'єктивну думку суддів і глядачів і не підлягають точному вимірюванню. До виконання змагальних вправ є різні вимоги, зокрема, їх треба виконувати правильно технічно (відповідно до біомеханічних законів та правил змагань), своєчасно, ефективно, стабільно та ін. У ТЕВС до цього ще додаються вимоги естетичності, артистизму і виразності виконання технічних дій і комбінацій загалом. Оцінюючи виступи найсильніших спортсменів у ТЕВС, можна зазначити свободу, легкість, невимушеність, пластичність, ритмічність, оригінальність виконання, зв'язок рухів з музикою і творчий характер постановки композицій.

*Артистизм можна розглядати як можливість проявити свою індивідуальність: художню, творчу, особистісну. Причому саме слово «артистизм» асоціюється перш за все з акторською діяльністю, а його реальне втілення проявляється у стабільності виконання та спонтанній імпровізаційній виразності. Виразність – це багатогранне явище, яке може проявлятися у різних сферах діяльності людини: у мистецтві, спорті, професійній діяльності. Кожній сфері притаманні відповідні засоби виразності: фарби (їх колір, насиченість), звуки (висота, сила, тембр), рухи тіла (пози, жести, міміка) та ін. Спорт як специфічна галузь естетичної діяльності вимагає не тільки своєї особливої мови для прояву виразності та артистизму, але й власних критеріїв їх розвитку й оцінювання. Тому спортсмени і тренери, користуючись засобами розвитку виразності та артистизму, запозиченого у мистецтві, не повинні ототожнювати їх з проявами артистизму актора у театрі. **Матеріали та методи.** Для проведення дослідження були використані такі методи, як: теоретичний аналіз і узагальнення даних науково-методичної та спеціальної літератури, інформаційних ресурсів Інтернету, педагогічні спостереження; опитування; метод експертного оцінювання, педагогічний експеримент, методи математичної статистики. **Результати.** На основі опитування фахівців, які працюють у ТЕВС, педагогічних спостережень на навчально-тренувальних заняттях зі спортивної акробатики, спортивної аеробіки, черліденгу, спортивних бальних танців, акробатичного рок-н-ролу, естетичної групової гімнастики, а також власного досвіду роботи у цьому*

напрямі було розроблено програму та удосконалено засоби і методи ХІІ з урахуванням специфіки спортивної діяльності спортсменів 10–12 років у ТЕВС, які сприяють розвитку виразності та артистизму. В результаті аналізу виступів кваліфікованих спортсменів у ТЕВС було виділено складники виконавської майстерності, які умовно можна представити як: зміст композицій, а також характер і спосіб виконання рухів, елементів, комбінацій, змагальних композицій у вибраному виді спорту. Таким чином, виконавська майстерність є комплексною характеристикою і складається з багатьох компонентів, які слід враховувати під час її вдосконалення. У результаті експертного оцінювання прояву виразності та артистизму було з'ясовано, що спортсменам у 10–12 років важко створити емоційно-руховий образ у своїй змагальній вправі, водночас відповідність музичного супроводу підготовленості спортсменів була оцінена експертами досить високо. В процесі досліджень була розроблена програма розвитку виразності та артистизму з використанням різноманітних засобів хореографії (вправи класичного, народно-сценічного, спортивного бального і сучасного танцю, елементи вільної пластики, стрибки, повороти, рівноваги, вправи музично-ритмічного виховання, імпровізації, пантоміми та інших) для спортсменів 10–12 років, які займаються ТЕВС. Програма включала мету, завдання, а також засоби і методи, що давали змогу підвищити виконавську майстерність спортсменів і враховували особливості виду спортивної діяльності. Отримані дані свідчать, що у спортсменів експериментальної групи (ЕГ), які займалися за розробленою програмою розвитку виразності та артистизму з використанням засобів хореографії, відбулися достовірні зміни у виконавчій майстерності за всіма її компонентами. Водночас достовірність розрізень у спортсменок контрольної групи (КГ) підтвердилася лише у компонентах «динамізм, експресія та наявність кульмінаційних моментів у композиції», а також «свобода, легкість, невимушеність, пластичність рухів, ритмічність виконання вправи». **Висновки.** Спорт як специфічна галузь естетичної діяльності потребує не тільки своєї особливої мови для прояву виразності, але й власних критеріїв її розвитку та оцінювання. Результати педагогічного спостереження, виконаного на навчально-тренувальних заняттях, а також опитування фахівців свідчать про відсутність одноставної думки тренерів і хореографів щодо методики розвитку виразності та артистизму в процесі ХІІ. Результати експертного оцінювання прояву компонентів виразності та артистизму свідчать, що найгірше всього спортсмени 10–12 років уміють створити емоційно-руховий образ у своїй змагальній вправі, проте найвищим балом експерти оцінили відповідність музичного супроводу їхній підготовленості. В процесі досліджень була розроблена програма розвитку виразності та артистизму з використанням різноманітних засобів хореографії для спортсменів 10–12 років, які займаються ТЕВС. Програма включала мету, завдання, а також засоби і методи, що давали змогу підвищити виконавську майстерність спортсменів. Експериментальна перевірка розробленої програми свідчить про достовірні позитивні зміни у виконавчій майстерності спортсменів ЕГ 10–12 років за всіма компонентами виразності.

Ключові слова: техніко-естетичні види, спорт, виконавська майстерність, артистизм, виразність, засоби, хореографія.

Вступ. Проблема хореографічної підготовки становить одну з актуальних у системі спортивного удосконалення. Сутність її полягає у виборі адекватних засобів і методів підготовки спортсменів, особливостей їх застосування залежно від специфіки спортивної діяльності, відмінностей у методиці підготовки артистів балету та спортсменів [1; 3; 6; 9; 10]. Використовуючи надбання класичної, народно-сценічної, сучасної хореографії, спортивні хореографи перш за все повинні бути добре обізнаними у тонкощах конкретного виду спорту. Хореографічна підготовка, яка із самого початку свого впровадження у спорт слугувала вихованню культури рухів, нині стала невід'ємною складовою частиною навчально-виховного процесу спортсменів [1; 10]. Спорту притаманні особливі засоби естетичного оформлення рухів, які не можуть і не повинні бути запозичені з інших галузей естетичної діяльності. Спорт як специфічна галузь естетичної діяльності вимагає не тільки своєї особливої мови для прояву виразності, але й власних критеріїв її оцінювання [3; 9; 10].

Сьогодні у системі хореографічної підготовки у спорті відкриваються нові можливості завдяки використанню різноманітних танцювальних напрямів, елементів вільної пластики, які супроводжуються різноплановим музичним супроводом. Формування хореографічних навичок

у спортсменів сприяє розвитку фізичних якостей і рухових навичок, що підкреслює атлетизм спортсменів, розвиває в них відповідні пропорції тіла [7; 8]. У змісті змагальних композицій спортсменів виникає новий компонент, який відіграє стратегічну роль під час оцінювання їх виступу – виграє змагання той спортсмен, який може показати не тільки складну, ризиковану й оригінальну вправу, але й виконати її на високому технічному, емоційному та виразному рівні.

У ТЕВС боротьба за перемогу не така помітна, як наприклад в ігрових видах спорту, тому утримати увагу та зацікавленість глядачів досить складно. У зв'язку з цим можна виділити два фактори, які забезпечують інтерес до виступу спортсменів у цих видах спорту:

- 1) тим, що робить спортсмен, або змістовний компонент його дій;
- 2) тим, як він це робить, або якісний компонент виконання (технічна майстерність і виразність, емоційність виконання) [9; 10].

Виховання виразності та артистичності в ТЕВС – одне з найскладніших завдань становлення виконавської майстерності, яке визначається як уміння показати фізичні, спортивно-технічні можливості спортсмена, а також передати їх у художньо оформленій композиції.

Матеріали та методи. В процесі проведення дослідження були використані такі методи, як: теоретичний аналіз і узагальнення даних науково-методичної та спеціальної літератури, інформаційних ресурсів Інтернету, педагогічні спостереження; опитування; метод експертного оцінювання, педагогічний експеримент, методи математичної статистики. В експерименті брали участь 10 тренерів і тренерів-хореографів з ТЕВС, 4 експерти та 18 спортсменів 10–12 років, які займаються ТЕВС.

Результати. Серед проблем, які турбують сучасних тренерів, хореографів і самих спортсменів, усе більшого значення набувають такі, що пов'язані з пошуком найраціональніших та ефективних шляхів розвитку виконавської майстерності за допомогою різноманітних засобів і методів. Відомо, що однією з умов успішного виступу на змаганнях з ТЕВС є оригінальність композицій, а також виразність і артистичність їх виконання. Сучасні ТЕВС висувають надзвичайно високі вимоги до виконавської майстерності спортсменів, яка неможлива без якісної ХП [1–3].

Педагогічне спостереження проводилось на навчально-тренувальних заняттях зі спортсменами 10–12 років, які займаються різними ТЕВС, серед яких – спортивна акробатика, спортивна аеробіка, черліденг, спортивні бальні танці, акробатичний рок-н-рол, естетична групова гімнастика. Також було виконано опитування 10 фахівців зі стажем роботи від 3,8 до 21,5 року, які працюють тренерами та хореографами у таких видах спорту. Проведене дослідження свідчить про відсутність одностайної думки фахівців, а також її практичного втілення щодо розвитку виразності та артистизму в процесі ХП. Отримані дані можна, вочевидь, пояснити відсутністю спеціальної науково-методичної літератури та недосконалістю системи ХП у спорті. Проте всі респонденти вважають, що вміння спортсменів передати свої почуття, підібрати та використати якнайкраще музичний супровід, виконати вправу артистично і виразно суттєво впливає на оцінку суддів і враження глядачів.

Аналіз виступів кваліфікованих спортсменів у різних ТЕВС дає змогу виділити складники виконавської майстерності, які умовно можна представити двома групами: 1) зміст композицій; 2) характер і спосіб виконання.

До змісту композицій можна віднести:

- склад елементів, поєднань, комбінацій, які презентує спортсмен;
- підпорядкованість елементів, логічність їх взаємозв'язку та цілісність композиції;
- оригінальність;
- зв'язок рухів з музикою.

До характеру і способу виконання належать:

- стабільність виконання в умовах тренування і змагань;
- динамічність, швидкість, амплітуда виконання;
- легкість, невимушеність, пластичність, чистота, виразність;
- ритмічність, чіткість, музикальність [9; 10].

Отже, у ТЕВС виконавська майстерність є комплексною характеристикою і складається з багатьох компонентів. У зв'язку з цим її вдосконалення має відбуватися з урахуванням усіх компонентів, які формують це поняття.

Для оцінювання виразності та артистизму виконання змагальних програм було запрошено групу експертів (4 особи), які мають досвід суддівства змагань з ТЕВС і пройшли спеціальний інструктаж. Під час інструктажу експертам було наголошено, що вони повинні оцінювати компоненти виразності та артистизму, які виділені у правилах змагань з ТЕВС (спортивна, художня, естетична гімнастика, спортивна акробатика, спортивні бальні танці та ін.):

- 1) відповідність музичного супроводу підготовленості спортсмена;
- 2) вміння спортсмена передати характер музичного супроводу;
- 3) єдність стилю музики і рухів спортсмена;
- 4) чистота і точність виконання хореографічних рухів, поз і жестів;
- 5) динамізм, експресія, наявність кульмінаційних моментів у композиції;
- 6) вміння створити емоційно-руховий образ;
- 7) свобода, легкість, невимушеність, пластичність рухів, ритмічність виконання вправи [9].

Максимальна оцінка, яку могли отримати спортсмени за бездоганне виконання виділених компонентів виразності та артистизму у своїй змагальній композиції, становила 10 балів. Незначні помилки карались зниженням оцінки на 0,1 бала, більш суттєві – 0,3 бала і значні знижки становили 0,5 бала.

Результати експертного оцінювання прояву компонентів виразності та артистизму свідчать, що найгірше всього спортсмени вміють створити емоційно-руховий образ у своїй змагальній вправі ($3,8 \pm 1,1$ бала), водночас найвищим балом експерти оцінили відповідність музичного супроводу підготовленості спортсменів ($6,4 \pm 1,8$ бала), що скоріше можна віднести до позитивних моментів у роботі тренерів і хореографів, ніж самих учасників експерименту.

Виразальні засоби хореографії допомагають розвинути у спортсменів танцювальність, музичальність, емоційність, розкривають індивідуальні артистичні риси виконавців і загалом сприяють підвищенню рівня виконавчої майстерності спортсменів [2; 5]. Підґрунтям для розвитку виразності та артистизму спортсменів у різних ТЕВС слугує різноманіття всіх форм хореографічного мистецтва: класичний, народно-сценічний, характерний, сучасний та ін. види танців [4].

У процесі досліджень була розроблена програма розвитку виразності та артистизму з використанням різноманітних засобів хореографії для спортсменів 10–12 років, які займаються ТЕВС. Програма включала мету, завдання, а також засоби і методи для підвищення виконавської майстерності спортсменів і враховувала особливості вибраного виду спортивної діяльності. Серед засобів були виділені: вправи класичного, народно-сценічного, спортивного бального і сучасного танцю, елементи вільної пластики, стрибки, повороти, рівноваги, вправи музично-ритмічного виховання, імпровізації, пантоміми та ін. (рис. 1).

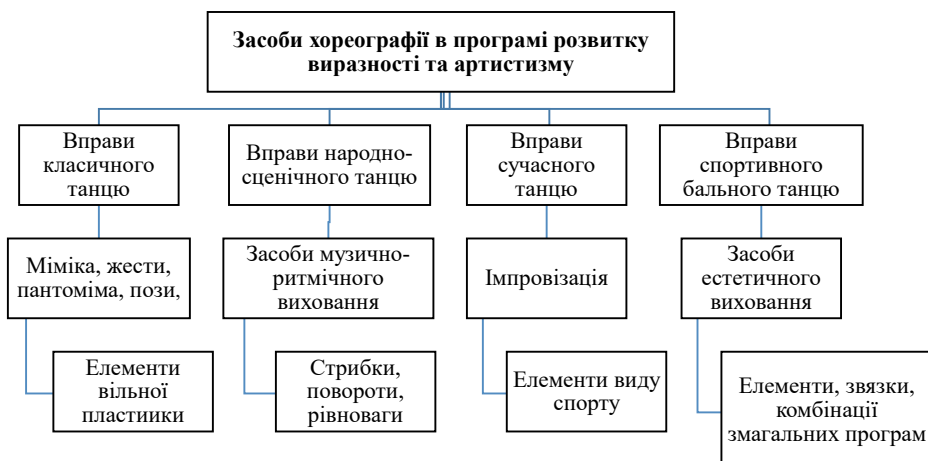

Рис. 1. Засоби хореографії, що включені у програму розвитку виразності та артистизму спортсменів у ТЕВС

Експериментальна перевірка розробленої програми розвитку виразності з використанням засобів хореографії відбувалася в процесі педагогічного експерименту, який тривав шість місяців. Для обґрунтування розробленої програми було проведено експертне оцінювання рівня виконавчої майстерності 18 спортсменів 10–12 років, які займаються спортивною акробатикою, естетичною гімнастикою та черліденгом, до і після завершення експерименту.

Отримані дані свідчать, що у спортсменів ЕГ, які займалися за розробленою програмою розвитку виразності та артистизму з використанням засобів хореографії, відбулися достовірні позитивні зміни за всіма компонентами виконавчої майстерності у середньому від 12,4 % до 21,0% ($p < 0,05$). Водночас достовірність розрізень у спортсменів КГ підтвердилася лише у компонентах «динамізм, експресія та наявність кульмінаційних моментів у композиції», а також «свобода, легкість, невимушеність, пластичність рухів, ритмічність виконання вправи» ($p < 0,05$) і становила у середньому 12%. Можна сподіватись, що триваліший термін занять хореографією з використанням засобів розвитку артистизму та виразності міг супроводжуватися більш суттєвими змінами, однак було вирішено припинити експеримент і дати можливість спортсменам обох груп займатися за розробленою програмою, ефективність якої була підтверджена в ході педагогічного експерименту.

Висновки

1. У ТЕВС, пов'язаних з проявом культури рухів, ХП стала невід'ємною складовою частиною процесу підготовки спортсменів на різних етапах спортивного удосконалення. Головна мета ХП у спорті – це виховання культури рухів, а також артистичності та виразності. Однак спорт як специфічна галузь естетичної діяльності потребує своєї особливої мови для прояву артистичності, виразності та виконавської майстерності, а також власних критеріїв їх оцінювання.

2. Виконавська майстерність у ТЕВС є комплексною характеристикою і складається з багатьох компонентів, які умовно можна представити як зміст композицій (склад елементів, їх підпорядкованість, логічність, цілісність, оригінальність, зв'язок з музикою) і спосіб виконання (стабільність, динамічність, швидкість, амплітуда, легкість, невимушеність, пластичність, чистота, виразність, ритмічність, чіткість, музикальність).

3. Виразальні засоби хореографії допомагають розвинути у спортсменів танцювальність, музикальність, емоційність, розкривають індивідуальні артистичні риси виконавців і загалом сприяють підвищенню рівня виконавчої майстерності спортсменів. Підґрунтям для розвитку виразності та артистизму спортсменів у ТЕВС слугує різноманіття всіх форм хореографічного мистецтва: класичний, народно-сценічний, характерний, сучасний, бальний танець, елементи вільної пластики, пантоміма, міміка, імпровізація, а також специфічні елементи вибраного виду спорту.

4. Результати педагогічного спостереження, виконаного на навчально-тренувальних заняттях зі спортсменами 10–12 років, які займаються ТЕВС, а також опитування фахівців свідчать про відсутність одностайної думки тренерів і хореографів щодо розвитку виразності та артистизму в процесі ХП. Отримані дані можна пояснити відсутністю спеціальної літератури та недостатньо розробленою системою хореографічної підготовки у спорті. Проте всі респонденти вважають, що вміння спортсменів передати свої почуття, використати якнайкраще музичний супровід, виконати вправу артистично і виразно значно впливає на оцінку суддів і враження глядачів.

5. Результати експертного оцінювання прояву компонентів виразності та артистизму свідчать, що найгірше всього спортсмени вміють створити емоційно-руховий образ у своїй змагальній вправі ($3,8 \pm 1,1$ бала). Водночас найвищим балом експерти оцінили відповідність музичного супроводу підготовленості учасника експерименту ($6,4 \pm 1,8$ бала), що можна віднести до позитивних моментів у роботі тренерів і хореографів, ніж прояву артистичності самих спортсменів.

6. У процесі досліджень була розроблена програма розвитку виразності та артистизму з використанням різноманітних засобів хореографії для спортсменів 10–12 років, які займаються

окремими ТЕВС (спортивна акробатика, естетична гімнастика та черліденг). Програма включала мету, завдання, а також засоби і методи, що давали змогу підвищити виконавську майстерність спортсменів. Серед засобів були виділені: вправи класичного, народно-сценічного, спортивного бального і сучасного танцю біля опори та посеред залу, елементи вільної пластики, стрибки, повороти, рівноваги, вправи музично-ритмічного виховання, імпровізації, пантоміми та інші.

7. Експериментальна перевірка розробленої програми розвитку виразності та артистизму з використанням засобів хореографії відбувалася в процесі педагогічного експерименту, який тривав шість місяців. Отримані дані свідчать, що у спортсменів ЕГ 10–12 років, які займалися за розробленою програмою, відбулися позитивні достовірні зміни у виконавчій майстерності за всіма компонентами виразності у середньому від 12,4 % до 21 % ($p < 0,05$). Водночас достовірність розрізень у спортсменів КГ підтвердилася лише у компонентах «динамізм, експресія та наявність кульмінаційних моментів в композиції», а також «свобода, легкість, невимушеність, пластичність рухів, ритмічність виконання вправи» ($p < 0,05$) і становила у середньому 12 %.

Можна сподіватись, що триваліший термін занять хореографією з використанням засобів розвитку артистизму, виразності та виконавчої майстерності міг супроводжуватися більш вираженими змінами, однак було вирішено припинити експеримент і дати можливість спортсменам обох груп займатись за розробленою програмою, ефективність якої була підтверджена в ході педагогічного експерименту.

Перспективи подальших досліджень полягатимуть у розробці програми розвитку виразності та артистизму кваліфікованих спортсменів з використанням різноманітних засобів хореографії, а також методів і форм проведення навчально-тренувальних занять.

Література:

1. Артем'єва Г.П., Мошенська Т.В. Роль і значення хореографії у гімнастичних і танцювальних видах спорту. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2018. № 4 (65). С. 32–36.
2. Білецька І.Г. Музично-ритмічне виховання у видах спорту естетичної спрямованості : навчальний посібник. Харків : ХДАФК, 2017. 126 с.
3. Вiner-Усманова І.А. Артистичність в художественной гимнастике, 2012. 112 с.
4. Голдрич О.С. Методика викладання хореографії. Львів : Сполом, 2006. 84 с.
5. Гоцалюк А.А. Хореографія як засіб вираження поліжанрових художніх форм. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди*. 2019. С. 280–285.
6. Мазепа І.А. Компоненти артистизма и методы его развития. *Ученые записки университета имени П.Ф. Лесгафта*. 2010. № 1 (59). С. 42–45.
7. Отич О. Розвиток творчої індивідуальності особистості засобами хореографічного мистецтва. 2010. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/OD/2010_2/1000_MZHM.pdf.
8. Свидлер Т.А., Тимакова Т.С. Пути повышения качества подготовки высококвалифицированных спортсменов в парной акробатике. *Вестник спортивной науки*. 2009. № 4. С. 8–9.
9. Сосіна В. Шляхи вдосконалення виразності рухів як складової виконавчої майстерності спортсменів у видах спорту зі складною координацією. *Вісник Львівського університету*. 2014. Вип. 14. С. 155–159.
10. Сосіна В.Ю. Хореографія в спорті : навчальний посібник. Київ : Олімпійська література, 2021. 280 с.

References:

1. Artemieva H.P., Moshenska T.V. (2018) Rol i znachennia khoreografii u himnastychnykh i tantsiuvalnykh vydakh sportu [The role and significance of choreography in gymnastics and dance sports]. *Slobozhanskyi naukovo-sportyvnyi visnyk*. № 4(65). S. 32–36 [in Ukrainian].
2. Biletska I.H. (2017) Muzychno-rytmichne vykhovannia u vydakh sportu estetychnoi spriamovanosti [Musical and rhythmic education in sports of aesthetic orientation]. *Navchalnyi posibnyk*. Kharkiv : KhDAFK, 126 s. [in Ukrainian].
3. Viner-Usmanova I.A. (2012) Artistry in rhythmic gymnastics. 112 p.

4. Holdrych O.S. (2006) *Metodyka vykladannia khoreohrafi* [Methodology of teaching choreography]. Lviv : Spolom. 84 s. [in Ukrainian].
5. Hotsaliuk A.A. (2019) *Khoreohrafiia yak zasib vyrazhennia polizhanrovkykh khudozhnykh form* [Choreography as a means of expressing polygenre artistic forms]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni H.S. Skovorody*. S. 280–285 [in Ukrainian].
6. Mazepa I.A. (2010). The components of the artistry and techniques of development. *Uchenye zapiski universiteta imeni P.F. Lesgafta*. Vol. 59, № 1. P. 42–45.
7. Otych O. (2010) *Rozvytok tvorchoi indyvidualnosti osobystosti zasobamy khoreorafichnoh mystetstva*. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/OD/2010_2/10OOMZHM.pdf [in Ukrainian].
8. Svidler T.A. and Timakova T.S. (2009) Ways of improvement of quality of preparation of highly skilled athletes in pair acrobatics. *Bulletin of sports science*, № 4. P. 8–9.
9. Sosina V. (2014) *Shliakhy vdoskonalennia vyraznosti rukhiv yak skladovoi vykonavchoi maisternosti sportsmeniv u vydakh sportu zi skladnoiu koordynatsiieiu* [Ways of improving expressiveness of movements as a component of the executive skill of athletes in sports with complex coordination]. *Visnyk Lvivskoho universytetu*. Vyp. 14. S. 155–159 [in Ukrainian].
10. Sosina V.Yu. (2021) *Khoreohrafiia v sporti* [Choreography in sports] : navchalnyi posibnyk. Kyiv : Olimpiiska literatura, 280 s.

Sosina Valentyna, Boyko Andriy, Tokar Tetyana

PROGRAM FOR THE DEVELOPMENT OF EXPRESSION AND ARTISTRY IN 10–12-YEAR-OLD ATHLETES WHO ARE ENGAGED IN TECHNICAL AND AESTHETIC SPORTS

The article examines the importance of expression and artistry in performing competitive exercises with the use of choreography in representatives of technical and aesthetic sports (TAS). In the mentioned sports, choreographic training (CT) has long become an integral part of training athletes from beginners to high-class masters. The main goal of CT in sports is the education of the culture of movements, including artistry and expressiveness which are evaluated by judges on a par with the technical component. Artistry and expressiveness are quite complex concepts that determine the subjective opinion of judges and audience and cannot be accurately measured. There are various requirements for performing competitive exercises, in particular, they must be performed technically correctly (in accordance with biomechanical laws and competition rules), timely, efficient, stably, etc. TAS also advance requirements for aesthetics, artistry, and expressiveness of performing technical actions and combinations. Evaluating the performances of the best TAS athletes, one can note the freedom, lightness, ease, plasticity, rhythmicity, and originality of performance, the connection of movements with music and the creative nature of the compositions.

*Artistry can be considered as an opportunity to show one's individuality: artistic, creative, and personal. Moreover, the very word "artistry" is primarily associated with acting, and its real embodiment is manifested in the stability of performance and spontaneous improvisational expressiveness. Expressiveness is a multifaceted phenomenon that can manifest itself in various spheres of human activity: arts, sports, and professional activity. Each area has appropriate means of expression: colors (their color, saturation), sounds (height, strength, timbre), body movements (poses, gestures, facial expressions), etc. Sport, as a specific branch of aesthetic activity, requires not only its special language for expressiveness and artistry but also its criteria for their development and evaluation. Therefore, athletes and coaches, using the means of developing expressiveness and artistry borrowed from art, should not equate them with manifestations of the artistry of a stage actor. **Materials and methods.** The following methods were used in the present research: theoretical analysis and generalization of data from scientific-methodological and specific literature, information resources of the Internet, pedagogical observations; survey; expert assessment method, pedagogical experiment, and methods of mathematical statistics. **Results.** Based on a survey of TAS specialists, pedagogical observations at educational and training classes in sports acrobatics, sports aerobics, cheerleading, sports ballroom dancing, acrobatic rock and roll, aesthetic group gymnastics, as well as original experience, it was developed a program and CT means and methods given the specifics of the sports activities of TAS athletes aged 10–12, which contribute to the progress of expressiveness and artistry. As a result of the analysis of the performances of qualified TAS athletes,*

the components of performance skill were identified, which can be conventionally represented as: the content of the compositions, as well as the nature and method of performing movements, elements, combinations, and competitive compositions in the chosen sport. As a result of the analysis of the performances of qualified TAS athletes, the components of performance skill were identified, which can be conventionally represented as the content of the compositions, as well as the nature and method of performing movements, elements, combinations, and competitive compositions in the relevant sport. Therefore, performance mastery is a complex characteristic and consists of many components that should be taken into account during its improvement. After the expert assessment of expressiveness and artistry, it was found that it is difficult for athletes aged 10–12 years to create an emotional-motor image in their competitive exercise, while experts rated highly the suitability of the musical accompaniment to the athletes' proficiency. In the course of research, a program for the development of expressiveness and artistry was formulated using various means of choreography (exercises of classical, folk stage, sports ballroom and modern dance, elements of free plasticity, jumps, turns, balance, exercises of musical and rhythmic education, improvisation, pantomime and others) for TAS athletes aged 10–12 years. The program included the goal, tasks, as well as means and methods that assisted in advancing the performance skills of athletes and took into account the specifics of sports activity. The obtained data show that the athletes of the experimental group (EG), who practiced according to the relevant program for expressiveness and artistry using the means of choreography, experienced significant changes in their performance skills in all its components. At the same time, the reliability of distinctions among female athletes of the control group (CG) was confirmed only in the components of "dynamism, expression, and the availability of composition culminating moments", as well as "freedom, lightness, ease, plasticity of movements, and exercise rhythmicity". **Conclusions.** *Sport, as a specific kind of aesthetic activity, needs not only its special language for expressiveness but also criteria for its development and evaluation. The findings of academic observation carried out at educational-training sessions, as well as the survey of specialists, prove the lack of a unanimous opinion of coaches and choreographers regarding the method of developing expressiveness and artistry during CT. The outcome of the expert evaluation of the manifestation of expressiveness and artistry indicate that athletes aged 10–12 years are not good at creating an emotional and motor image in their competitive exercise, but the experts rated highly the suitability of the musical accompaniment for their training. In the course of research, it was drafted a program for the development of expressiveness and artistry using various means of choreography for TAS athletes aged 10–12 years. It included the goal, tasks, as well as means and methods that assisted in advancing the performance skills of athletes. Experimental verification of the program shows reliable positive changes in the performance skills of EG athletes aged 10–12 years in all expressiveness components.*

Key words: *technical and aesthetic types, sports, artistry, expressiveness, means, choreography.*

УДК 371.9+305.908.161+305.908.162+613.7
DOI <https://doi.org/10.24195/olympicus/2023-2-10>

Форосян Ольга Іванівна

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри дефектології та фізичної реабілітації
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
ORCID ID: 0000-0001-6084-2160

ПРОФЕСІЙНА ГОТОВНІСТЬ СТУДЕНТІВ ДО ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА» В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА

У статті визначається пріоритетний напрям роботи Нової української школи – професійна підготовка вчителів в інклюзивному середовищі. У результаті дослідження підтверджено, що суспільно-політичні зміни в Україні суттєво змінили сутність професійної діяльності вчителів фізичного виховання, а традиційний зміст, форми й методи підготовки вчителів фізичного виховання неповною мірою відповідають вимогам сьогодення. У статті розроблена методика оцінки готовності студентів до викладання дисципліни «Фізична культура» в інклюзивних класах. Зазначена методика включала: тестові завдання для оцінки рівня теоретичної підготовки студентів, роботу зі складання анамнезу дитини, складання індивідуальної програми фізичного виховання дитини із сенсорними вадами в інклюзивному середовищі. Застосування нашої методики оцінки показало, що вона дозволяє більш диференційовано і ретельно оцінити рівень готовності студентів до подальшої роботи з фізичного виховання у інклюзивних класах. Рівень, якість і успішність підготовки студентів експериментальної групи виявились вищими, ніж у студентів контрольної.

Ключові слова: фізичне виховання, інклюзія, оцінка, діти з ООП.

Постановка проблеми. Розвиток сучасної України й інтеграція в європейський простір висуває нові більш високі вимоги до професійної підготовки фахівців різних напрямів, це потребує суттєвих змін у професійній підготовці. Вивчення та узагальнення наукових джерел у галузі фізичного виховання в умовах інклюзивної освіти показало, що вітчизняними науковцями висвітлені лише поодинокі аспекти цієї проблеми. Висвітлення проблем законодавчої бази та загальних засад інклюзивної освіти в Україні (А. Колупаєва, 2010, 2012; А. Поліхроніди, 2016), окремі проблеми фізичного виховання дошкільників в умовах інклюзивного середовища (Н. Горопаха, 2014; В.М. Пасічник, В.Р. Пасічник, 2017), пошуки раціонального поєднання, оцінка переваг та недоліків спільного і роздільного фізичного виховання дітей з особливими освітніми потребами та їхніх одноліток (І. Омеляненко, 2018); питання специфіки загальних теоретико-методичних основ підготовки вчителів фізичної культури проаналізовано в дослідженнях Т. Дерези (2017), Н. Степанченко (2017), М. Данилевич (2015); питання щодо теоретико-методичного стану підготовки фахівців фізичного виховання та спорту до роботи в умовах центрів інваспорту розглянуто О. Томащук (2017); формування готовності до професійної діяльності майбутніх учителів фізичного виховання досліджують такі провідні науковці, як В. Шафранський (2011), І. Скрипка (2020), Л. Чалій (2017).

Проблема вивчення професійної готовності майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до роботи з дітьми з особливими потребами залишається мало дослідженою у доступних вітчизняних та зарубіжних літературних джерелах.

Аналіз досліджень і публікацій. Вивчення та узагальнення наукових джерел у галузі фізичного виховання в умовах інклюзивної освіти показало, що вітчизняними науковцями висвітлені лише поодинокі аспекти цієї проблеми. Проблема вивчення професійної готовності майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до роботи з дітьми з особливими потребами залишається малодослідженою. Висвітлення проблем законодавчої бази та загальних засад інклюзивної освіти в Україні розглядалися такими дослідниками, як: І. Боднар (2015),

А. Колупасва, О. Таранченко (2012, 2015); окремі проблеми фізичного виховання дошкільників в умовах інклюзивного середовища вивчали Н. Горобаха (2014), В.М. Пасічник, В.Р. Пасічник (2017); пошуки раціонального поєднання, оцінка переваг та недоліків спільного і роздільного фізичного виховання дітей з особливими освітніми потребами та їхніх одноліток виокремлено І. Омеляненко, (2018); питання специфіки загальних теоретико-методичних основ підготовки вчителів фізичної культури проаналізовано в дослідженнях Т. Дерези (2017), Н. Степанченко (2017), М. Данилевич (2015); питання щодо теоретико-методичного стану підготовки фахівців фізичного виховання та спорту до роботи в умовах центрів інваспорту розглянуто О. Томащук (2017); формування готовності до професійної діяльності майбутніх учителів фізичного виховання досліджують такі провідні науковці, як В. Шафранський (2011), І. Скрипка (2020), Л. Чалій (2017).

На думку О. Попової [9], поняття «готовність» корелює із поняттям «підготовленість». Авторка робить цілком правомірний висновок, що ключовим словом у цьому випадку є «стан мобілізації», адже симетричне визначення представлено в психологічному словнику, а саме: «положення підготовленості, в якому організм налаштований на дію чи реакцію».

У дослідженні [4] категорія «готовність» виступає родовим поняттям стосовно поняття «компетентність»; О. Шевченко [11] стверджує, що готовність, на відміну від компетентності, не зумовлюється професійно-соціальним досвідом людини; Н. Степанченко [10] вважає, що готовність до дії визначається сукупністю чинників, що характеризують різні рівні та сторони готовності: фізичну підготовленість, необхідну нейродинамічну забезпеченість дії, психологічні умови здійснення діяльності.

За М. Данилко (1998), готовність майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності характеризується інтегративним станом особистості, що включає оптимальну систему знань, умінь, навичок, потреб, мотивів і здібностей, тобто все те, що становить професійні якості фахівця та його ставлення до діяльності. На думку Р. Маслюк [6], структура готовності вчителя фізичної культури складається з таких компонентів: духовний компонент професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури складається з формування наукового світогляду, моральної свідомості та естетичного досвіду; психологічний компонент пов'язаний з формуванням емоційно-чуттєвої, інтелектуальної та волевої активності вчителя; рівень фізичної підготовки складається з формування загальнофізичних, психофізіологічних і спортивних якостей учителя; комунікативний компонент представлено педагогічним тактом, стилем і образом поведінки вчителя фізичної культури; інформаційний компонент складається з освоєння соціальної, наукової та естетичної інформації, необхідної вчителю; організаційний компонент складається з оволодіння учителем методами організації фізкультурно-оздоровчої роботи, занять з фізичного виховання в школі і спортивного тренування; креативний компонент – це виявлення творчого натхнення, педагогічного пошуку та участь у науково-дослідній діяльності вчителя фізичної культури.

Одним з пріоритетних напрямів роботи нової української школи (НУШ) є професійна підготовка вчителів в інклюзії з опором на досвід європейських фахівців. Як зазначає О. Головіна [3]: «Навчання з інклюзивної освіти зазвичай у Європі проводять трьома способами:

1. «Дискретні» курси або окремі програми, що вимагають від викладачів перед початком пройти один або кілька курсів, орієнтованих на спеціальну/інклюзивну освіту. Ці курси або модулі розроблені для підтримки інклюзивної практики.

2. «Інтегровані» курси розроблені завдяки співпраці між викладачами загальноосвітніх та спеціальних навчальних закладів. В «інтегрованій» моделі педагога та вчителі спеціальної освіти проходять деякі курси разом, і курсова робота має на меті доповнити одне одного.

3. «Об'єднані» курси – це спільна робота фахівців країн ЄС. Вони містять досвід кожної окремої країни і розраховані для початкового рівня викладачів, які будуть працювати з учнями з особливими освітніми потребами».

Цілком погоджуємось із доцільністю такого розподілу, і наше дослідження проводилось саме в межах роботи з підготовки початкового рівня вчителів фізичної культури на базі ЗВО,

що займаються підготовкою фахівців з фізичного виховання. З огляду на це має сенс включення у навчальний план обов'язкового компонента щодо підготовки майбутніх учителів фізичної культури до проведення уроків фізичної культури та проведення навчально-виховної роботи в інклюзивних класах.

Н. Щекотиліна [12] у своєму дослідженні дійшла висновку: «Науково обґрунтовано педагогічні умови, що забезпечують підготовку майбутніх учителів фізичної культури до індивідуальної роботи з учнями в умовах інклюзії: інклюзивна спрямованість змісту фахових та професійно-зорієнтованих дисциплін з фізичної культури; концентрація уваги студентів на здоров'язбережувальному сегменті індивідуальної роботи з учнями в умовах інклюзії; залучення майбутніх учителів фізичної культури до розробки варіативних моделей індивідуальної роботи з учнями в умовах інклюзії».

З європейського досвіду виокремили чотири основні цінності в роботі вчителів в інклюзивній освіті:

1. Цінування різноманітності учнів – різниця між учнями розглядається як ресурс та переваги для освіти.
2. Підтримка всіх учнів – викладачі мають великі очікування щодо досягнень усіх учнів.
3. Робота з іншими – співпраця та робота в команді є важливими підходами для всіх учителів.
4. Постійний персональний і професійний розвиток – викладання є навчальною діяльністю, і викладачі беруть на себе відповідальність за власне навчання протягом усього життя.

Антуола Кефалліноу (2020) відзначила необхідність переосмислення інклюзивних компетентностей у межах ширших навчальних умінь і навичок: «Це не повинна бути розробка «спеціальних» компетентностей для задоволення потреб конкретних учнів. Насправді «спеціальна» освіта і «спеціальні» методи викладання та стратегії самі собою не виявились досить відмінними від тих, які використовуються для навчання всіх учнів. Тому замість зосередження на спеціальній освіті у викладачів слід розвивати відповідні вміння з питань інклюзивної педагогіки, навчати підходів, орієнтованих на індивідуальні потреби учнів, співпраці та вирішення практичних проблем. Це вимагає кардинальних змін у ставленні вчителів та викладачів ВНЗ до різноманітності та їхнього мислення щодо навчальної програми, педагогіки та оцінювання».

Мета дослідження – розроблення ефективної системи оцінки готовності студентів до викладання дисципліни «Фізична культура» в інклюзивному середовищі.

Завданнями дослідження стали створення теоретично обґрунтованої системи оцінки готовності студентів до проведення роботи з фізичного виховання в умовах інклюзивного середовища та перевірка ефективності її застосування на практиці.

Виклад основного матеріалу дослідження. У наших попередніх роботах ми висвітлювали окремі проблеми, що постають перед вчителями фізичної культури, які вже працюють в інклюзивних класах, та окреслили основні напрями такої роботи.

Ми зробили спробу вирішити проблему оцінки готовності студентів, які пройшли курс з дисципліни «Адаптивна фізична культура» на базі університету Ушинського і готуються для проходження педагогічної практики як учитель фізичної культури, у тому числі в інклюзивному середовищі.

У педагогічній експертизі виокремлюються такі компоненти: змістовий, організаційний, технологічний, оцінно-результативний. Для успішної оцінки готовності майбутнього учителя фізичного виховання щодо роботи з дітьми, які мають сенсорні порушення, необхідно розробити критерії оцінки рівня наявних теоретичних знань та практичних навичок на кожному етапі навчально-виховної роботи.

Вчителі, які працюють в інклюзивних класах, мають чітко розуміти мету і поточні завдання фізичного виховання учнів із сенсорними вадами, що насамперед зорієнтовані на задоволення власних потреб зазначених дітей їх сімей. Крім того, вчителі мають усвідомлювати завдання суспільства щодо навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами (ООП).

Після визначення мети фізичного виховання конкретної дитини з ООП учитель повинен визначити поточні завдання фізичного виховання. Тобто він має передбачати, з якими

проблемами він може стикнутися під час навчання і виховання конкретної дитини задля досягнення визначеної мети. Вміння бачити конкретну мету виховання дитини із сенсорними вадами є вкрай необхідним для складання плану дій щодо її досягнення, але дуже часто вчителі працюють, не маючи конкретної мети, а лише намагаються дати дитині фізичне навантаження, так би мовити чимось її зайняти, тобто процес фізичного виховання є некерованим та стихійним і внаслідок цього має дуже низьку ефективність. Наявність мети є важливою також і для самої дитини, адже її досягнення є потужним психологічним стимулом для подальшої роботи із самовдосконалення.

Поставлена мета фізичного вдосконалення веде до виникнення проблем, пов'язаних з її досягненням: низький рівень теоретичної підготовки, низький рівень фізичної підготовки, розробка методів та прийомів наочних засобів навчання (відповідних для конкретної дитини) тощо.

На наступному етапі вчитель повинен вибрати адекватні шляхи подолання визначених проблем, спираючись на наявні матеріальні і інтелектуальні ресурси. Все це має бути зроблене з урахуванням специфічних перешкод, пов'язаних з наявністю вад у дитини. В тому числі вчитель має володіти навичками визначення сильних та слабких сторін конкретної дитини, її вподобань, здібностей та інтересів. На цьому етапі безпосередньо будується частина індивідуальної програми розвитку дитини з фізичного виховання.

Далі наступає етап практичної реалізації програми, на якому необхідною умовою є володіння вчителем навичками організації рухової діяльності дитини з ООП у спортивній залі та на спортивному майданчику з урахуванням багатьох особливостей уроку (тип уроку, кількість дітей, тема та ін.).

У процесі роботи з фізичного виховання вчителю необхідно постійно здійснювати поточний та заключний контроль, для чого він повинен знати особливості засобів і методів відповідної оцінки з урахуванням наявних психофізичних вад у дитини.

Визначення вимог щодо діяльності учителя у роботі в інклюзивному середовищі дозволяє конкретизувати як зміст навчальної програми для студентів інститутів фізичної культури та спорту за дисципліною «Адаптивна фізична культура», так і є підставою для розроблення критеріїв оцінювання компетентності вчителів фізичної культури для здійснення роботи з фізичного виховання в інклюзивному середовищі.

Оцінку рівня підготовленості для роботи в інклюзивних класах ми пропонуємо здійснювати відповідно до результатів виконання тестового завдання зі складання і поетапної реалізації частини індивідуальної програми фізичного розвитку учня з вадами психофізичного розвитку (щось на зразок комп'ютерної гри, у якій на початку студент проходить тестування з теоретичних основ роботи з фізичного виховання, де за правильну відповідь на кожне питання заробляє визначену кількість балів, яка збільшується або зменшується залежно від правильності виконаних завдань; на наступному етапі студенту пропонується виконати завдання з розроблення індивідуальної програми з фізичного виховання для дитини з психофізичними вадами, враховуючи її індивідуальні особливості, далі вибрати засоби і методи фізичного виховання і на заключному етапі провести оцінку ефективності реалізації розробленої програми) за такими рівнями, як:

– високий – студент володіє теоретичними знаннями у галузі законодавчої бази, психофізичних особливостей дітей з різними вадами психофізичного розвитку, наявних методик роботи з фізичного виховання з дитиною, яка має вади психофізичного розвитку; творчо підходить до виконання завдань, не застосовуючи підказки, володіє методиками інтерпретації отриманих результатів і робить висновки щодо напрямів подальшої роботи;

– добрий – студент володіє теоретичними знаннями на достатньому рівні, за допомогою підказок складає програму індивідуального фізичного розвитку дитини і реалізує її на практиці та здатний оцінити результати власної роботи;

– задовільний – студент володіє окремими теоретичними знаннями, за допомогою підказок здатний виконати завдання;

– незадовільний – студент не може виконати завдання.

Розділ теоретичне тестування має містити завдання за такими розділами, як:

- законодавча база інклюзивної освіти в Україні;
- особливості психофізичного розвитку дітей із сенсорними вадами;
- особливості застосування засобів фізичного виховання залежно від виду і ступеня психофізичного порушення та віку дитини;
- методика роботи з фізичного виховання для дітей з психофізичними вадами.

Оцінка першого етапу відбувається за допомогою тестування, у якому за кожну правильну відповідь студент отримує бали. Причому завдання має два рівні складності: у першому варіанті потрібно відповісти на питання самому, у другому – вибрати правильну (один чи кілька пунктів) відповідь зі списку запропонованих. Завдання оцінюються у балах. Кількість балів залежить від правильності та вибраного рівня складності. Причому рівень складності студент вибирає після ознайомлення з питанням, на яке треба дати відповідь.

На етапі проектування індивідуальної програми спочатку студенту пропонують скласти психофізичну характеристику конкретного учня. Для цього йому пропонують самому скласти анкету для опитування або вибрати запитання для такої анкети зі списку запропонованих (менший рівень складності). Тобто на цьому етапі також є два рівні складності і відповідно різна кількість набраних балів. Після складання анкети студенти обмінюються цими анкетами у випадковому порядку та відповідають на питання анкети власних колег. Результатом роботи є відповіді на анкету, відповідно до якої студент має можливість скласти і представити для оцінки експерта (викладача) психолого-педагогічну характеристику умовно учня із сенсорними вадами.

Якщо студент склав на мінімальний рівень теоретичне тестування, але не може виконати наступний етап і самостійно скласти психолого-педагогічну характеристику, він не отримує балів за цей етап роботи, але бере участь у подальшому оцінюванні, отримавши психолого-педагогічну характеристику учня від викладача та надалі виконує роботу на підставі цієї характеристики.

Наступним етапом роботи є створення програми індивідуального фізичного розвитку для дитини у процесі уроків фізичної культури. Така програма передбачає:

- тематичний зміст;
- перелік практичних індивідуальних завдань для учня за темами;
- перелік форм роботи та окремі завдання, що учень виконує разом з усім класом;
- комплекс вправ для підвищення рівня індивідуальної фізичної підготовки;
- перелік контрольних заходів.

На останньому етапі студент, який проходить тестування, складає короткий аналіз власної роботи, у якому зазначає успішність виконаної роботи, підкреслює, що у цій роботі, на його думку, він зробив найкраще та з якими труднощами стикнувся.

Позитивну оцінку на достатньому рівні студент отримує, навіть якщо здатний пройти тільки теоретичне тестування та скласти програму індивідуального розвитку на уроках фізичної культури.

Запропонована нами оцінка здібності студента до викладання уроків фізичної культури у інклюзивних класах є комплексною та дозволяє оцінити всі боки його підготовки та насамперед виявити напрям для подальшого самовдосконалення у процесі подальшої роботи вчителем та у процесі підвищення кваліфікації. Крім того, сам процес тестування закладає у студента (навіть якщо він не справився з його виконанням) знання щодо послідовності роботи вчителя з дитиною у інклюзивному класі, адже охоплює весь процес від ознайомлення з теоретичними основами роботи з фізичного виховання з дітьми, які мають ООП.

Педагогічне дослідження запропонованої методики ми проводили на базі навчально-наукового інституту фізичної культури, спорту та реабілітації ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського». У дослідженні брали участь здобувачі першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Зазначена методика була розроблена у зв'язку із необхідністю викладання кількох модулів навчальної дисципліни «Адаптивне фізичне виховання» в умовах дистанційного навчання.

У дослідженні взяли участь 36 студентів, які були розділені на дві групи по 18 студентів. Перша складала тематичне підсумкове оцінювання у вигляді звичайної співбесіди на платформі teams. Друга – за запропонованою і описаною нами вище методикою.

Порівняльні результати дослідження представлені у таблиці.

Таблиця

Оцінка готовності студентів контрольної і експериментальної груп до роботи з фізичного виховання в інклюзивному середовищі (%)

Група студентів	Високий	Добрий	Задовільний	Незадовільний	Успішність	Якість
Контрольна	15,9	32,2	41,0	10,9	82,2	43,3
Експериментальна	16,7	41,7	33,3	8,3	91,7	58,3

Як ми бачимо із таблиці, успішність та якість оцінки навичок студентів експериментальної групи щодо викладання фізичної культури в умовах інклюзії виявились вищими, ніж у студентів контрольної.

Хочемо окремо підкреслити, що безперечною перевагою запропонованої нами методики оцінки є всебічний аналіз знань і практичних навичок у складанні індивідуальної програми фізичного виховання, що продемонстрували студенти другої групи. Перевагою нашої методики є також більш диференційована та точна оцінка підготовки студента. Разом із тим запропонований нами варіант оцінки підготовки студентів побудований так, що під час виконання контрольних завдань відбувається навчання, адже студент отримує практичні навички зі складання індивідуальної програми розвитку для дитини із сенсорними вадами. Більше того, проведення самоаналізу наприкінці самостійної роботи дає можливість студенту зробити висновок щодо недоліків власної підготовки. Натомість, звичайне опитування не дає можливості всебічно оцінити рівень теоретичної підготовки студента і практично не дає можливості з'ясувати наявність у нього практичних навичок складання програми індивідуального розвитку.

Висновки. У процесі нашого дослідження ми розробили систему оцінки готовності студентів до викладання дисципліни «Фізична культура» в інклюзивних класах та перевірили на практиці її ефективність.

Практичне застосування нашої методики оцінки показало, що вона дозволяє більш диференційовано і ретельно оцінити рівень готовності студентів до подальшої роботи з фізичного виховання у інклюзивному середовищі. У самому процесі тестування студенти експериментальної групи отримували практичні навички зі складання індивідуальної програми фізичного розвитку дитини з ООП. Застосування зазначеної методики також дозволяє суттєво зекономити час викладача, адже на перевірку роботи витрачається значно менше часу, ніж на усне опитування студента. Якість і успішність студентів експериментальної групи виявились вищими відповідно на 9,5 % та 15 % , ніж у студентів контрольної. В умовах дистанційного навчання розроблена нами методика оцінки компетентності у викладанні фізичної культури в умовах інклюзивного навчання дітей із ООП є безперечно більш ефективною та зручною як для викладача, так і для студентів.

Перспективи подальших досліджень. Подальші дослідження, на наш погляд, мають бути спрямовані на розроблення методичних рекомендацій щодо взаємодії вчителя фізичної культури та помічника вчителя (наявність якого передбачена чинними законодавчими актами) на уроці фізичної культури у інклюзивному середовищі у плані допомоги дитині під час реалізації завдань індивідуальної програми розвитку з фізичного виховання.

Література:

1. Боднар І.Р. Специфічні принципи інтегративного фізичного виховання школярів. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві* : збірник наукових праць. 2015. № 1 (29). С. 5–9.
2. Борисенко Л.Л. Підвищення ефективності процесу фізичного виховання в умовах інклюзивної освіти. *Надання освіти з особливими потребами в умовах інклюзивного освітнього*

простору : збірник матеріалів регіональної науково-практичної конференції. Лисичанськ : ВП ЛПК ЛНУ: ТОВ «КИТ – Л», 2015. С. 23–26.

3. Головіна О. Професійна підтримка вчителів в інклюзії: європейський досвід. *Сайт НУШ*. 10.01.2020 р. URL: <https://nus.org.ua/articles/profesijna-pidtrymka-vchyteliv-v-inklyuziyi-yevropejskyj-dosvid/>.

4. Горобаха Н.М. Фізичне виховання дошкільників та молодших школярів у контексті інклюзивної освіти: проблеми наступності та перспективності. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*. 2014. Вип. 10. С. 11–15.

5. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Педагогічні технології інклюзивного навчання : навчально-методичний посібник. Київ. 2015. АТОПОЛ, 136 с.

6. Маслюк Р. Особливості багаторівневої професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури в контексті навчального комплексу «педагогічний коледж–педагогічний університет». *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2019. Вип. 2. С. 69–77.

7. Омеляненко І.О. Дидактичне забезпечення фізичного виховання школярів у гетерогенних групах в умовах інклюзивної освіти. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2018. № 1. С. 91–94. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhist_2018_1_22.

8. Пасічник В.М., Пасічник В.Р. Проблеми реалізації інклюзивного фізичного виховання дітей дошкільного віку. Матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції «Фізична культура, спорт та здоров'я» (Харків, 7–8 грудня 2017 року). 2017. С. 80–83.

9. Попова О.В. Теоретико-методичні засади професійно-мовленнєвої підготовки майбутніх перекладачів китайської мови в умовах університетської освіти : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». 2017. Одеса, 44 с.

10. Степанченко Н.І. Система професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у вищих навчальних закладах : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04. Вінниця, держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2017. 629 с.

11. Шевченко В. Підготовка майбутніх педагогів до роботи в умовах інклюзивної освіти. *Humanitarium*. 2018. Том 42. Вип. 2. С. 162–170.

12. Щекотиліна Н.Ф. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до індивідуальної роботи з учнями в умовах інклюзії : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Південноукраїнський національний пед ун-т ім. К.Д. Ушинського. Одеса, 2019. 246 с.

References:

1. Bodnar I.R. (2015) Specific principles of integrative physical education of schoolchildren. *Physical education, sports and health culture in modern society: a collection of scientific papers*. № 1 (29). P. 5–9.

2. Borysenko L.L. (2015) Increasing the effectiveness of the process of physical education in the conditions of inclusive education. *Providing education with special needs in the conditions of an inclusive educational space : Proceedings of the regional scientific and practical conference*. Lysychansk : VP LPK LNU: LLC “KIT – L”, 2015. P. 23–26.

3. Golovina O. Professional support of teachers in inclusion: European experience. *NUS website*. 10.01.2020. Retrieved from: <https://nus.org.ua/articles/profesijna-pidtrymka-vchyteliv-v-inklyuziyi-yevropejskyj-dosvid/>.

4. Goropakha N.M. (2014) Physical education of preschoolers and junior high school students in the context of inclusive education: problems of continuity and perspective. Updating the content, forms and methods of education and upbringing in educational institutions. Issue 10. P. 11–15.

5. Kolupaeva A.A., Taranchenko O.M. (2015) Pedagogical technologies of inclusive education : teaching method. manual Kyiv. АТОПОЛ, 136 p.

6. Maslyuk R. (2019) Peculiarities of multi-level professional training of future physical education teachers in the context of the educational complex “pedagogical college–pedagogical university”. *Collection of scientific works of the Uman State Pedagogical University*. Issue 2. P. 69–77.

7. Omelyanenko I.O. (2018) Didactic provision of physical education of schoolchildren in heterogeneous groups in conditions of inclusive education. *Collection of scientific papers of the*

Khmelnitskyi Institute of Social Technologies of the University "Ukraine". № 1. P. 91–94. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhist_2018_1_22.

8. Pasichnyk V.M., Pasichnyk V.R. (2017) Problems of implementation of inclusive physical education of preschool children: materials of the XVII International Scientific and Practical Conference "Physical Culture, Sport and Health" (Kharkiv, December 7–8, 2017). P. 80–83.

9. Popova O.V. (2017) Theoretical and methodological principles of professional speech training of future translators of the Chinese language in the conditions of university education : author's abstract. thesis ... Dr. Ped. Sciences : 13.00.04 "Theory and methodology of professional education". Odesa, 44 p.

10. Stepanchenko N.I. (2017) The system of professional training of future teachers of physical education in higher educational institutions : dissertation. ... Dr. Ped. Sciences : 13.00.04. Vinnytsia. state ped. University named after M. Kotsyubynskyi. Vinnytsia. 629 p.

11. Shevchenko V. (2018) Preparation of future teachers to work in the conditions of inclusive education. *Humanitarian*. Volume 42. Issue 2. P. 162–170.

12. Shchekotylyna N.F. (2019) Pedagogical conditions for training future teachers of physical education for individual work with students in conditions of inclusion : diss. ... candidate Ped. Sciences : 13.00.04. South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushinsky. Odesa. 246 p.

Forostian Olha

STUDENTS' PROFESSIONAL READINESS TO TEACH THE DISCIPLINE "PHYSICAL CULTURE" AMIDST INCLUSIVE ENVIRONMENT

The article defines the priority direction of work of the New Ukrainian school – professional training of teachers in an inclusive environment. As a result of the study, it was confirmed that social and political changes in Ukraine significantly changed the essence of the professional activity of physical education teachers, and the traditional content, forms and methods of training physical education teachers do not fully meet the requirements of today. The article develops a methodology for assessing the readiness of students to teach the discipline "Physical culture" in inclusive classes. The specified methodology included: test tasks for assessing the level of theoretical training of students, work on compiling a child's history, drawing up an individual program of physical education of a child with sensory disabilities in an inclusive environment. The application of our evaluation method showed that it allows for a more differentiated and thorough assessment of the level of readiness of students for further work on physical education in inclusive classes. The level of quality and success of the training of the students of the experimental group turned out to be higher than that of the students of the control group.

Key words: physical education, inclusion, assessment, children with special needs.

УДК 796.011.3:37.015.3+615.825(045)
DOI <https://doi.org/10.24195/olympicus/2023-2-11>

Щекотиліна Наталя Федорівна

кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри гімнастики та спортивних єдиноборств
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
ORCID ID: 0000-0003-1312-7038

Бондаренко Ольга Вадимівна

кандидат біологічних наук, доцент,
доцент кафедри гімнастики та спортивних єдиноборств
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
ORCID ID: 0000-0002-0660-5460

ПРОБЛЕМИ СЬОГОДЕННЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У СПЕЦІАЛЬНІЙ МЕДИЧНІЙ ГРУПІ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У статті розкрито основні проблеми фізичного виховання у спеціальних медичних групах у закладах загальної середньої освіти.

Мета – ознайомлення із сучасною проблематикою цього питання в системі закладів загальної середньої освіти, визначення засобів і методів його вирішення.

Методи роботи: у роботі були застосовані методи теоретичного рівня дослідження: аналіз, порівняння, систематизація й узагальнення науково-методичної літератури, документів та інформаційних інтернет-ресурсів із досліджуваної проблеми.

Результати: фізична культура входить в освітній стандарт як один з основних предметів. Значущість фізичної культури проявляється в поліпшенні та підтримці здоров'я. Фахівці зазначають, що в умовах сучасного довкілля в дітей вкрай низький рівень здоров'я та фізичної активності. Роботі з учнями, що за станом здоров'я були віднесені до спеціальної медичної групи (СМГ), належить одне з важливих місць у реалізації завдань фізичної культури школярів у закладах загальної середньої освіти.

Систематичні заняття фізичною культурою в системі закладів загальної середньої освіти сприяють розвитку фізичних якостей, а найголовніше, стабілізують і поліпшують стан здоров'я дітей різного віку.

Висновки: теоретичний аналіз сучасних науково-методичних джерел засвідчив, що правильно підібрані методи та засоби впливу на організм дитини через фізичне виховання зміцнюють здоров'я дітей, поліпшують їх фізичний розвиток і емоційний настрій, що дуже важливо для дітей, яких віднесено до спеціальної медичної групи.

Ключові слова: урок фізичної культури, фізичне виховання, спеціальна медична група (СМГ).

Вступ. На думку дослідників Е. Сівохоп (2008 р.), І. Боднар (2013 р.), С. Бенедь, О. Малишева, Л. Самохіна [1; 7], нині захворюваність дітей шкільного віку зросла на 26,8 %. За результатами медичних оглядів, до категорії практично здорових школярів можна зарахувати не більше ніж 10 % учнів. За даними наукових досліджень, до 30 % дітей для занять із фізичної культури за станом здоров'я медики відносять до спеціальної медичної групи (далі – СМГ). У 1-х класах налічується 30 % дітей, які мають хронічні захворювання, у 5-х класах – 50 %, у 9-х класах – 64 %. Від 1-го до 9-го класу частота зниження гостроти зору зростає в 1,5 раз; частота порушень постави – в 1,5 раз; поширеність хвороб органів травлення – в 1,4 раз, хвороб ендокринної системи – у 2,6 раз. Водночас лише 5 % учнів, за даними медичної документації, належать до спеціальної медичної групи. Зокрема, у 1-му класі ослаблені діти становлять 2,8 %, у 2-му – 4,6 %, у третьому – 7,4 % [1; 3].

Мета дослідження – визначення оздоровчих аспектів для дітей, що віднесені до спеціальних медичних груп закладів загальної середньої освіти.

Методи дослідження. У роботі були застосовані методи теоретичного рівня дослідження: аналіз, систематизація й узагальнення науково-методичної літератури, інформаційних інтернет-ресурсів із досліджуваної проблеми.

Результати дослідження та їх обговорення. Зростання захворюваності з віком пов'язане зі збільшенням обсягу навчального навантаження. Робочий день сучасних учнів з урахуванням домашніх завдань триває 10–12 годин, що призводить до формування в дітей синдрому хронічної втоми та дезадаптаційних станів. Це посилюється зниженням обсягу рухової активності та скороченням часу перебування дітей на свіжому повітрі, додаючи ще реалії сьогодення дітей у стресових ситуаціях через пандемію та, на жаль, воєнний стан в Україні [5; 7].

Розглянемо процентне співвідношення найчастіших захворювань і діагнози дітей, що навчаються в закладах загальної середньої освіти: у молодших школярів трапляються захворювання органів дихання. Так, кожна 2–5 дитина молодшого шкільного віку страждає від хвороб дихальної системи. Уже в 1-му класі відхилення з боку опорно-рухового апарату мають до 11 % школярів, носоглотки – 25 %, нервової системи – 30 %, органів травлення – 30 %, алергійні прояви – 25 %. Загалом у дітей шкільного віку часто (у 30–70 %) трапляються міопія (короткозорість), порушення постави – у 60 %. До того ж кількість дітей із вадами зору та вадами постави зростає з кожним роком навчання. Захворювання органів чуття, нервової системи спостерігаються в кожній 10–25-ї дитини, хвороби органів травлення – у кожній 10–25-ї дитини, у 4–2,6 % трапляються захворювання сечовидільної системи. З кожним роком зростає кількість дітей шкільного віку з нервово-психічними захворюваннями, а зараз процентне співвідношення зросло удвічі-тричі через воєнний стан в Україні [1; 4].

Також зауважимо, часто буває, на жаль, що в одного учня діагностується кілька захворювань, які дозволяють йому добре вчитися, однак вимагають особливої уваги до його здоров'я та постійного тренування організму. Так, 18,9 % дівчат і 11,5 % хлопців зі спеціальної медичної групи страждають водночас від 2–3 хвороб. З віком ситуація погіршується. Серед учнів старших класів, які були направлені до СМГ, 72 % мають дві, а 13,5 % – три та більше патологій [2; 3].

Цей контингент дітей потребує уважного ставлення до себе з боку викладачів фізичної культури й охорони здоров'я у зв'язку з тим, що відсоток захворюваності школярів залишається високим і водночас спостерігається тенденція до його зростання. Тільки систематичні й науково обґрунтовані заняття фізичною культурою будуть ефективним засобом збереження та зміцнення здоров'я дітей, поліпшення їхнього фізичного розвитку [5].

Правильне виконання фізичних вправ значно прискорює одужання, допомагає відновлювати втрачені функції тіла. Часто виявляється так, що деякі діти з відхиленням у здоров'ї не можуть виконувати фізичні навантаження.

Отже, школярів, що займаються фізичним вихованням у закладах загальної середньої освіти розподіляють на три групи, як-от:

1. Основна – практично здорові.
2. Підготовча – діти, що мають невеликі відхилення у здоров'ї.
3. Спеціальна медична група – діти, які мають серйозні відхилення у здоров'ї.

Спеціальну медичну групу можна розділити на 2 групи:

- група "І" – діти із проблемами здоров'я, які можна відкоригувати за допомогою фізичних вправ і різних сучасних оздоровчих методик, з переведенням у майбутньому в основну групу;
- група "ІІ" – діти із хворобами, які отримані від народження, або такими хворобами, які немає можливості вилікувати.

Розподіл дітей із відхиленнями у здоров'ї за різними групами має проводитися обов'язково за участю дільничного терапевта поліклініки. Медичний огляд таких дітей рекомендується проводити не рідше ніж двічі на рік. Цю роботу повинні виконувати лікарі – фахівці, що допомагають дільничним терапевтам у визначенні ступеня захворювання кожної окремої дитини.

Залежно від результатів медичних обстежень школярів, що займаються у СМГ, призначаються спеціальні вправи, які найбільш ефективні для кожного випадку, теоретичні, практичні, консультативно-методичні

У змісті уроків із фізичного виховання дітей спеціального медичного відділення велике значення відводиться засобам для усунення відхилень у стані здоров'я та фізичного розвитку. Практичні заняття проводяться з урахуванням працездатності та функціональних можливостей учнів [5; 6].

Головні завдання спеціальної медичної групи такі:

- зміцнення здоров'я;
- виправлення відхилень в організмі або компенсація наслідків;
- розвиток стійкості до захворювань;
- розвиток фізичних аспектів;
- підвищення працездатності;
- адаптація до навантажень, що підвищуються;
- навчання спеціальних вправ з урахуванням захворювання;
- розвиток навичок самостійних занять: дозування навантаження, інтенсивності тощо;
- прищеплення інтересу до самостійних занять фізкультурою.

Фізкультура з дітьми, які мають відхилення у здоров'ї, проводиться протягом усього навчання у формі:

- навчальних занять;
- ранкової гігієнічної гімнастики;
- самостійних занять спортом;
- оздоровчих заходів.

У спеціальній медичній групі є діти з різними порушеннями здоров'я, які не мають можливості виконувати деякі фізичні вправи. Для них необхідно проводити спеціальні заняття з адекватним навантаженням, яке підходить для кожного індивідуально. Розподіл занять основної групи з тими, у кого спостерігаються серйозні проблеми у здоров'ї, дозволяє контролювати отримуване навантаження в медичній групі та реакцію на нього.

Проблеми у фізичній культурі у СМГ на сучасному етапі такі: учитель фізичної культури, який проводить уроки з учнями СМГ, повинен бути досить підготовлений із питань впливу фізичних вправ на організм учня загальноосвітньої школи, гігієни фізичного виховання, організації та методики фізичного виховання з урахуванням анатомо-фізіологічних особливостей, лікарсько-педагогічного контролю [4–6]. Фахівці галузі фізичної культури володіють значним запасом фізичних вправ і можуть поглиблювати знання про функції окремих органів і систем організму, а також про специфіку впливу конкретних хвороб на ці функції, що сприяє оптимальному використанню вправ як неспецифічних засобів оздоровлення чи стабілізації відносно благополучного стану здоров'я тих, хто займається у спеціальній медичній групі. Проте багато вчителів не володіють належною мірою методикою занять зі школярами, віднесеними до спеціальних медичних груп. У зв'язку із цим підготовка фахівців у сфері фізичного виховання для занять з учнями спеціальної медичної групи потребує особливої уваги та є **актуальною проблемою**.

1. *Підготовка спеціалістів, які працюють з учнями СМГ* і проводять уроки з фізичної культури у спеціальній медичній групі, передбачає наявність таких знань і умінь, як:

- чітка уява про картину захворювання, його прояви;
- обізнаність у питаннях впливу на організм дітей фізичних вправ і загартування;
- знання про протипоказання під час виконання визначених фізичних вправ, про точне дозування фізичних навантажень за обсягом та інтенсивністю;
- регулярність проведення спостережень за реакцією учнів на навантаження;
- уміння навчити дітей вести щоденник самоконтролю, ознайомлення з його змістом;
- знання щодо обмежень у використанні фізичних вправ і фізичних навантажень, характерних для конкретного захворювання;

– уміння добирати тести, що відповідають стану здоров'я, дозволяють простежити індивідуальну динаміку фізичної підготовленості в межах засобів, методів, параметрів навантаження, що рекомендується;

– уміння оцінити ефект занять у спеціальній медичній групі за визначений період (півріччя, рік), добирати найінформативніші критерії оцінювання.

2. **Зарахування до спеціальної медичної групи дітей без належних підстав.** Кількість дітей у спеціальній медичній групі часто надмірна. До цієї групи зазвичай потрапляють діти, які могли б займатися в підготовчій і навіть в основній медичній групі. Нерідко лікарі відносять учнів із незначним порушенням опорно-рухового апарату чи серцево-судинної системи до спеціальної медичної групи без підстав. Формулювання діагнозів здебільшого має довільний і часто непрофесійний характер, іноді «не вписується» у поняття «діагноз» (носові кровотечі, герпес, викривлення носової перетинки).

3. **Застарілі рекомендації щодо призначення лікарями медичної групи** не враховують сучасного стану проблеми (збільшення кількості нозологічних одиниць хвороб, їх перебіг у сучасних умовах, рівень сучасної медицини), потребують перегляду та суттєвої корекції. Для визначення групи для занять із фізичної культури необхідні нові підходи, які брали б до уваги не тільки наявність патології (діагноз), а і ступінь функціональних порушень, фізичний розвиток, фізичну працездатність, адаптаційні можливості дитини.

4. **Безпідставне звільнення від занять фізичною культурою.** Серйозною перешкодою в оздоровленні учнів, які захворіли, є заборона, або так зване «звільнення» від занять із фізичної культури. Варто зазначити, що ті фізичні вправи, до яких організм погано адаптований (становлять небезпеку в разі передозування), і є найціннішими в умовах обережного, суворо дозованого використання. Вправи можуть бути виключеними лише на деякий час, після чого вони повинні поступово застосовуватися. Заборона може стосуватися рухів, які не мають прикладного значення. Жодна фізична вправа, яка має прикладне значення, не може бути протипоказаною взагалі, без вказівки періоду, упродовж якого діє заборона. Тож варто не звільняти від фізкультурних занять, а дозовано використовувати фізичні вправи з урахуванням ступеня пристосованості організму школярів до фізичних навантажень.

5. **Досягнення максимально оздоровчого ефекту** під час занять із дітьми спеціальної медичної групи можливе в разі використання конкретних диференційованих методик занять (залежно від нозології чи рівня функціональних відхилень). Ось чому неприпустимими є об'єднання учнів спеціальної медичної групи з учнями інших груп чи на все заняття, чи на підготовчу та заключну частини заняття; і лише кількісні (за кількістю повторень окремих вправ, довжиною дистанції, величиною обтяження тощо) відмінності в руховій активності учнів. Важливо пам'ятати, що учням спеціальної медичної групи потрібна якісно інша рухова активність.

6. **Ставлення учнів спеціальних медичних груп до фізичної культури** формується під впливом думки батьків і медичних працівників. Результати наукових досліджень ціннісних орієнтацій учнів, віднесених за станом здоров'я до основної, підготовчої та спеціальної медичних груп, показують менш стійку та нижчу мотивацію до занять фізичними вправами в дітей з ослабленим здоров'ям. Серйозні наслідки у справі оздоровлення учнів, які перенесли хвороби, спричиняють заборона (так зване звільнення від занять фізичними вправами) або часткове обмеження окремих вправ із рухового режиму, які не мають належних підстав.

Висновки. Теоретичний аналіз сучасних науково-методичних джерел засвідчив, що систему проведення обов'язкових регулярних занять із школярами СМГ у закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО) практично зруйновано. Відсутність спеціальних, додаткових уроків для учнів СМГ, відсутність фізкультурно-оздоровчої роботи зі школярами призводить до того, що значна кількість первинних хвороб набуває хронічних, рецидивних форм, а тенденція до погіршення стану здоров'я школярів усіх вікових груп – до закономірного збільшення кількості учнів, направлених до СМГ.

Перспективи подальших досліджень. Необхідно зазначити, що фізичні вправи, до яких організм погано адаптований (чому вони і являють собою найбільшу небезпеку

в разі передозування), є найціннішими в умовах обережного, чітко дозованого використання. Ці вправи можуть бути виключені лише на деякий час, після чого вони повинні поступово застосовуватись. Не ліквідувати, а дозовано, з урахуванням ступеня порушень і рівня адаптаційних можливостей організму, використовувати ці вправи – одне з найважливіших завдань фізичної культури у СМГ. Досягнення максимального оздоровчого ефекту у процесі занять фізичною культурою потребує використання диференційованих (залежно від наявних порушень і обсягу адаптаційних можливостей) методів занять.

Література:

1. Боднар І. Теорія, методика і організація фізичного виховання учнів спеціальної медичної групи : навчально-методичний посібник. Львів : Укр. технології, 2005. 48 с.
2. Бенедь С. Фізичне виховання дітей молодшого шкільного віку спеціальної медичної групи : навчально-методичний посібник. Луцьк : Надстир'я, 1998. 118 с.
3. Джасер Х.М. Ананзих. Регламентация параметрів корегуючих занять фізичними вправами для школярів, що мають порушення постави, залежно від рівня їх фізичного стану. *Молода спортивна наука України* : збірник наукових праць II Всеукраїнської наукової конференції. Львів, 1998, С. 108, 111.
4. Динейка К. Рух, дихання, психофізичне тренування. Київ : Здоров'я, 1988, 134 с.
5. Дуб І., Олицький О. Рухова активність і здоров'я дітей, які займаються у спеціальних медичних групах. *Молода спортивна наука України* : збірник наукових статей з галузі фізичної культури і спорту. Львів, 2001. Вип. 5. Т. 2. С. 213–216.
6. Малишева О., Самохіна Л. Фізична культура у спеціальних медичних групах. *Роль фізичної культури та спорту у встановленні та зміцненні генофонду України* : матеріали Всеукраїнської студентської наукової конференції. Полтава, 2003 С. 6–8.
7. Язловецький В. Фізичне виховання учнів з відхиленнями у стані здоров'я : навчальний посібник. Кіровоград : РВВ КДПУ імені В. Винниченка, 2004, 352 с.

References:

1. Bodnar I.R. Theory, methodology and organization of physical education of students of a special medical group : teaching method. manual. L. : Ukr. technologies, 2005. 48 p. [in Ukrainian].
2. Bened S. P. Physical education of children of primary school age of a special medical group : teaching method. manual. Lutsk : Nadstyrya, 1998. 118 p. [in Ukrainian].
3. Jaser H.M. Ananzih. Regulation of the parameters of corrective classes physical exercises for schoolchildren with postural disorders depending on the level of their physical condition. *Moloda sports science of Ukraine* : coll. of science Ave. II All-Ukrainian University of Sciences. conf. asp. L., 1998. Pp. 108–111 [in Ukrainian].
4. Dineyka K. Movement, breathing, psychophysical training. K. : Health, 1988. 134 p. [in Ukrainian].
5. Dub I., Olytskyi O. Motor activity and health of children engaged in special activities medical groups. *Young sports science of Ukraine* : coll. of science Art. from the field of physics culture and sports. L., 2001. Issue 5. Volume 2. P. 213–216 [in Ukrainian].
6. Malysheva O., Samokhina O. Physical culture in special medical groups. *The role of physical culture and sports in establishment and strengthening of the gene pool of Ukraine* : materials of Vseukr. student. of science conf. Poltava, 2003. P. 6–8 [in Ukrainian].
7. Yazlovetsky V.S. Physical education of students with physical disabilities health : education manual. Kirovohrad : RVV KDPU named after V. Vinnichenko, 2004. 352 p. [in Ukrainian].

Shchekotylna Natalia, Bondarenko Olha

TODAY'S PROBLEMS OF PHYSICAL EDUCATION IN THE SPECIAL MEDICAL GROUP IN GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS

The article reveals the main problems of physical education in special medical groups in institutions of general secondary education.

Purpose: *to get acquainted with the current problems of this issue in the system of general secondary education institutions and to determine the means and methods of solving it.*

Methods of work: *theoretical research methods were used in the work: analysis, comparison, systematization and generalization of scientific and methodical literature, documents and information resources of the Internet network on the investigated problem.*

Results: *Physical culture is included in the educational standard as one of the main subjects. The importance of physical culture is manifested in the improvement and maintenance of health. Experts note that in the conditions of the modern environment, children have an extremely low level of health and physical activity. Work with students assigned to a special medical group (SMG) due to their health status occupies one of the important places in the implementation of the tasks of physical culture of schoolchildren in general secondary education institutions.*

Systematic classes in physical culture in the system of general secondary education institutions contribute to the development of physical qualities, and most importantly stabilizes and improves the health of children of different ages.

Conclusions: *the theoretical analysis of modern scientific and methodical sources testified that correctly selected methods and means of influencing the child's body through physical education strengthen children's health and improve their physical development and emotional mood, which is very important for children assigned to SMG.*

Key words: *physical culture lesson, physical education, special medical group (SMG).*

ЗМІСТ

Аніканов І. В. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ СПОРТИВНИХ КЛУБІВ УКРАЇНИ.....	3
Агаманюк С. І., Голєва Н. П., Кириченко О. В. ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ ДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ЗМІЦНЕННЯ ЗДОРОВ'Я ЗАСОБАМИ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	9
Буховець Б. О., Погорелова О. О., Дишель Г. О. ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ МОТОРНИХ ПОРУШЕНЬ У ДІТЕЙ ІЗ ДЕПРИВАЦІЄЮ ЗОРУ.....	14
Долинський Б. Т., Філіпов В. Ю. ТЕОРЕТИКО МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСОБИ ОЦІНКИ РІВНЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ ДІТЕЙ У SUP-СПОРТІ.....	20
Кліменко А. В. ТЕНДЕНЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО ДІАЛОГУ ІЗ ПРОБЛЕМ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СФЕРИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ.....	26
Кокотєєва А. С., Тітова Г. В., Романенко С. С. ОРГАНІЗАЦІЯ СПОРТИВНО ОРІЄНТОВАНОГО ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ІЗ ПРІОРИТЕТНИМ ЗАСТОСУВАННЯМ СПОРТИВНИХ ІГОР.....	33
Кольчак В. А. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПОЛІТИЧНИХ СТРАТЕГІЙ У ПРОЦЕСІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ СФЕРОЮ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ.....	40
Подгорна В. В., Ріслінг Р. С., Бобошко В. В. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ СПОРТИВНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПЕРІОД ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ І ГУМАНІЗАЦІЇ ОСВІТИ.....	47
Сосіна В. Ю., Бойко А. Б., Токар Т. В. ПРОГРАМА РОЗВИТКУ ВИРАЗНОСТІ ТА АРТИСТИЗМУ У СПОРТСМЕНІВ 10–12 РОКІВ, ЯКІ ЗАЙМАЮТЬСЯ ТЕХНІКО-ЕСТЕТИЧНИМИ ВИДАМИ СПОРТУ	53
Форосян О. І. ПРОФЕСІЙНА ГОТОВНІСТЬ СТУДЕНТІВ ДО ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА» В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА.....	61
Щекотиліна Н. Ф., Бондаренко О. В. ПРОБЛЕМИ СЬОГОДЕННЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У СПЕЦІАЛЬНІЙ МЕДИЧНІЙ ГРУПІ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	69

CONTENTS

Anikanov Ivan

LEGAL REGULATION OF THE DEVELOPMENT OF THE SYSTEM
OF SPORTS CLUBS IN UKRAINE.....3

Atamanyuk Svitlana, Holieva Nataliia, Kyrychenko Olena

FORMING THE READINESS OF STUDENTS TO PRESERVE
AND STRENGTHEN HEALTH BY MEANS OF GAME TECHNOLOGIES.....9

Bukhovets Bozhena, Pohorelova Olena, Dyshel Halyna

FEATURES OF THE MANIFESTATION OF MOTOR DISORDERS
IN CHILDREN WITH VISUAL DEPRIVATION.....14

Dolynskyi Borys, Filipov Vladyslav

THEORETICALLY METHODOLOGICAL MEANS OF ASSESSING THE LEVEL
OF PHYSICAL FITNESS OF CHILDREN IN SUP-SPORTS.....20

Klymenko Anastassiia

TENDENCIES OF SOCIAL DIALOGUE ON THE PROBLEMS
OF STAFFING THE SPHERE OF PHYSICAL CULTURE AND SPORTS.....26

Kokotieieva Anastasiia, Titova Hanna, Romanenko Serhii

ORGANIZATION OF SPORTS-ORIENTED PHYSICAL EDUCATION
IN THE CALL ON THE PRIORITY USE OF SPORTS GAMES.....33

Kolchak Valentyna

ORGANIZATIONAL AND LEGAL FOUNDATIONS
OF POLITICAL STRATEGIES IN THE PROCESS OF STATE MANAGEMENT
IN THE SPHERE OF PHYSICAL CULTURE AND SPORTS.....40

Podhorna Virtoriia, Risslinh Ruslan, Boboshko Volodymyr

IMPROVING PHYSICAL EDUCATION OF STUDENTS
BY MEANS OF SPORTS AND GAME ACTIVITIES IN THE PERIOD
OF DEMOCRATIZATION AND HUMANIZATION OF EDUCATION.....47

Sosina Valentyna, Boyko Andriy, Tokar Tetyana

PROGRAM FOR THE DEVELOPMENT OF EXPRESSION
AND ARTISTRY IN 10–12-YEAR-OLD ATHLETES WHO ARE ENGAGED
IN TECHNICAL AND AESTHETIC SPORTS.....53

Forostian Olha

STUDENTS' PROFESSIONAL READINESS TO TEACH THE DISCIPLINE
“PHYSICAL CULTURE” AMIDST INCLUSIVE ENVIRONMENT.....61

Shchekotylyna Natalia, Bondarenko Olha

TODAY'S PROBLEMS OF PHYSICAL EDUCATION IN THE SPECIAL MEDICAL GROUP
IN GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS.....69

НОТАТКИ

Наукове видання

OLYMPICUS

ВИПУСК 2 2023

Підписано до друку 28.04.2023 р.
Формат 60×84/8. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 9,07. Зам. № 0423/216
Наклад 100 прим.

Надруковано:
Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефон +38 (095) 934 48 28
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК No 7623 від 22.06.2022 р.